T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇAĞLAR BOYU MÜZİKLE TEDAVİ VE UYGULANDIĞI HASTALIKLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAYRİYE SERENAY GİRAY

ANASANAT DALI : MÜZİK

PROGRAMI : MÜZİKOLOJİ

DANIŞMAN : YRD. DOÇ. DR. SÜLEYMAN KIRIMTAYIF

KOCAELİ-2008

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇAĞLAR BOYU MÜZİKLE TEDAVİ VE UYGULANDIĞI HASTALIKLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Hayriye Serenay GİRAY
Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Tarihi ve No: 08/10/2008-2008/24

Yrd. Doç. Dr. Süleyman KIRIMTAYIF

Yrd. Doç. Dr. Ece KARŞAL

Yrd. Doç. Dr. Nevzat ATALAY

KOCAELİ-2008

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER 1

ÖZET (TÜRKÇE) 4

ÖZET (İNGİLİZCE) 5

GİRİŞ 6

1. MÜZİKLE TEDAVİ VE TARİHÇESİ 8

1. 1. MÜZİKLE TEDAVİNİN TANIMI 8

1. 2. MÜZİKLE TEDAVİNİN TARİHÇESİ 10

1. 2. 1. İLKEL KABİLELERDE MÜZİKLE TEDAVİ 10

1. 2. 2. ANTİK DÖNEM LERDE MÜZİKLE TEDAVİ 11

1. 2. 2. 1. ESKİ İBRANİLERDE MÜZİKLE TEDAVİ 11

1. 2. 2. 2. ESKİ YUNANİSTAN'DA MÜZİKLE TEDAVİ 12

1. 2. 2. 3. ROMALILARDA MÜZİKLE TEDAVİ 17

1. 2. 2. 4. MISIR UYGARLIĞINDA MÜZİKLE TEDAVİ 18

1. 2. 2. 5. ESKİ ÇİN'DE MÜZİKLE TEDAVİ 19

1. 2. 2. 6. İNGİLTERE'DE MÜZİKLE TEDAVİ 23

1. 2. 2. 7. FRANSA'DA MÜZİKLE TEDAVİ 24

1. 2. 2. 8. ALMANYA'DA MÜZİKLE TEDAVİ 33

1. 2. 2. 8. 1. HILDEGARD VON BINGEN'İN (1098-1178) MÜZİK VE EVREN BAĞLAMI 34

1. 2. 3. ORTAÇAĞ AVRUPA'SINDA MÜZİKLE TERAPİ 35

1. 2. 4. XX. YÜZYIL AVRUPA'SINDA MÜZİKLE TEDAVİ 37

2. TÜRK – İSLAM MEDENİYETİNDE VE OSMANLILARDA MÜZİKLE TEDAVİ 38

2. 1. TÜRK – İSLAM MEDENİYETİNDE MÜZİKLE TEDAVİ 38

2. 2. TÜRK – İSLAM MEDENİYETİNDE VE OSMANLILARDA MÜZİKLE TEDAVİ KURUMLARI 41

2. 2. 1. NUREDDİN HASTANESİ 41

2. 2. 2. FATİH DARÜŞŞİFASI 42

2. 2. 3. EDİRNE DARÜŞŞİFASI (II. BAYEZİD KÜLLİYESİ) 43

2. 2. 4. YILDIRIM BAYEZİD HASTANESİ 44

2. 2. 5. HASTALAR ODASI 45

2. 2. 6. HAFSA SULTAN DARÜŞŞİFASI 45

2. 2. 7. AMASYA DARÜŞŞİFASI 46

2. 2. 8. KAYSERİ GEVHER NESİBE TIP MEDERESESİ 46

2. 2. 9. DİVRİĞİ ULU CAMİİ VE DARÜŞŞİFASI 47

2. 2. 10. SÜLEYMANİYE TIP MEDRESESİ VE ŞİFAHANESİ 47

2. 2. 11. GEVREKZADE HAFIZ HASAN EFENDİ 48

2. 2. 11. 1. RİSALETÜ'L-MUSİKİYYE MİNE'D-DEVAİ'R RUHANİYE 51

2. 3. SELÇUKLU VE OSMANLILARDA MÜZİKLE TEDAVİ 55

2. 4. ORTA ASYA'DA MÜZİKLE TEDAVİ 64

2. 4. 1. ORTA ASYA'DA KULLANILAN MÜZİK ALETLERİ 68

2. 5. TÜRK – İSLAM MÜZİKLE TEDAVİ METOTLARININ AVRUPA ÜZERİNDEKİ ETKİSİ 71

2. 5. 1. İBN SİNA (980-1037) 77

2. 6. GÜNÜMÜZDE MÜZİKLE TEDAVİ 81

2. 6. 1. W. A. MOZART BESTELERİNİN ZİHNE ETKİSİ 92

2. 6. 2. BAROK MÜZİĞİN ZİHNE ETKİSİ 93

3. MÜZİK TERAPİNİN UYGULANDIĞI BAZI HASTALIKLAR VE KULLANIM ALANLARI 94

3. 1. UYGULANDIĞI HASTALIKLAR **94**

3. 1. 1. ZİHİNSEL ENGELLİLERDE MÜZİKLE TEDAVİ **94**

3. 1. 1. 2. OTİSTİK ÇOCUKLARDA MÜZİKLE TEDAVİ **97**

3. 1. 2. MADDE BAĞIMLILIĞINDA MÜZİKLE TEDAVİ **102**

3. 2. KULLANIM ALANLARI **104**

3. 2. 1. MÜZİKLE TERAPİNİN HASTANERDE KULLANIMI **104**

3. 2. 2. MÜZİKLE TERAPİNİN BAKICI TARAFINDAN KULLANIMI **104**

3. 2. 3. MÜZİKLE TERAPİNİN OKULLARDA KULLANIMI **104**

3. 2.4.MÜZİKLE TERAPİNİN PSİKOLOJİK TEDAVİYİ KOLAYLAŞTIRMADA KULLANIMI **104**

SONUÇ **105**

RESİMLER **107**

KAYNAKÇA **118**

ÖZGEÇMİŞ **120**

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ - MÜZİK ANASANAT DALI

ÇAĞLAR BOYU MÜZİKLE TEDAVİ VE UYGULANDIĞI HASTALIKLAR

ÖZET

Müzikoloji Bölümü Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanan bu çalışmada, müzikle tedavinin ilkel kabilelerden bu yana, toplumların yaşayışındaki önemi ve uygulamaları incelenmiştir.

Doğu medeniyetlerinde çok eski zamanlardan beri uygulanan müzikle tedavi yöntemi, Batı'nın çok daha sonraki yüzyıllarda fark ettiği bir uygulama olup, faydasının anlaşılmasıyla birlikte günümüze kadar geçerliliğini korumuş bir metottur.

Medeniyetler boyunca çok çeşitli yöntemlerle uygulanmış olan bu metot, özellikle psikiyatrik hastalıkların tedavisinde önemli bir rol oynamıştır. Çalışma içerisinde müzikle tedavinin tarihsel süreci, bu metotların uygulanış biçimleriyle kullanılan enstrümanlar incelenmiştir.

Tezi Hazırlayan : Hayriye Serenay GİRAY
Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Süleyman KIRIMTAYIF
Tez Kabul Tarih ve No:
Jüri Üyeleri : Yrd. Doç. Dr. Süleyman KIRIMTAYIF, Yrd. Doç. Dr. Ece KARŞAL, Yrd. Doç. Dr. Nevzat ATALAY

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ – MÜZİK ANASANAT DALI

A PERIOD OF TIME ABOUTH THE MUSICAL CURE AND THE PRACTICE FOR DİSEASES

ABSTRACT

In this study, prepared as a Master Thesis for Musicology Department, since the time of primitive clans, the importance and the applications of music treatment in the social life of the communities are analyzed.

Music treatment method which has been used by the oriental civilizations since ancient times was perceived by the occident in the very next centuries and at present it is still in use thanks to its approved benefits.

This treatment which is performed by various methods throughout the civilizations has been especially very important for the treatment of psychiatric patients. In the study, historical process of music treatment, application methods and used instruments are examined.

Tezi Hazırlayan : Hayriye Serenay GİRAY
Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Süleyman KIRIMTAYIF
Tez Kabul Tarih ve No:
Jüri Üyeleri : Yrd. Doç. Dr. Süleyman KIRIMTAYIF, Yrd. Doç. Dr. Ece KARŞAL, Yrd. Doç. Dr. Nevzat ATALAY

GİRİŞ

Türkçe'de müzik olarak kullanılan terim Latince *musica* kelimesinden gelmiştir. Eski Yunanca'da *mousike* veya *mousa*dan geldiğine inanılır. Yunan mitolojisine göre en büyük tanrı olan Zeus'un 9 tane peri kızına Mousa (Müz) denirdi. Bu peri kızlarının görevi dünyanın güzelliğini ve uyumunu düzenlemekti. Bugünkü müzik teriminin işte bu peri kızlarının adlarından geldiği ileri sürülmektedir**. (Res. 01 a/b)**

Müzikten bahsettiğimizde, müziğin hitap ettiği duyu organımız olan kulağın da ne derece ve ne açıdan önemli olduğunu da belirtmek gerekir. Kulak gelişimini ilk olarak tamamlayan duyu organımızdır. (Gebeliğin 18. haftasında). Kasların tüm hareketlerini kontrol etmesi ve bedenin (omurganın) dik durmasını sağlaması nedeniyle de vücudumuzun denge merkezidir. Kulağın uyarılması beynin enerji depolamasını sağlamaktadır. Bu sebeple beyne enerji sağlayan bir kaynaktır. Ses kalitemizin ve vurgu gücünün temelini oluşturmaktadır.

Bunların dışında kulak vücuttaki bazı sistemleri etkileyen, kasların hareketlerini kontrol ederek, beyne ve bedene enerji verir. Bir denge organı olan kulak, beyin hücrelerini elektriksel olarak şarj edemediği zaman birçok soruna yol açar. Bunlar arasında koordinasyon ve konsantrasyon bozuklukları, yorgunluk ile hafıza kaybı da vardır.[1]

Kulağın ve dolaylı olarak da müziğin insan beyni üzerinde bu kadar etkisi varken; birçok hastalığın, özellikle de zihinsel hastalıkların tedavisinde etkili olabilecek bir tedavi aracı olarak müzikten bahsetmek de mümkündür. Nitekim tarihin ilk yıllarından beri bunu keşfeden insanlık, müziği önce hayatlarında önemli gördükleri durum ve zamanlarda, daha sonraları da hastalıkların tedavisinde kullanmışlardır.

[1] Işık Menderes - 20/11/2004 Radikal Gazetesi

Yukarıda da belirtildiği gibi, müzikle tedavinin geçmişi çok eskilere dayanır. O dönemlerde özellikle dinsel ayinlerin vazgeçilmez bir parçası olan müziğin hastaları iyileştirici gücü zamanla ortaya çıkmış, ruhsal bozukluklara iyi gelmesinin keşfedilmesiyle tıp alanında kabul edilmeye varan bir sürece doğru yol almıştır.

Müzikle tedavi her ne kadar kullanım açısından Batı'da yaygın olmasından dolayı orada doğmuş gibi görünse de, asıl kökeninin Orta Asya olduğu, o dönemlerden kalma yazılı kaynaklardan anlaşılmaktadır. Son yıllarda Türkiye'de de uygulanmaya başlanmış, hatta bu uygulamaya yönelik merkezler kurulmuştur. Ülkemizde bu konuyla ilgili akademik araştırmalar da yapılmaktadır.

Psikolojik rahatsızlıklardan madde bağımlılığına kadar hemen hemen her türlü hastalığın tedavisinde kullanılan müzikle terapi, önemi her geçen gün daha da kabul edilen bir uzmanlık alanı haline gelmiştir.

Müzikle tedavinin geçmişten günümüze kadar olan tarihi gelişimini ve kısmen uygulama alanlarını konu alan tezimde; bu süreçteki uygulamalar ve sonuçları, müziğin beyin üzerindeki etkisi gibi ana başlıklar incelenmiştir. Yazılı literatür incelenerek yapılan bu çalışmada, yine elde edilen yazılı kaynaklarında belirtilen sonuçlar bir araya toplanarak değerlendirilmiş ve ortak bir sonuca varılmıştır. Müzikle terapinin olumlu etkilerini ele alan diğer çalışmalardan farkla; kronolojik bir sıralamanın uygulamaya bağlanması ve müzikle terapinin genel bir başlık altında incelenmesi bu çalışmanın temelini oluşturur.

1. MÜZİKLE TEDAVİ VE TARİHÇESİ

1. 1. Müzikle Tedavinin Tanımı

Müzik ilk çağlardan beri toplumlarda kullanıla gelen bir araç olarak önemli bir yer almıştır. Av, savaşa hazırlık, dini törenler, büyü, hastalıkları iyileştirme, hastalıkları teşhis etme, çağrı (duyuru), birleştiricilik (politik, vb.) ve isyan gibi çeşitli amaçlarla kullanılmıştır. Günümüze kadar kullanım alanlarında ve türünde değişiklik göstermekle birlikte yaygınlık oranı hiç düşmemiştir. Müziğin tedavi amaçlı kullanımı da yine eski çağlara dayanmaktadır. Özellikle eski Türk toplumlarında kullanılan müzikle terapi günümüzde yeniden başvurulan bir yöntem olmaya ve bu amaçla bazı merkezlerde de uygulanmaya başlanmıştır.

Müzikle tedavinin kullanım amaçları tanımı hakkında genel bir fikir verse de bilimsel bir tanımlama da getirmek gerekir.

Prof. Dr. Rasim Adasal müzik terapiyi; "müzikal seslerin ve melodilerin fizyolojik ve psikolojik etkilerini çeşitli ruhsal bozukluklara göre ayarlamak suretiyle düzenli bir metot altında tedavi aracı" olarak açıklamıştır.[2]

1947 yılında, müzikle tedavinin ilk defa Altshuler isimli bir hekim tarafından Michigan Devlet Hastanesi programına girmesiyle beraber, konuyla ilgili araştırmalar oldukça artmıştır. 1980 yılında ise, müzikterapiyle ilgilenen insanların sayısında olan bir artış ile birlikte yayınlanan bir bildiride müzikterapinin tanımı genişletilmiştir. Bu tanıma göre müzikterapi şöyle açıklanır:

"Zihin ve fizik sağlığının kazanılması, sürdürülmesi ve düzeltilmesi için tedavi edici hedeflere ulaşmada kullanılır. Müzikterapi, müzikle tedavi uzmanları tarafından yönlendirilen tedavi edici bir ortamda, davranışlarda arzu edilen

[2] *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi, Tarihi Gelişimi ve Uygulamaları*, Ahmet Şahin Ak, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s.220

değişikliklerin elde edilmesi için müziğin sistemli bir şekilde kullanılmasıdır. Bu değişiklikler, kişinin kendisini ve kendisiyle ilgili dünyayı anlamasını sağlar, böylelikle kişi kendisi ile toplum arasında bir denge oluşturmayı başarır. Tedavi edici ekibin bir üyesi olarak müzikterapist, özgül müzik aktivitelerinin planlanması ve uygulanmasından önce, genel tedavi hedeflerinin yansımasına ve kişisel problemlerin analizine katılır. Periyodik değerlendirmeler, uygulanan işlemlerin etkinliğinin saptanmasına yardımcı olur."[3]

1997 yılında Amerika Müzikterapi Birliği'nin müzikle tedavi için yaptığı açıklama da şöyledir:

"Müzikterapi, ihtiyaç duyan bireylerin fiziksel, psikolojik, sosyal ve zihinsel ihtiyaçlarını karşılamada müziği ve müzik aktivitelerini kullanan bir uzmanlık dalıdır. II. Dünya Savaşı'ndan yaralı çıkmış askerlerin kaldığı hastanelerde, müzik kullanımının başlaması sonrasında bu uzmanlık dalının farkına varılmıştır. Günümüzde 5000'in üzerinde müzikterapist, bu yöntemi hastanelerde, kliniklerde, gündüz bakımevlerinde, okullarda, madde bağımlılık merkezlerinde ve benzeri birçok yerde uygulamaktadır. Son 50 yıl içinde yapılan araştırmalar, fiziksel rehabilitasyon süresince, tıbbi tedaviye ilaveten müziğin kullanılmasının, kişinin motivasyonunu artırdığını, kendisine ve ailesine duygusal destek sağladığını, duygularını ifade etmesini kolaylaştırdığını ortaya koymuştur."[4]

[3] Dr. Adnan Çoban, *Müzikterapi*, Timaş Yayınları, İstanbul-2005, s. 59-60
[4] Dr. Adnan Çoban, *Müzikterapi*, Timaş Yayınları, İstanbul-2005, s. 30

1. 2. Müzikle Tedavinin Tarihçesi

1. 2. 1. İlkel Kabilelerde Müzikle Tedavi

İlkel topluluklarda müziğin kullanım alanları çok çeşitliydi. Av, savaşa hazırlık, dini törenler, hastalıkları teşhis etme, hastalıları iyileştirme, çağrı (duyuru), birleştiricilik (politik), isyan ve büyü bunların en önemlileriydi. Ama asıl yaygın olanı dini törenler ile hastalıklardaki kullanımlarıydı.

İlkel insanlar sesi tabiattaki ruhların sesi olarak kabul ediyorlardı. İnanışlarına göre her varlığın kendi sesi ve şarkısı vardı. Bu ses veya şarkıyla büyü yapılarak bu canlı veya ruh yok edilebilirdi. Önce bedende bulunan kötü ruhun ses veya şarkısı bulunur, ardından da bu ses aracılığıyla ruhla temasa geçilirdi.

İlkel insanın kendi varlığının farkında olabilme yöntemi çevresindeki sesleri taklit etmesiydi. Tabiattaki rüzgar, hayvan, v.b. sesleri taklit ederek onlara hakim olduklarına inanmaktaydılar. Bu taklit etme çabası insanı yaratma yeteneğini geliştirmeye götürmüştür.**(Res. 02)**

"Kam", Şaman dininde ayine ve törenleri yaparak ruhlar ve canlılar arasında iletişim sağlayan din adamına verilen isimdir. Kam'ların daima yanlarında ibr davulları bulunurdu. Bu davul yaptıkları manevi yolculuklar sırasında, denizleri geçmek için kayıkları, dağları geçerken maralları, çöllerde de develeri haline gelirdi. Tokmak da kamçı veya kürek olarak kullanılırdı.[5] **(Res. 03)**

Hastalıkların sebebinin bedene giren kötü ruhlar olduklarına inanıldığı için tedavisinde yine kötü ruhlara uygulanan yöntem uygulanmaktaydı. Müzik ve dansın dışında ilaç, su ve otlar da tedavi araçlarından bazılarıydı. Bu tedavileri uygulayan sihirbaz-doktorlar usta-çırak sistemiyle yetişiyordu. Bunun dışında bilgilerin tarikatlarca seçilen kişilere iletilmesiyle kişinin yetiştirilmesiydi. Verilen bu bilgiler

[5] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi, Tarihi Gelişimi ve Uygulamaları*, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 21

çeşitli şekillerde günümüze dek gelerek yeniden yayılmaya ve uygulanmaya başlanmıştır.

Bugün ilkel şekliyle halen uygulanmaya devam eden bu tedaviler Afrika'da "zar" ayini, Habeşistan'da şeytan çıkarmak ve Zambiya'da yine hastalık teşhis ve tedavisi için kullanılmaktadır. Zambiya'da ritim ve dansla yapılan ayinler Nijerya'da Hıristiyanlık için yapılmaktadır. Amerika'da Nevada ve California'da bulunan "Washo Peyote" tarikatı üyeleri vınlama, davul, çıngırak ve düdük sesleriyle ayinler yapmaktadırlar. Yine Amerika'da bulunan Naskapi yerlileri ilkel kabilelerde olduğu gibi ava çıkmadan önce avlarını yakalayabilmek için transa girmek ve avlarının kendilerine teslim oluşunu sağlamak amacıyla büyük ayinler yapmaktadırlar.

İskandinav halkları da yine hastalıkları iyileştirmek için şarkı ve melodileri kullanırlar.

Mısırlılar, Çinliler, Grekler, Hintliler ve Şamanist inancını devam ettiren eski Türkler müziğin cennetten gelme olduğuna inandıkları için cenaze törenlerinin müzikli olmasına özen gösterirler.

1. 2. 2. Antik Dönemlerde Müzikle Tedavi

1. 2. 2. 1. Eski İbranilerde Müzikle Tedavi

İbraniler müziği mabet, savaş ve cenazeler ile ruhani ayinlerde kullandılar. Kutsal kitapları olan Tevrat s. 228, Bap 16'da Hz. Davud'un hükümdarları olan Saul'ü iyileştirmesi şöyle anlatılır:

"Ve rabbin ruhu Saul'den ayrıldı ve Rab tarafından bir kötü ruh onu üzüyordu. Ve Saul'un kulları kendisine dediler: İşte şimdi, Allah tarafından bir kötü ruh seni üzüyor. Efendimiz karşısında olan kullarına emretsin, iyi çenk çalan bir adam arasınlar: Ve vaki olacak ki Allah tarafından senin üzerine kötü ruh geldiği zaman eliyle çalar ve sen iyi olursun. Ve Saul kullarına dedi: Şimdi benim için iyi

çalabilen bir adam hazırlayın ve bana getirin. Ve gençlerden biri cevap verdi: İşte Beyt- lehemli Yesse'nin iyi çenk çalan bir oğlunu gördüm ve cesur bir yiğit ve cenk eri ve sözünde akıllı ve yakışıklı bir adamdır ve Rab onunla beraberdir. Ve *Saul Yesse*'ye ulaklar gönderip dedi: Koyunların yanında olan oğlun Davud'u bana gönder. Ve Yese ekmek ve bir tulum şarap ve bir oğlak alıp eşekle oğlu *Davud*'un eliyle Saul'e gönderdi. Ve Davud Saul'un yanına geldi. Ve onun önünde durdu; ve Davud'u çok sevdi; ve Saul'un silahtarı oldu. ve Saul Yesse'ye gönderip dedi: Rica ederim Davud karşımda dursun, çünkü gözümde lütuf buldu. Ve vaki oldu ki, Allah tarafından Saul'e kötü ruh geldiği zaman Davud çengi alır, eliyle çalardı. Ve Saul dinlenir ve iyi olurdu ve kötü ruh kendisinden ayrılırdı."[6]

1. 2. 2. 2. Eski Yunanistan'da Müzikle Tedavi

Eski Yunan mitolojisinin önemli karakterlerinden *Apollon* aşık olduğu *Nympha Daphne*'ye kendini şöyle tanıtır: "Gelecek, geçmiş ve şimdi benim sayemde kavranmakta, lirin tellerine eşlik eden şarkılar benim sayemde armoni kazanmakta. Okum hedefini şaşırmaz… şifa sanatı benim buluşumdur, dünyanın her yerinde yardım eden kişi diye adlandırılırım ve şifalı otların gücü de benim emrim altındadır."[7] Ölüm ve felaket getiren *Apollon*, iyileştirme yeteneğine de sahiptir. Felaketleri kovan bir şarkı olan *"paian"* ile yardıma çağrılır. Müzik onun dördüncü ilgi alanıdır.: kardeşi *Hermes*'in ona hediye ettiği lir ile şarkılar söyler. *Musagetes* olarak dokuz *Mousa*'nın önderidir ve lir çalıp şarkı söylemesiyle *Pan* ile *Marsyas*'ı alt eder.[8] **(Res. 04)**

Bir başka mitolojik hikayede şarap tanrısı Baküs'ün çeşitli çalgılar çalan ve şarap dağıtan Bacchantes'lerini görmekteyiz. Bu mitolojik karakterlerin özelliği, hayvan postları giyerek, Baküs için yapılan festivallerde çalgı aletleri çalıp, şarkı söyleyerek, bir yandan da şarap dağıtmaktır.[9] **(Res. 05)**

---

[6] *Kitab-ı Mukaddes*, Eski ve YENİ Ahit, I. Samuel, Bap 16, s. 288-289
[7] Ovidius*, Metamorfoz I,* s. 517-522
[8] Gerhard Fink, *Antik Mitolojide Kim Kimdir?*, s. 65
[9] Gerhard Fink, *Antik Mitolojide Kim Kimdir?*, s. 92

Apollon hem müzik hem de hekimlik tanrısıydı. Lir çalarak insanların sıkıntılarını giderirdi.[10] Oğullarından *Orpheus* da lir çalmasıyla ünlü müzisyenlerdendi. Hatta karısını bir yılanın sokarak öldürmesi üzerine karısını aramak için ölüler diyarına gittiğinde o kadar güzel lir çalmıştı ki kanatlı ve yılan saçlı ölüm perileri *Erinyeler* ve ölüler diyarı kapıcısı üç başlı yılan kuyruklu canavar köpek *Cerbere* bile, bu harika müzik karşısında hareketsiz kalmıştı.[11]**(Res. 06)**

Venedikli Giovannid' Andrea "Lira da Braccio"yu süsleyen madalyonun üzerine eski bir Yunan atasözünü yazdırmıştır: "İnsan ıstırabı dindirmek için bir şarkıyı kullanma olanağına sahiptir."[12]

Filozof ve matematikçi *Pythagoras* (M. Ö. 585–500), iyi bir müzisyendi ve lir çalardı. Müziği hastaları iyileştirmek için araç olarak kullanırdı. Müzik ve matematik arasındaki bağ üzerine olan buluşlarıyla müzik ve evren bağlantısı kurmuş bir filozoftu. Telin kısaltılmasıyla sesin incelmesinden armoni ve tam sayılar ilişkisini bulmuştur. Uzunlukları tam sayı oranlarında olan gergin tellerin armonik sesler verdiğini gördü. Müzikteki bu uyumu evrene de uyguladı: güneş, ay ve bütün yıldızlar dünyaya olan uzaklıklarına göre farklı sesler çıkarıyorlardı. Evren müzikli bir evrendi. Bunun kanıtı ise, yeryüzünde yıldızdan da küçük olan cisimlerin hareket ederken ses çıkarmasıydı.[13]

Pythgoras'ın ardından Platon ve Aristotales'in yönlendirdikleri klasik yunan müzik akımının temel düşüncesi ahlak öğretisidir. Seslerin hareketleri ile insan ruhunun hareketlerini gizemli bir benzerlik bağlantısından ötürü birbiri ile ilişkilendiren müzik ruh hareketlerini, tutkuları, sevinci ve hüznü yalnızca yansıtmaya değil, aynı zamanda dinleyicide doğrudan doğruya yeniden meydana getirmeye yetilidir. Ancak, dinleyicinin ruh yaşamı müzik yoluyla etkilenirse, böylece bu sanat gizemli bir gücü de ele geçirmiş olur. O, yanlış kullanılırsa kötü

---

[10] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde MÜZİKLE TEDAVİ*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 23
[11] Bekir Grebene, *Müzikle Tedavi*, Güven Kitabevi Yayınları, Ankara-1978, s. 17-18
[12] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 26
[13] http.//turkoloji.cu.edu.tr

sonuçlar doğurabilir. Bu nedenle Platon(İ.Ö. 428-348), tasarladığı ideal devletinde müziğe çok önem verir. Der ki: "Musıki ölümsüz ilaheler tarafından insanlara yalnız şakraklık, neşe vermek ve duygularını tatlı bir şekilde gıcıklamakla kalmayıp sıkıntılarını ve eksikler ile dolu bir beden hissetmesi, başlamamış olan o kasvetli coşku ve heyecanlanmayı teskin etmek için bile uygun görülmüştür."[14]

Platon devletin en önemli görevinin erdemli yurttaşlar yetiştirmek olduğunu savunur. Bu da "Beden için idman, ruh için müzik" ile olur. Platon'a göre müzik, söz+makam+ritimdir. Hüzünlü sözlere uyan *Lydia,* uzun Lydia ve benzerleri, gevşek olan *çözük* lonia ve lydia makamları insanları gevşek, sarhoş ve tembel yapacağından devlete sokulmaz. Ayrıca ağlamalı sözlere de izin verilmez. Savaş için sert ve barış için yumuşak olan 2 makam kabul edilir. Sazlardan her makamı çalanlar değil, *lyra, kithara* ve çobanların çaldığı *kaval* vardır. Değişik ve çeşitli ritim istenmez. "hem yiğitçe, hem de ölçülü bir hayata uygun olanları" benimsenir. Bütün bunların amacı müzik eğitimi sayesinde yurttaşların iyi bir insan olarak yetiştirilmesidir. [15]

Platon okulundaki öğrencilere ana-baba, dost ve Tanrı sevgisini aşılamak için sabah ve akşamları belirli şarkılar söyletirdi. Her öğrencinin elinde *Heptakord* denen 7 telli bir çalgı vardı. Bu sazdan 7 ses çıkmakta, bu 7 sesten de 7 gizli ses birleşimi elde edilmekteydi. 7 ses birleşimi ışığın 7 rengini, 7 gezegen yıldızı ve varlığın 7 biçimini karşılardı. Eğer öğrencinin ruhu bu 7 sesle akort edilir ve uyumlu kılınırsa o kişinin *ruh*undan dinleyeceği şarkı "Gerçeğin Şarkısı" olacaktı.

Eski Yunanistan'da müzik ilgili olarak en önemli hikayelerden biri de Topal Tirte'nin(Tytrtaios) hikayesidir. Titre M. Ö. 7. y.y.'da Atina'ya yakın Meyle kasabasında öğretmenlik ve şairlik yapan bir kişidir. O sıralar Ispartalılar ile Messinialılar arasında çıkan bir savaşta Ispartalılar yenilince Delphoi'de ki Hatif'e savaşı kazanmak için ne yapmaları gerektiğini sorarlar. Hatif de bir süre düşündükten sonra, Atinalılardan bir general istemelerini ve bu generalin kumandası altında savaşırlarsa Messinialıları yeneceklerini söyler. Bunun üzerine Ispartalılar hemen

[14] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 24
[15] http.//turkoloji.cu.edu.tr

Atinalılara gidip bir general isterler. Atinalılar da Ispartalılarla alay etmek için Meyle kasabasındaki Topal Tirte'yi seçerler. Ispartalılar her ne kadar üzülseler de Halit'in vermiş olduğu karar yüzünden mecburen bunu kabul ederler.

Ancak Titre kahramanlık ve cesaretini göstermek için yazdığı savaş marşlarını askerlerin tümüne ezberletir ve savaş esnasında da devamlı söyletir. Cesaret ve vatan erdemini konu alan sözlere sahip olan ve Tirte'nin lir ile icra ettiği bu marşlar sayesinde askerler motive olur ve kahraman kesilerek savaşı kazanırlar.

Müziğin büyük İskender üzerinde de büyük etkisi vardı. Hatta bir gün Antijenid ve Temate adlı iki ünlü flütçü savaş ve mücadele ile ilgili şarkıları çalmaya başlarlar. Çalınan müzik İskender'in kahramanlık duygularıyla beraber kan dökücülüğünü şiddetlendirince müzisyenler cezaya uğrayabileceklerini anlayıp parçayı değiştirirler. Dingin ve hoş parçalar çalarak İskender'i sakinleştirmeyi başarırlar.[16]

Korinthos kralı Polib, Arkadyalılar'ın üstün ahlak anlayışlarıyla yumuşak yapılarının sebebinin müzikten anlamalarına, diğer milletlerdeki yanlış veya eksik yapı özelliklerinin de müzikten anlamamalarına bağlıyordu.[17]

Şifa Tanrısı Asklepios'un hastaları iyileştirdiği Bergama Asklepion'unda hastalar birçok tedavinin yanı sıra müzikle tedavi de uygulanmaktaydı. Özellikle ruhsal hastaların tedavileri müzikle birlikte yapılmaktaydı.[18]

Asklepionlar dünyanın bilinen ilk hastaneleridir. Kapısında 'Ölümün yasaklandığı, vasiyetnamelerin açılmadığı yer' yazısı olan asklepionda hastalara uygulanan yöntemleri özellikle M. S. 2. yüzyılın ortalarında, burada 13 yıl kalmış olan hatip Aelius Aristeidis'in yazıtlarından öğrenebiliyoruz.[19] **(Res. 07 / 08)**

---

[16] Casimire Colombe, *Müziğin İnsanlar ve Hayvanlara Etkisi*, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 35
[17] Casimire Colombe, *Müziğin İnsanlar ve Hayvanlara Etkisi*, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 38
[18] Dr. Haşmet Altınölçek, *Eski Yunan Medeniyetinde ve Bergama Asklepieion'unda Müzikle Tedavi Uygulaması*
[19] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 28

Satyrosk ve Galernius gibi dünyanın ilk büyük hekimlerinin yaşadığı ve ders verdiği asklepionda telkin, fizyo-terapi ve müzik-terapinin bugün bile kullanılan çeşitleri uygulanmıştır. Su ve çamur banyoları, şifalı otlar ve kremler ve masajlar tedavi yöntemlerinin başında gelirken, kutsal su içirmek, açlık ve susuzluk kürleri ve soğuk havalarda düzenlenen koşular da uygulanan yöntemlerdendi. Hatip Adisteides'in yazıtlarından öğrenildiğine göre, hastalar kendilerini iyileşecekleri olan tedavi yöntemlerini önce rüyalarında görüyor.

Monraque der ki: "Eskiler ölüme hazırlanmış olanlara gayet keskin sesler dinletirlerdi. Ölmüşleri bile tekrar canlandırmak için seslerin tesiri altında koyarlardı."[20]

Eski Yunanistan'da doktor olan bir kişi genellikle müzisyenlik ve şairlik özelliklerine de sahip olurdu. Terpandre, Talet, Titre, Elliene doktor müzisyenlerdendi. Hippocrate, Asclepiade, Calinos Areteus, Caeleius, Theofraste tıp ilminin yetersiz kaldığı noktalarda müzikten faydalanmayı uygun bulmuşlardır. Anatomi ve fizik alimi Cladius Galien (Calinos) müziğin akrep ve böcek sokmalarına karşı bir panzehir olduğunu söylemektedir.[21]

Lucain kanamayı şarkıyla durduğunu iddia etmişti. Bugün de Atina'da bir mermer üzerinde bu şarkılar hakkında bazı kitabeler bulunmuştur. Paean, Eskulap, Kiran Makaon, Podalir, Iaso, Akesa, Panase, Hygie gibi hekimler bu ilahilerden faydalanmışlardır.[22]

Xenokrates akıl hastalarını at kemiklerinden veya içi boşaltılmış helabora sapından yapılmış çalgılarla müzik yaparak tedavi etmekteydi. M. S. V.y.y.'da Afrika'lı hekim Caeleius Aurelianus hastaların tedavisinde Frigya usulü obua

[20] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 25-27
[21] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 26
[22] Dr. Haşmet Altınölçek, *Eski Yunan Medeniyetinde ve Bergama Asklepieion'unda Müzikle Tedavi Uygulaması*

çalınmasının yararı olacağını söylüyordu. Frigya usulü müziğin cinsel heyecan uyandıran etkisiyle bazı gençlerin bir aktristin evine girdiklerini gören Pythogoras, başka bir müzik çalarak gençlerin evi terk etmelerini sağlamıştı.[23]

1. 2. 2. 3. Romalılarda Müzikle Tedavi

Roma müziğine ilişkin en eski belge, Romulus'un Cecina'lıları yenmesini kutlayan törenlerde ilahiler okunduğunu anlatan bir yazıttır. Eski Roma' da Celsus ve Areteus, müziğin ruhu yatıştırdığını ve ruh hastalıklarını iyi ettiğini söylemektedirler. Hatta M.Ö. 250-184 tarihleri arasında yaşayan Roma'lı şair Titus Maccius Platus "Charmides" adlı şarkısının yaralara iyi geldiğine değinmiştir.[24] Celcus, akıl hastalarının tedavisi konusunda şöyle söylemektedir:

"Saldırganlıkların kamçılanarak kontrol altına alındığı akıl hastalarında olduğu gibi, diğerlerinin de saldırganlıklarını sınırlamak lazımdır. Bazı hastalarda yetersiz gülmeler, azarlamalar, ve tehditlerle engellenmelidir, diğer bazılarındaki melankolik düşünceler yok edilmelidir ki, bu amaç için müzik ve gürültüler kullanılabilir."

Kaynaklarda müziğin; sara, konuşamama, histeri nevrozu, böcek sokmaları, kanamalar, mikrobik hastalıklar ve ağrılar için kullanıldığı yazılmaktadır.[25]

---

[23] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 29-30
[24] www.webnaturel.com
[25] Dr. Adnan Çoban, *Müzikterapi*, Timaş Yayınları, İstanbul-2005, s. 37

1. 2. 2. 4. Mısır Uygarlığında Müzikle Tedavi

Eski Mısır uygarlığında müziğin önemli bir yerinin olduğu arkeolojik buluntulardan anlaşılmaktadır. Mısır'da müzik; uyanmak, kendini aşmak, kendini iyi hissetmek ve sezgi kabiliyetini uyandırmak için en güçlü araç olarak kullanılmıştır.[26] Mısır'ın tanrıçalarından Hathor'un, başlığı lire benzeyen bir kostüm giydiği de söylenir.[27]

Bilinen en eski kitabe Abidos kitabeleridir.Mısır'daki bir piramitte bulunan bu kitabe, büyü sözlerinin pratik kullanımı ve müziğin kökeni hakkında verilen bilgiler açısından da önemli bilgiler aktaran bir kaynaktır. Azkara'da yer alan bu piramitte, Kral Ounas'ın Alabastr lahdinin bulunduğu mezar odasında, duvarda mühürlenmiş hiyeroglifler görülür. Bu kitabede büyü formülleri, dualar ve ölü ayinleri ile ilgili açıklamalar vardır. Ayrıca "dört defa söylenecek", "dört defa tekrar edilecek" gibi söylenişle ilgili ayrıntılar da bulunmaktadır. Metinde, yılan ısırıklarına karşı ve Kral Ounas'ın öteki yaşamındaki yolculuklarında onu korumaya yarayacak büyülü formüller; ritim, simetri ve ses yinelemeleri gibi bir şarkı düşüncesinin çok net verildiği bilgiler de yer almaktadır.[28]

Mısır'da bulunan bir papirüs yaprağında; V. Hanedana ilişkin bir Mısır kraliçesi hamileliği süresince çok hastalandığı ve ona yardım etmek için beş dişi tanrının, beş musikişinas kılığına girerek onu tedavi ettiği belirtilmiştir.[29]

Mısır uygarlığında tıbbın çok ileri gittiği, müziğin tıpta kullanımının da buna paralel olarak geliştiği tarihi kaynaklarda görülmektedir.[30] Kahire'nin büyük hastanelerinden birinde hastalara ameliyatlardan önce müzik dinletilir, bu şekilde hastanın ameliyat için güç kazandığına inanılırdı.[31]

---

[26] Suat Karahan, *Tarihsel Süreç İçerisinde Türklerde Müzikle Terapi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul – 2006, s.9
[27] http://www.kanatsesleri.com/content/view/483/106/
[28] Arzu Özçevik, Müzikle Tedavi ve Öğrenciler Üzerindeki Terapik Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul –2007, s. 9
[29]Bekir Grebene, *Müzikle Tedavi*, Güven Kitabevi Yayınları, Ankara-1978, s. 20
[30] Suat Karahan, *Tarihsel Süreç İçerisinde Türklerde Müzikle Terapi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul – 2006, s.9
[31] Bekir Grebene, *Müzikle Tedavi*, Güven Kitabevi Yayınları, Ankara-1978, s. 20

1. 2. 2. 5. Eski Çin'de Müzikle Tedavi

"Araştırmalar, 4000 yıllık bir geçmişe dayanan Çin müziğine saray ve tapınaklarda önemli yer verildiğini ve imparator buyruğuna göre kurumlaştığını gösteriyor. Yerle gök arasındaki uyumu yansıtması gerektiğine inanılan müziğin amacı; halkı eğitmek, onlara iyi ve yüce duygular aşılamaktı. İnsan yaşamındaki en önemli yer törenlere ve müziğe ayrılmıştı."[32]

"Çin'de müzik ve müzik düşüncesi dünya görüşüne ilişkin bir felsefe olarak biçimlenmiştir. M.Ö. 3000'lere kadar uzanan Çin kültüründe müzik kalbin sesi ve evrenin imgesi olarak kabul edilmiştir. İnsanda 5 duyu; ekşi, acı, tuzlu, yakıcı, tatlı olarak sıralayabileceğimiz 5 tat, yaşamda 5 renk çok önemlidir. Çin tıbbı içinde sağırlık, dilsizlik, topallık, cücelik ve deformasyonlar 5 dert içinde; doğum, hastalık, ihtiyarlık, ayrılık ve ölüm 5 eza içinde sıralanmaktadır. Bu uygarlık döneminde 5 sayısının öneminin müziğe de yansıdığım görmekteyiz.Müzik de 5 ses üzerine kuruludur.Çin müziğine saray ve tapınaklarda önemli yer verildiği ve imparator buyruğu ile kurumlaştığı ifade edilmektedir. Eski Çin'de gür ses veren Lo isimli bir gongun, kötü cinleri ve ruhları hastanın yanından kaçırdığı inancı vardı ve hastalara iyi olmaları için bu gong çalınırdı."[33]

Ünlü Çin filozofu Konfüçyus, Büyük Bilgi adlı kitabında müzik hakkında bazı görüşlerini ortaya koymuştur:

"Bütün sesler dimağdan çıkar. Dimağın çalışması dış etkenlerle olur. Dış etkiler vasıtasıyla meydana gelen hareketler ses halinde şekillendirilir. Bu seslerin birbirine etkisinden bir takım değişiklikler meydana gelir. Bu değişikliklere *ton* denir. Bu tonlar insana neşe verir.

Müzik tonların bir verimidir. Çıkağı dış şeylerin dimağa olan etkisidir. Dimağ kederle harekete geldiği zaman sesler keskin ve sönücüdür. Neşeli sesler ince ve

[32] Suat Karahan, *Tarihsel Süreç İçerisinde Türklerde Müzikle Terapi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul – 2006, s.9
[33] http://www.pozitifbeden.com/tech/muzikle_tedavinin_tarihcesi-1593.html

yavaştır. Sevinç dolu sesler yüksek ve sonra dağılıcıdır. Hiddetli sesler korkunç ve kabadır. Sevgi gösteren sesler yumuşak ve ahenklidir.

Bütün sesler dimağdan çıkar. Müzik de onların farkları ve uygunlukları arasında bir geçittir. Sesi bilip de ahengi bilmeyenler kuşlar ve hayvanlardır. Tonu bilip de müzikten anlamayanlar insanlardır. Müziği yalnız büyük insanlar bilirler.

Müzik içten merasimler dıştan gelir. Müzik içten gelmekle sükuneti sağlar. En yüksek derecedeki müzikle, gök ve toprak arasında aynı ahenk vardır… Aydınlıkta müzik ve merasimler, karanlıkta ise şeytanlar vardır. Bu böyle olunca bütün dünyada karşılıklı sevgi ve saygı vardır. Müzik parçalarının üslubu başkadır. Fakat onların anlattıkları sevgi duyguları aynıdır.

Müzik gökle toprak arasında bir ahenktir… Bu ahenk bütün varlıkların cinsini değiştirir… Müzik gökten meydana gelir. Bağlılık müziğin temelidir. Neşe ve memnuniyet ise müziğin memurlarıdır. Müziğin en yüksek derecesinde keder görülür… keder vermeyen müzik… Bence yalnız mukaddes insanların işidir.

Her şey ilkbaharda meydana gelir, yazın büyür, bu lütuftur. Sonbaharda toplanır ve kışın saklanır, bu doğruluktur. Lütuf müziğe, doğruluk da merasimlere yakındır. Müzik ahenkle süslenir, iyi ruhları yönetir ve gökle uygunluğu vardır.

Müzik mukaddes insanlara neşe verir. Ve insanların kalplerini iyileştiren bir şeydir. İnsanlardaki derin etkiyi değiştirmesi dolayısı ile eski krallar onu bir ders olarak gösterdiler. Toprak bozulduğu zaman üzerindeki otlar büyümez. Sular durgun olunca balıklar ve kaplumbağalar yaşayamaz. Hava yok olduğu zaman varlıklar mevcut olamaz. Dünyada karışıklık olduğu zaman merasimler bırakılır ve müzik bozulur.

Böyle olunca, tonlar keder vericidir. Fakat şiddetli değildir. Neşelidir fakat sakin değildir. Kayıtsız bir durumda onun bozulması kolaydır. Yok olmaya yüz tutarsa esasını kaybeder. Sonra bu müzik çok yapılırsa fenalıklar kendini gösterir. Fakat azaltılan bir müzik de insanları fazla arzulu yapar. Onun dayanışında bir

azalma, ahenkli olan faziletinde bir çürüme vardır. Bundan dolayı büyük insanlar onlardan nefret eder. Bütün fena notalar insana tesir eder ve bozuk bir hava yaratır. .İyi notalar insana tesir eder ve iyi bir hava yaratır. Bu iyi havanın şekillendirilmesinden ahenkli bir müzik meydana gelir. Karşılıklı şarkı söylemenin ve eğlenmenin birbirlerine bir etkisi vardır. Bundan dolayı krallar, kendi iradelerini ahenkleştirmek için duygularına karşı gelirler. Kendi hareketlerini etkisiz bir hale koymak için başkalarının hareketleriyle mukayese ederler. Fena ve karışıklık yapan notalar aklı koruyamazlar. Bozuk bir müzik dimağı çalıştırmaz. Böylece sık ve parlak notalar göğü, geniş ve büyük notalar toprağı temsil ederler.

Böylece müzik yapıldığı zaman insani münasebetler saf olur; gözler parlak, kulaklar keskin olur. Kanın hareketi sakindir. Adetler değişir ve dünyada her şey sükunette olur. Müzik demek neşe demektir. Büyük bir insan onun yolunu elde ettiği zaman memnundur. Basit bir insan da kendi istediği yolu elde ettiği zaman memnundur. İstenilen şeyler doğrulukla düzenlenirse neşe olur, karışıklıklar çıkmaz. İstekler doğruluk unutularak yapılırsa karışıklıklar çıkar. Neşe olmaz. Bunun içindir ki; yüksek insanlar iradelerini ahenkleştirmek için iyi duygulara dönerler. Bilgilerini eksiksiz hale getirmek için müzik bilgilerini genişletirler. Müzik yapıldığı zaman insanlar ona doğru giderlerse, ancak o zaman fazilet yolunu görebilirler. Fazilet insan yaradılışının bir temelidir. Müzik ise faziletin bir süsüdür. Maden, taş, ipek, bambu müzik aletleridir. Şiir arzuların bir ifadesidir. Şarkılar onun notasıdır. Danslar şekilleridir. Bu üçü dimağdan çıkar. Bundan sonra onları müzik takip eder. Böylece duygular derinleşirse kültür olgunlaşır. Kuvvet fazlalaşırsa onun değişimi ruhanidir. Ahenkli bir uygunluk içte toplanır. Fakat onun verimi dışta belli olur. Bunun için müzik aldatıcı bir şey olarak görülmez. Müzik sona erdiği zaman fazilet yükseğe erişmiş bulunur. Büyük adamlar onu sevgiyle iyiliğe doğru götürürler. Basit insanlar da onda kendi yanlışlarını görürler (duyarlar). Böylece "İnsanların yetişmesinde en büyük amil müziktir." denir.

Müzik… İnsanı kendine doğru götürür. Müzik meydana getirdiği şeyde neşe yaratır… Müzik fazileti gösterir.

Müzik duyguların değişmemesidir… Müzik aynı olan şeyleri bir araya toplar. Temeli aramak ve değişikliği bilmek bir müzik olayıdır.

Konfüçyüs dedi ki : "Oturunuz size anlatacağım. Müzik eksiksiz olan şeyleri gösterir."

Yüksek bir insan der ki : "Merasim ve müzik asla bırakılmamalıdır. Bir kimse müziği elde ederse, kalbini düzeltir. Temiz, nazik, inançlı bir kalp kendiliğinden gelişir. Bunların kolayca gelişmesinden neşe meydana gelir. Neşe sükuneti yaratır, sükunet devamlılığı doğurur. Bu devamlılık gökselliği yaratır. Göksel olma ruhani olmayı yaratır. Göksel olan konuşmadan inanır. Ruhani olan korkmadan kuvvetlenir. Müziğe sahip olmakla, kalbini ıslah eder… Eğer kalbin içinde ahenk ve müzik olmazsa, o zaman içe hile, yalancılık girer. Böylece, içte bir hareket uyandıran müziktir… Müzik en yüksek derecede ahenk… yaratır."

Müzik neşe yaratır, insanlar ondan kendini kurtaramazlar. Müzik seslerden meydana gelir ve hareketlerde şekillendirilir. Sükunet insanların bir prensibidir. Bu sesler ve hareketler sükunette olan tabiatın değişiklikleridir. Bunlar müzikte gelişirler. Bundan dolayı insanlar müziksiz duramazlar."[34]

Bundan 4000 yıl kadar önce Chung adında bir Çin imparatoru şöyle demiştir:

"Öyle bir müzik yaratın ki; doğruluğu, hoşgörüyü, nezaketi, memnuniyeti ve ciddiyeti, cesareti aşılasın. İşte o zaman tüm dünya insanlarının fikirleri birleşir."[35]

[34] Casimire Colome, *Müziğin İnsanlara ve Hayvanlara Etkisi*, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s.23-24-25
[35] Suat Karahan, *Tarihsel Süreç İçerisinde Türklerde Müzikle Terapi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul – 2006, s.10

1. 2. 2. 6. İngiltere'de Müzikle Tedavi

R. Brocklesby , Londra 1749 baskılı eserinde hastalık seyrinin eski ve modern müziğe göre gösterdiği tepkiyi ele almıştır.

E. R. Clay ise "The Alternetive: A Study in Psychology" (London 1882) adlı eserinde: "Müziğin elemanlarından armoni, ritim, melodi vb. unsurların birer terapi faktörü olduğunu, bunun hastaya yeni bir güç, yeni bir enerji ve gözle görülür bir iyileşme kattığını" söyler.

İngiltere'de "La Gilda De Saint Cecile" (İnsanlığa Hizmet Cemiyeti) hastalar üzerinde müziğin beden ve ruha sakinlik veren etkisini incelemek üzere doktorların gece-gündüz dediklerini yerine getirmeye hazır, müzisyen hastabakıcılar yetiştirmeye başladı. Ayrıca Londra'nın merkezi bir yerinde "Müzik Yardımı" postası oluşturup, her büyük hastanenin belirli koğuşlarına müziğin telefon yoluyla ulaştırılmasını sağladı. Bu deneyin sonuçlarından en önemlisi; susma ve sessizliği sürdürmek ve en çok heyecanlanan, coşan hastalar için tedavi edici bir uyku vermek oldu. Chelenebourg şehrinde cerrahi operasyon yapılmış hastaların yanında her gün şarkı söylemek ve enstrümanları ile müzik yapmak için bir müzisyen hastabakıcı hanımlar komitesi oluşturuldu. Deneme yapılan hastaların ateşlerinin de bir hayli düştüğü ve ağrılarının da belirgin bir şekilde azaldığı gözlemlendi.[36]

Bolton hastanesinde aynı sonuç keman kullanılarak elde edildi. Uykusuzluk hastalıklarında saat makinesi gibi zemberek veya elektrik motoru ile çalışan bir müzik kutusu kullanılması sonucu iyileşme sağlanmıştır.[37]

1561-1626 yılları arasında yaşayan İngiliz filozof ve devlet adamı Francis Bacon, ölümünden sonra sekreteri tarafından yayınlanan "Sylva Sylvarum" adlı

[36] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 44
[37] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 44-45

yapıtında, her gün müzik dinlemekle ruhunun canlandığını ve beslendiğini belirterek: "Müzik, ruhun gıdasıdır." demiştir.[38]

1634'de İngiliz yazar Henry Peacham tarafından yazılan "Compleat Centlemen" adlı yapıtta: "Müziğin hayatı uzattığı, sıkıntı ve melankoliye iyi geldiğine" ilişkin bölümlere rastlarız.[39]

1. 2. 2. 7. Fransa'da Müzikle Tedavi

14. y.y. da Fransa'nın tanınmış hekimlerinden Fodere şöyle der:

"Müzik iki bakış açısından ele alınmalıdır:

1) Yorgunluktan kurtulmak ve eğlenmek amacıyla,
2) Etkileyici ve teskin edici bir ilaç olarak.[40].

Fransız İhtilali'nden sonra gündeme gelen kardeşlik, eşitlik ve hürriyet gibi kavramlar akıl hastalarına da daha insancıl bir muamele gösterilmesini getirmiştir. Fransa'da müzikle tedaviyi hastanelerde ilk kullanmak isteyen kişilerden biri, Salpetriére hastanesinde Fodere'den sonra görev alan nörolog Philippe Pinel (1745-1826)'dir. Daha önce iki büyük kilise hastanesindeki 50 akıl hastasını güneşe çıkarmak ve ayak zincirlerini kırmak iznini alan Pinel, daha sonra Bicetre hastanesinde çalıştığı sırada hastalara moral verebilmek için müzikle tedavi yapılabilmesini de önermiştir.[41]

Pinel *catalepsi* (donmuşluk) hastası olan bir genç kızdan şöyle bahseder:

"Nöbetin müddeti devamınca işitme yeteneği kaybolmadığından ve işitme devam ettiğinden dolayı yeni bir zindelik, tazelik derecesi kazandığı görülür. Nöbet

[38] Dr. Bekir Grebene, *Müzikle Tedavi*, Güven Kitabevi Yayınları, Ankara-1978, s. 21
[39] Dr. Bekir Grebene, *Müzikle Tedavi*, Güven Kitabevi Yayınları, Ankara-1978, s. 21
[40] www.nefesteknik.azbuz.com
[41] Dr. Bekir Grebene, *Müzikle Tedavi*, Güven Kitabevi Yayınları, Ankara-1978, s. 21

sırasında işi iyi bilen bir müzisyen hastanın yanında keman çaldı. Hasta nöbet sırasında müziğin verdiği zevkle hissiz göründüyse de, kendisine geldiği zaman müzikten o kadar etkilenmiş bir haldeydi ki, müziğin kendisini şehvetle karışık bir çeşit vecd ile ilahi aşka daldırdığını ve hayrete düşürdüğünü itiraf etti."[42]

Pinel'in öğrencilerinden Esquirol der ki:

"Müziği her tarz ile başarıyla en uygun hallerde denedim, bazı kere hiddetlenme nöbeti geçirerek bir derecede azdırdı. Genellikle eğlence gibi görünürdü. Fakat hastalıkları iyileştirmeye yardım etti diyemem,nekahette bulunanlara faydalı oldu.

Bir 'Lipemanya' bağımlısı vardı. Kardeşi kendisine Paris'in en büyük musiki üstatlarıyla müzik yaptırıyordu. Müzisyenler hastanın bulunduğu apartmandan ayrı bir diğer apartmanda bulundukları halde hasta çok öfkelenerek, çok kızarak yanındakilere 'Ben böyle kötü bir halde bulunduğum sırada neşelenmeye bakmak nefret vericidir.' sözlerini tekrar ediyordu. Çok kıymetli olan bu kardeşi hasta kardeşi tarafından nefret ve iğrenme ile değerlendiriliyordu."[43]

"Bugün bu başarısızlılardan akıl hastalarına müzik yapmak veya kendilerin çaldırtmak yararsızdır sonucunu çıkarmayacağım. Musiki şifa vermezse eğlendirir. Ve dolayısıyla sakinleştirir. Beden ve ruhumuza sükunet getirir. Hastalıklardan iyileşmeye başlama devresine girenler çok faydalanır. Dolayısıyla musikinin kullanılmasından vazgeçilmemelidir."[44]

Aynı dönemlerde doktorluk yapan Belaquemann akıl hastanelerinde bir müzik topluluğunun olması gerektiğine inanırdı. "Bu topluluk çok iyi yetişmiş sanatçılardan oluşacak ve bu bandoda en çok kemanlar bulunacak, zira bu enstrüman en yüksek derecede müzik terapi gücüne sahiptir. Kemandan sonra rebap ve

[42] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 61
[43] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 58
[44] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 58

armoniyum gelir.” Dr. Belaquemann şöyle devam eder: “Kadınlar için tenorlar, erkekler için ise sopranolara şarkı okutturulur. Bas ve kontralto ancak normal kişilere göredir.”

Yine aynı dönem doktorlarından L’Hospitale ise şöyle der. “Müziğin hasta üzerine etkileri çok çeşitlidir. Birçok akıl hastaları müziğe karşı duyarsızdır. Her insanın müzikten aldığı hazzın derecesi o kişinin eğitim ve öğretiminin derecesinin azlığı veya çokluğu ile orantılıdır. Hatta benim koleksiyonumda hastalarım tarafından yapılmış şarkılar, güfteler, müzikler ve hatta Accompagnemetsler (eşlik yapılan müzik) vardır. Fakat bu hastalar daha önceden müzik eğitimi almış yetenekli kişilerdir. Bununla beraber bu büyük bir istisnadır, diğerlerini gördüm ki seslerini eğitip veya bir enstrümanı başarıyla öğrendikten sonra bıkıyor ve ondan sonra hiçbir şey anlamamaya başlıyorlardı.”

Müziğin, hummanın tedavisinde de etkili olduğu söylenmektedir. 1820’ye doğru bir tarihte Monsieur Bor De Vadvelamouth şu örneği anlatır:

“Doktor, tehlikeli bir hummaya tutulmuş olan genç bir hanımı tedavi ediyordu. 18. günü hasta ölüm halinde idi. Nabız durmuş ve dokunulduğunda adeta hissetmez bir haldeydi. Kollar ve ayaklar soğumuş ve konuşma kesilmişti. Monsieur Bor De Vad’ın aklına bu hastanın yanında rebab çaldırmak geldi. Rebab çalınmaya başladı. 40 dakika sonra nefes alıp verme daha açık, daha seri ve göğsün hareketleri müzik ahengine uygun oldu. Müzik devam ettikçe kan dolaşımı yavaş yavaş doğal durumuna kavuştu. Göğüsten derin ve yüksek sesler devamlı olarak dışarı fırlıyordu. Göğüs sıkışıyor gibi görünüyordu. Birdenbire bir burun kanaması oldu. birkaç gün sonra hanım nekahet haline girmişti.”[45]

1811’de Dr. Dézassar bir gözlemini yayınladı:

“24 yaşında bir delikanlı baygınlık ve başını tutamayıp garip konuşmalarıyla karışık bir humma hastalığına yakalanmıştı. Yatağının yanında müzik dinlettiler.

[45] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 52-65

Nefes daha düzenli ve serbest oldu. Göğsü kabardı, fakat 5-10 dakika sonra dalgın bir uykuya geçti. Yüzü kızarmış ve gözleri yaşlıydı. 2. bir deneme daha yapıldı. Bu sefer sara hareketleri görüldü. Bu hareketleri derin bir yorgunluk ve ter izledi, aralıklarla müzik devam ettirilince de rahatlama görüldü."

Polibe melankoliyle ilgili olarak "iklimlerin şiddeti münasebetiyle bu hüzün hastalığı halini ve Arkadia'lıların morallerini müzikle düzeltmeleri söz konusu idi." diyor.

Marguet "Nabzı İyi Anlamak İçin Tek Yöntem" adlı eserinde (1769), melankoli tedavi yöntemlerini şöyle açıklıyor:

1- Önce sinirleri uyandırmalıdır.
2- Onlara eşit ve yumuşak bir kuvvet verilmelidir.
3- Akıcılığı bölme ve katılığa boyun eğdirilmelidir.
4- Özet olarak öyle yapılmalıdır ki; bedenin, vücudun akıcılığı alışılagelen yollarında yavaş yavaş devam etsin. Bunun için basit, çeşit çeşit inleyen, ruhu okşayan bir müziğe başvurulmalıdır.[46]

19. y.y.da müzikle tedavi, Briere de Boismont (1860), Laurent (1870), Chomet (1874) ve daha sonra Vinchon (1913) ve Van de Wall (1943) tarafından ileri sürülmüş ve savunulmuştur.[47]

Boismont diyor ki:

"Müziğin bazı kereler cinneti iyileştirmesi mümkündür… müziği sevenler üzerinde hoş etkiler yapması muhakkaktır.

Müziğin tertip ve intizam sağlamada akıl hastanelerinin düzen ve asayişine etkisi çoktur. St. Atanase'de bir yere toplanmış olan akıl hastalarının trampet çalınmasından sonra sıralanıp birkaç saniye zarfında, işlerinin başına dağıldığını gördük."

[46] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 49-50
[47] Dr. Bekir Grebene, *Müzikle Tedavi*, Güven Kitabevi Yayınları, s. 21

Boismont sözlerine şöyle devam eder:

"Uzun süreden beri hastanemizde bulunan ateh (bunama) hastalığıyla gelmiş bir kadın var. Vaktinin en büyük kısmını piyanosunun başında geçiren bu hanım faaliyetinden, alışkanlıklarından hiçbirini kaybetmedi. Bu akli bozukluğu hastalığının başında olduğu gibi kaldı."[48]

Paris'te kimsesi olmayan, yaşlı kadınların kaldığı Salpétriére hastane ve bakım evinde, Fransa'nın en ünlü doktorlarından Olis Trella'nın bir kızı müzikle iyileştirmesi müziğin tedavi edici gücü hakkında önemli ve ilgi çekici örneklerinden biridir. Söz konusu olay şu şekilde anlatılır:

"Salpétriére hastanesinin bir koğuşunda hem kambur, hem kötürüm, hem de kör bir kız bulunmaktaydı. Doktor Olis Trella, orada bulunan sakat kadınlardan her birinin durumunu ayrı ayrı inceleyip tedavileri için çözümler düşündüğü sırada, bu kızın da tedavisi için müziğe başvurmayı uygun görür. Hemen bir şarkıcı bulup, kızın yanında şarkı söylettirir. Kız şarkıyı bir müddet dinledikten sonra birdenbire titremeye başlar. şarkıya devam edildikçe imarethaneye geldiği zamandan beri, yüzünde ne sevinç ne de hüznü ifade eden hiçbir belirti görülmeyen kızcağızın suratı, kah gülmek ve kah fazlasıyla hüzünlü olmak gibi bazı belirtiler gösterir ki, bunlar şarkının kendisini etkilediğinin belirtisi olup, bu gelişme Doktor Olis Trella'ya cesaret vermiştir."[49]

"Şarkıcı kız şarkıyı bitirir bitirmez, hasta kız çok hoş bir sesle şarkıcının bitirmiş olduğu şarkıya yeniden başlayıp ne güftesinde ne de bestesinde hiçbir hata olmaksızın şarkıyı bitirdiğinde, orada şarkıyı dinleyenler kızın hafızasına hayret etmişlerdir. Bunun üzerine kıza nota ve usul dersleri verilmeye başlanılıp eğitimine önem verilir. Sakat kız, çok zeki olduğundan bir süre sonra, arkadaşları olan diğer sakat ve hasta kızlara öğretmenlik edecek kadar müzikteki bilgi ve becerisini ilerletti.

---

[48] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 53

[49] Casimire Colome, *Müziğin İnsanlara ve Hayvanlara Etkisi*, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s.61

Olağanüstü zekası sayesinde hasta kız, doktorların dikkatlerini çekmiş ve merhametlerini kazanmıştı. O zamana kadar kendisinin övülmesi ile ilgili tek kelime bile duymamış olan bu zavallı kız, bu defa her taraftan zekası ve sanat duyguları hakkında övgü dolu sözler işitince, kalbinde oluşan sevincin etkisiyle gülmeye başlar. Daha sonra genellikle zamanını neşeli bir halde geçirir.

Doğal yetenekleri açısından olağanüstü haller gösterip, bütün hekim ve araştırmacıları şaşırtanlar az değildir. Salpétriére bakımevi ve hastanesinde bir başka kız vardı. Cinnetin bütün belirtilerini üzerinde toplamıştı. Bakımevinde yine kendisi gibi birçok akıl hastası bulunmaktaydı. Bu kız onlardan hiçbirinin yanına sokulmayıp köşe ve bucaklarıyla adeta vahşi hayvanlar gibi kendi kendisine gezer ve ne söylenilen sözü,, ne de söylediği sözleri diğer hastalar kadar anlayamadığı gibi, genellikle kendinden de habersizdi. Bazen kendisine bir şey söylerler, söylenilen söze asla cevap vermezdi. Vücuduna katı bir cisim ile dokunurlar, bir taş gibi bu dokunmayı da hissetmezdi.

Bir gün kendisine ‘Şarkı söyle!’ derler. Şarkının ne olduğunu bile bilmeyen kız herkesin yüzüne şakın şaşkın bakıp asla cevap vermez. Sonra oradakilerden biri bir şarkı söyler. Şarkıyı bitirdikten sonra kıza şarkı söylemesini bir daha tekrar ederler, fakat şarkı denilen şeyin o zaman söylenilen bir şey olduğunu da kendisine uzun uzadıya anlatırlar. Birkaç dakika geçer geçmez o söylenilen şarkıyı kız söylemeye başlamasın mı? Davranışlarından böyle bir zeka eseri gösterebileceği umulamayan akıl hastası kız, şarkıya başladığı sırada etrafta bulunanlar hayret ederler. Gerçi şarkıyı hasta kız pek doğru ve istenildiği gibi söylemeyip evvelce söylenilen şarkının kah ortasından ve kah her mısraının baş taraflarından ezberlediği kelimeleri, melodisinin de aklında kalabildiği kadarıyla söylemiş olsa bile, bu kadar zeka eseri göstermesi doktorların duygulanmalarına sebep olur.

Kızın söyledikleri ekseriyetle yanlış olsa da, sesindeki güzellik her kızın sesinde bulanamayacak derecede olduğundan, bu yönüyle de ayrıca beğenilip ilgi çekici bulunur. Kısacası kızın yanlış olarak söylediği şarkı dinleyenleri duygulandırdığından, Doktor Olis Trella: ‘Matmazel Vansa’nın insanlar ile arasında bir manevi bağ olduğu ortaya çıktı. İşte böyle bir bağın gerçekliği, diğer bağların da

birer birer meydana çıkarılacağını gösterir.' der. Doktorun bu sözlerinden amacı ise, kendisinde hiç akıl bulunmadığını bilen bu kızın, müziğin etkisiyle oldukça zeki olduğunu, fakat bu zekayı idare edememesinden ötürü akıl hastası olduğu gerçeğidir. Ayrıca, aslında zeki olduğu anlaşıldıktan sonra gerek müzikle ve gerek diğer yöntemlerle zekasının bir dereceye kadar ilerleyebileceğini anlatmaktır."[50]

1833'de Dr. Marchand, Toulousse hastanesinin müdürünü ziyaretinden sonra şunları söylemiştir:

"Yaklaşık 35 yaşında ve süvari subaylarından biri olan Monsieur S. hastaneye girdiği zaman büyük bir hiddetlenme, hastalık seyrinin artması ve durumunun şiddetlenmesi ile gerçekten öfkelenme durumu arz ediyordu. Çok geçmeden sakinleşti. Monsieur S. kendisini Napolyon zannediyordu. Arkadaşlarını da uğursuz insanlar, kıyafet değiştirmiş ve kendisini daha çok yormak, eziyet etmek için deli taklidi yapan, yalandan hasta olan kişiler olarak görüyordu.

Genellikle bahçenin yolları üzerinde hiyeroglif şekilleri, istihkam planları çizer ve daima sonuçta bunların ortasında otururdu. O zaman yüksek sele bütün askeri emirlerini verirdi, kızardı. Herkese küfür eder, herkesi tehdit eder, kendisine yaklaşanları ise döverdi. Ona deli elbisesi giydirmek için 5-6 hizmetçi ancak yeterli olurdu.

Bu kızgınlık ve tırmalanma nöbetlerinden birinin başladığı sırada idi ki, Monsieur S. normalin üstünde bir kuvvetle flavta çalan bir adamın icra ettiği melodiyi işitti. Enstrüman ilk seslerinin yayılmasıyla Monsieur S. hareketsiz kaldı. Çok geçmeden dikkatle bakan gözleri flavta (flüt) çalan adamın üzerinde olduğu halde sanatçının yanına yaklaştı. Ona sanatına ilişkin övgülerde bulundu ve bizzat kendisinin belirlediği birkaç parçayı çalmasını rica etti. Günün geri kalan kısmında Monsieur S. doktorun başkanlığı altında bulunan yemek masasında yemek yemek

[50] Casimire Colome, *Müziğin İnsanlara ve Hayvanlara Etkisi*, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s.62-

için izin alabilecek derecede iyileşti. Ve birçok zamanlar bu vasıta öfke nöbetlerinin olmamasına yeterli oldu."[51]**(Res. 09)**

Boismont, 1859'da Milan'da bir hastane olan Cenevera'da bir müzik salonuna götürülür. Burada bulunan 12 hastanın çoğu sıradan faaliyetleriyle uğraşıyorlardı. Nota sandalyeleri bir yarım daire çizgisi üzerinde hazırlandı. Aynı zamanda çok ünlü bir müzisyen olan baş bakıcı yarım dairenin ortasında yerini aldı. Görevleri daha çok düzeni sağlamak amacıyla mızıka çaldırılan bu hastalara bakmak ve aynı zamanda bu öğrencilere eğitimlerinde yardım etmek olan iki eğitimci bayan yardımcı da bulunuyordu. Şefin bagetinin ilk hareketinde herkes düzensiz hareketlerini kesti ve 14 enstrümandan oluşan orkestradan modal, çok parlak, çok güçlü ve çok uyumlu bir melodi duyulmaya başladı. Orkestra 5 flavta, 5 trombon, 4 pistonlu kor'dan oluşuyordu. Biri ihtişamlı diğeri yumuşak olmak üzere 2 parça çaldılar. Parçalar çalınırken müzisyenlerin çoğunda vücut ve akıl dengesizliği görülüyordu. Kadınların salonunda konser verenlerin sayısı hemen hemen aynıydı. 12 kadın, 2 hastabakıcı,; İtalyanca bir operanın koro kısmını söylediler. Sesler şaşkınlık uyandıracak kadar anlaşılır, açık çekici ve uyumluydu.[52]

1860'da Boismont, Rouen şehri yakınlarında bulunan Catére-Mar'da benzer bir konserde bulunur. Sayıları yaklaşık 30'u bulan hastalar; nekahetliler, müzmin hastalar, saralılar, bunama hastaları ve felaketzedelerden oluşuyordu. Müzisyenlerin her birinin çalacağı notalar enstrümanların üzerlerinde yerleştirilmişti. Notalarına bakan hastaların bazılarının gözlerinde gençlik ve zindelik parıltısı varken, diğerlerinin gözleri parıltısını kaybetmişti. Ancak melodide bundan kaynaklanan bir eksiklik yoktu. Hastaların tümü nota okumayı biliyordu. 2 tanesi öğrenimine 2 sene önce başlamıştı.[53]

1855 senesine doğru Mont De Verne akıl hastaları sadece organon ve piyano eşliğinde her Pazar dini ayin sırasında dini müzikten 3-4 kişilik gruplara ayrılarak bir

[51] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 59-60
[52] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 53-54
[53] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 54

eser okurlardı. Bazıları soloları öğrenmeye bile başlamıştı. 1860'da müzik topluluğuna kabul edilmiş yaklaşık 35 akıl hastasının 18'i manyalı, 7'si lipemanyalı, 3'ü monomanyalı, 8'i de bunama hastasıydı. Bu hastalardan 4'ü iyileşip hastaneden çıkarken, 3'ü öldü. Birçoğu da 2. derecede hastalık veya şiddetli delilik sebebiyle devamlı bir şekilde izleyemedi. Hastaların yaşları 15-60 arasıydı. Müzisyenlerin çoğu ise 20-60yaş aralığındaydı ve çoğu okuma-yazma biliyor veya hastanede öğreniyorlardı. İlahi koroları ise 16-20 akıl hastasından oluşuyor, burada sıkça tekrarlanan müzikle sayesinde bir alışkanlık oluşturarak hasta üzerinde bir etki meydana getiriyordu.[54]

Her akıl hastasının müziğe yetenekli olmamasından dolayı terapiyi kabul edememesinin yanında, erkeklerin de kadınlara oranla daha yeteneksiz oldukları görülmüştür.

Fransa'da sembolizmin öncülerinden Charles Bauldelaire, Wagner'in Tannhasuser operasından "Akşam Yıldızı" adlı parçayı dinleyerek intihardan vazgeçtiğini bir mektupta anlatmaktadır. Şair şiirlerinden birinde de müziği konu olarak almıştır:

MÜZİK

Müzik bir deniz gibi tez tutar beni!
Solgun yıldızıma doğru,
Ya engin bir eter ya bir sis tavanı altında,
Yelkene koyarım;

Göğüs gergin ciğer şiş,
Yelken gibi;
Birikmiş dalgaların sırtına tırmanıyorum
Gece gizlesin beni;

[54] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 55

Bütün tutkuların bende titrediğini hissediyorum
Acı çeken bir gemide;
Güzel rüzgar, tufan, ve çırpınışları

Kocaman bir uçurum üstünde
Beni sallıyor. Eskiden sap sakin, büyük aynası
Umutsuzluğumun!

Quarin, müzik ile iyileşmiş bir sara hastasını anlatırken şunları söyler:
"Bir hasta kadın sara nöbetinin ilk belirtilerini hissettiği sırada müzik işitmiş ve bu sayede nöbetin yalnız ilk belirtisini hissetmekle kurtulmuştur. Deney her seferinde başarılı oldu ve nihayet hasta spazm haline düşme alışkanlığını kaybetti."[55]

20. y.y.'ın başlarında Dupre, melankolide görülen kaygı ve endişe belirtilerinin Chopin'in Cenaze Marşı'yla yatıştığını belirtmiştir.[56]

1. 2. 2. 8. Almanya'da Müzikle Tedavi

Licht (1947) ve Zanker Glatt (1956) adlı Alman doktorları, müzikle terapi alanında öncülük etmiş kişilerdir.

Licht, müzikle tedaviyi aktif ve pasif olarak iki gruba ayırır:

- Müzik hastalarda dikkati arttırır ve ilginin devamını sağlar.
- Davranışa etki ederek rahatlık sağlar.[57]

Almanya'daki müzikle tedaviden bahsederken, 12.yüzyılda yaşamış olan ünlü düşünür, besteci, kahin, azize, başrahibe ve bilim kadını Hildegard Von Bingen'ı anmadan geçemeyiz. Bingen, cenneteki uyumun dünyada da var olmasının tek yolunun, düzeni simgeleyen senfoniler olduğuna inanmış, bu doğrıltuda eserler

[55] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s.48
[56] www.ogretmenkorosu.com
[57] Dr. Bekir Grebene, *Müzikle Tedavi*, Güven Kitabevi Yayınları, Ankara-1978, s. 22

besteleyerek müziğin dünya ahengini sağlayacak olan gücünü hayatı boyunca savunmuş bir kişiliktir.

1. 2. 2. 8. 1. Hildegard von Bingen'in (1098-1178) Müzik ve Evren Bağlamı

Ortaçağ Avrupa'sının düşünür ve sanatçı kadınlarından, aynı zamanda başrahibe Hildegard von Bingen müziğin insan kalbinden doğduğuna inanmakta ve içindeki ses tanısını da Allah'ın kayıp cennetinden yolladığı bir hediye olarak görmekteydi. Müzik onu için "nirtan", yani *ruhun dansıydı*.[58]**(Res. 10)**

Hildegard'a göre sadece müzik aracılılığı ile özlemini duyduğu cennetteki uyum düzeni, dünyada tekrar kurulabilecekti. Ona göre müzik, insanla tanrı arasında dünyada mümkün olan en yakın bağlantıyı kurabilirdi. Şarkılarının sembolik metinleri ve melodinin mutaassıplıktan uzak yönetimi bundan kaynaklanmaktadır. Hildegard'ın müziği ne geleneksel müzik teorilerine ne de kilise korolarının kurallarına dayanmaktadır. Müziğinde temel aldığı esas nokta sadece senfonik uyumun ilahi vahyidir. Hildegard kendisini "Tanrının Enstrümanı" olarak görür.[59]

Hildegard, tüm evreni içindeki varlıkları ile bir bütün olarak kavramayı amaçlamaktaydı. Buradan yola çıkarak, seslerin uyum içindeki birlikteliği anlamına gelen "symphonia" (senfoni) eserlerinin dayanış noktası ve onun evreninde anahtar kavramdır. Senfoniyi sadece seslerin ve enstrümanların uyumlu birlikteliği olarak değil, tanrısal uyumun ve insanoğlunun içsel ahenginin ifadesi olarak kullanır. İnsanın ruhu ve bedeninin tek ses haline gelebilmesi, ikisi arasındaki uyumun mükemmeliğine işaret eder.[60]Tek sesli eserlerinde bile bu ilkeyi gözeten Hildegard, seslerin uyumundan evrenin uyumuna ulaşmaya çalışır. Ortaçağda sık kullanılan antifon, resposo-rum formlarında eserler besteleyen Hildegard, bu formdaki dini eserlerinin dışında, ilk metni yaklaşık 60 şarkıdan oluşan "symphonia harmoniae caelestum re-velationium"u ve vizyonlarını anlattığı üçlemenin ilk kitabı olan

[58] Banu Doğan, *Avrupa'da Müzik ile Terapi*, Mep Kitap, s. 95
[59] Banu Doğan, *Avrupa'da Müzik ile Terapi*, Mep Kitap, s. 95
[60] Haydar Akın, *Ortaçağdan Bilge Bir Kadın – BİNGENLİ AZİZE HİLDEGARD*, Dharma Yayınları, s. 204

"scivias"ın son bölümünde yer alan *azizlere övgüler* başlıklı metinden hareketle tarihin ilk müzikli draması olan "Ordo Virtutum"u bestelemiştir.[61]

1. 2. 3. Ortaçağ Avrupa'sında Müzikle Terapi

Avrupa'da Rönesans'ın başlangıcına kadar olan dönemde yaygın olan Tarantizm hastalığının tedavisinde faydalı olduğu söylenen uygulamaların başında müziğin geldiği söylenir. Özellikle İtalya'nın Napoli bölgesinde rastlanan bu hastalığı Nikola Perotti şöyle tanımlamıştır:

"Hastalar genellikle melankoliye düşüyor ve adeta sarhoşluğun etkisiyle sızmış gibi akıl ve mukayese güçlerini kaybediyorlardı. Birçoğunda müzik dinlemek için büyük bir istek vardı. Hoşlarına giden bir melodinin ilk perdelerini duyar duymaz fırlayarak ayağa kalkıyor; neşeli naralar atarak, güçsüz düşüp yarı ölü gibi oluncaya kadar dans ediyorlardı."[62]**(Res. 11)**

17. yüzyılda yaşamış olan Richardmed müziğin bu hastalar üzerindeki etkilerini şu sözlerle anlatmıştır:

"Müzik imdadına yetişmediği takdirde çok müddet geçmeksizin, ölünceye kadar hasta büyük bir korku ve dehşet içinde bulunur. Zira müzik ona acil bir şifa vermek için tek çaredir. Gerçekten hasta en büyük sıkıntı içinde bulunsa bile enstrümanın ilk nağmeleri yayılır yayılmaz hastanın ayaklarının makam ile hareket ettiği görülür. Sonra akıl erdirilemez bir kuvvetle dans etmek için yerinden fırlar kalkar., bu jimnastiğe daha ilk defasında üç – dört saat dayanır, sonra yatağına konulur orada terler ve bu ter onu teskin eder."[63] **(Res. 12)**

1611 yılında bir müziğin böcek sokmalarındaki etkisine tanık olan Covarrubias adlı bir İtalyan şunları yazar:

---

[61] http://sozluk.sourtimes.org/show.asp?t=hildegard+von+bingen
[62] Dr. Adnan Çoban, *Müzikterapi,* Timaş Yayınları, İstanbul, s. 38
[63] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 38

"… Zehirli bir örümcek veya tarantula gibi zehirli bir böcek ısırdığı zaman, boğulma duygusu, kalpte kramplar, önlenemeyen titremeler olur; dişler birbirine çarpar, şiddetli ağrılar oluşur, kusma ve kendini kaybetme hali ortaya çıkar, eğer hayvan enseden ısırmış ise paralizi (inme) belirtileri meydana gelir. Tüm bu yakınmaları hafifletmek için hareket etmek lazımdır, bu hareket de tarantella ve insanı dans etmeye yönelten bir müzik ile elde edilir. Parça keman ile çalınır, bazen flüt veya gitar da kullanılabilir ve buna bakır aletlerden olduğu kadarı ile çok ses çıkaran vurucu enstrümanlar da eklenir. Musiki o denli heyecan verici olmalıdır ki hasta durmadan dans etmek zorunluluğu duysun. Düzelme arazları belirmeden de durmamak gerekir…"[64]

Trompetlerin ve flütlerin kulakları tıkayıcı sesleri Frigya tarzında kantiklere eşlik ederdi. Sonunda kelimeler kaybolurken kızlar dans etmeye başlar, kolektif bir delilik hali ortaya çıkar, konvülsif bağırmalar başlar, büyük bir doyum ve bitkinlik hali ile ayin sona ererdi. Bu hale Aristod *Katharsis,* yani temizlenme adını vermiştir.[65]

Polonyalı Jean Passek'in Kuzey Harbi sırasında (1655-1660) Danimarka savaşları boyunca tuttuğu günlüğündeki yazılardan, Hollandalı amiral Michel de Ruyter'in rahatsızlığıyla ilgili olan biri şudur:

"Yortudan sonraki ilk Pazar günü Voyvoda ağır bir şekilde hastalandı. Bizler çok korktuk ve alelacele hekimler çağırttık. Hollanda amirali çok ünlü bir hekim gönderdi. Nereli olduğunu bilmiyordum. Hekimler hastayı dikkatle muayene ettiler ve hep birlikte, hastanın süreli bir müzik tedavisine sokulmasına karar verdiler. Yandaki odadan flüt, santur ve yaylı sazlarla tatlı bir musiki sağlandı. Böylelikle Voyvodamız hepimizi ve ordumuzu sevince boğacak şekilde sağlığına kavuştu. Allah razı olsun…"[66]

[64] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 38-39
[65] Dr. Bekir Grebene, *Müzikle Tedavi*, Güven Kitabevi Yayınları, Ankara-1978, s. 19
[66] Dr. Bekir Grebene, *Müzikle Tedavi*, Güven Kitabevi Yayınları, Ankara-1978, s. 19

Ortaçağ Avrupa'sında böyle örneklerin dışında, başta din adamları olmak üzere müziğin şeytanın insanları ayartmak için bir araç olduğun düşünen insanların oluşturduğu engizisyon mahkemeleri yine bu düşüncenin doğrultusunda birçok akıl hastasını ve yine çok fazla sayıda masum insanın ölümünü gerçekleştirdiler.

1. 2. 4. XX. Yüzyıl Avrupa'sında Müzikle Tedavi

Ortaçağ boyunca Avrupa'da müzikle tedavi denemeleri yapılırken ve bunun yaygınlaştırılması için adımlar atılırken, bu çabalar 20. yüzyılda meyvesini vermeye başladı. Araştırmacılar konuyla ilgili daha net açıklamalar getirmeye başladılar. Müziğin psikolojik etkilerinin yanı sıra, kontrolsüz kasları harekete geçirmesi de gündeme geldi.

Bu tür bilgilerin bilimsel bir nitelik kazanmasıyla beraber okul ve hastanelerde müziğin tedavilerde uygulanışı arttı. Yapılan tedaviler sonucunda gözle görülür iyileşmeler sağlanması yeni uygulamaların oluşturulmasına olanak sağladı.

Londra'da kurulan *müzik yardımı postası* bu dönemlerde ortaya çıkmıştır. Bolton Hastanesi'nde uykusuzluk çeken hastalar için müzik kutusu kullanılmış ve yine başarı sağlanmıştır.

Marquet melankoliyi iyileştirmek için, Laurent, hastalık hastalığı için, Bourdelot akıl hastalarının tedavisinde müziği kullanmışlardır.[67]

[67] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 40

2. TÜRK – İSLAM MEDENİYETİNDE VE OSMANLILARDA MÜZİKLE TEDAVİ

2. 1. Türk – İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi

Ortaçağda Avrupa, engizisyon mahkemelerinin de etkisiyle karanlık ve birçok bilgiyle uygulamalardan uzak yaşarken, Türk-İslam dünyası bilim ve teknolojide bir hayli ilerlemişti. Özellikle müzikle tedavi yöntemi Türk tıbbının önemli dayanaklarından biri haline gelmiştir.

Türk müziğinin 12000 yıllık geçmişi, Azerbaycan Gobustan kayalıklarındaki 12-14000 yıllık dans eden insan figürlerinden anlaşılmaktadır. Doğu Türkistan Hoten şehri yakınlarındaki Mülçe Irmağı kayalıklarında bulunan, yine dans eden insan figürleri de 6-8000 yıla dayanmaktadır.[68]

20. yüzyılın başlarında Altayların Pazırık ve Başadar vadilerinde (eski Türk yerleşim yerleri) kazılar yapan Rudenko ve Griaznov adlı Sovyet bilim adamları, bugünkü arpın atası olarak bilinen "çeng" isimli bir müzik aleti bulmuşlardır. Bulguların tarihi M. Ö. 1700 olarak belirlenmiştir. Bu tarih bölgede Türkler ve Proto Türkler'in yaşadığı tarihtir. [69]

M. Ö. 8. yüzyılda görülen müzik aletleri; dümbelek, düdük, çeng çeşitleri, saz, kopuz, gonk ve çandı. Ortaçağda kase, tas ve levha; yeniçağda ise fincan-saz, şişe, sanç (zil) diye anılan müzik aletleri de vardı. Daha sonraları tekkelerde kullanılan halile, zilli maşa ve şakşak gibi aletler kullanıldı. Bunlardan da sonra parmak zili, mehter zili, kaşık ve kayrak ortaya çıktı.[70]

İslam tarihinde özellikle sufiler müzik ile uğraşmışlardır. Müziğin insanın ruhi hastalıklarını iyileştirdiğini ve insanın olgunlaşmasına katkıda bulunduğunu savunmuşlardır. İslam tarihinin hekim ve müzikolog kimlikleriyle tanınan; Zekeriya

[68] Popüler Bilim, Dr. Adnan Çoban-Makale, *Türk Müziğinin 12000 Yıllık Tarihi*, s. 40
[69] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 75
[70] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 76-77

Er – Razi (859 – 932), Farabi (870 – 950) ve İbni Sina (980 – 1037) müziğin tedavi edici etkisini incelemişlerdir.

Sufiler özellikle akıl ve sinir hastalıklarının tedavisinde müziğin faydalı olduğunu belirtmişlerdir. Bu konuda Serrac; "Eskiler sevda (histeri) hastalığını hoş nağmelerle (tib-i savt) ile tedavi ederlerdi. Bu sayede hastanın illeti zail olur ve sıhhate kavuşurdu." demiştir.[71]

Tasavvuf tarihinin ilk zamanlarında bile müziğin ruha iyi geldiğiyle ilgili kesin açıklamalarda bulunulmuştur. Kelabazi (öl. H. 380- M. 990) *et-Taarruf li-Mezhebi Ehli't- Tasavvuf* adlı eserinde;

"Ebu'l-Kasım el-Bağdadi'nin şöyle dediğini işittim: 'Sema iki nevidir: a) Bazı kimseler bir sözü dinler ve ondan bir ders ve ibret çıkarırlar. b) Nağme dinlemek. Nağme ruhun gıdasıdır. Ruh gıdasını ele geçirdi mi yüce makamına doğru yönelir ve bedenini idare etmekten vazgeçer. Onun için de sema yapanda sallantı ve hareket gibi haller görülür.'"

Gazali *İhya*'da (c. II, s.289) şöyle demiştir:

"Marifet sahipleri için sema ruhun gıdasıdır. Çünkü sema diğer fiillerden çok daha ince, hassa bir vasıftır. Onun için musiki zevki ancak ince bir tabiat ve saf bir ruhla idrak edilir." Suhreverdi, Avarifu'l-Maarif'de (c. II. s. 279) "Musiki bazıları için bir deva, bazıları için bir gıda, diğer bazıları için ise bir ferahlıktır." demiştir.[72]

Yine İslam filozoflarından Yakub El-Kindi (M. 801-865) *Ahbarü'l-Hükema* adlı eserinde (s. 246-247) müziğin tedavi edici gücüyle ilgili bir olay anlatmaktadır:

[71] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 128
[72] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 128-129

"Kindi'nin komşularından biri, eli çok geniş bir ticaret sahibi idi. Oğlu, bütün işlerini idare ediyordu. Fakat bu büyük tacir, Kindi'yi sevmez, daima aleyhinde bulunur ve onunla alay ederdi. Rast geldiği her kimseye ondan bahseder ve onun iler tutar yerini bırakmazdı. Günün birinde tacirin oğlu birdenbire hastalanmış ve dili tutulmuştu. Bu yüzden tacirin bütün işleri bozulmuş, alacağını, vereceğini şaşırmıştı. Tacir, her tarafa başvurarak oğlunu tedavi için devrin en tanınmış hekimlerinden istifade etmek istemiş, fakat hastalık tedavi edilememişti. Tacirin aklına gelmeyen bir şey komşusu olan El-Kindi'den faydalanmaktı. Fakat komşuları onu uyandırmış ve 'Sen devrin filozofuna komşusun. Dünyada bu derde derman bulacak bir kimse varsa o da odur. Yardımını istersen esirgemez.' demişler. O da zarurete boyun eğerek en yakın arkadaşlarından birini Kindi'ye göndermiş, Kindi aranın açık olmasına ve tacirden daima düşmanlık görmüş bulmasına rağmen hastayı görüp tedavi etmeyi kabul etmişti. Kindi, hastayı gördükten ve nabzını yokladıktan sonra musikide hünerli olan, talebesinden birkaç kişi çağırtmıştı. Bunlar bilhassa ud çalmakta son derece bilgili kimselerdi. İnsanı mahzun eden, ruhlara kuvvet veren nağmeleri biliyorlardı. Bunlardan dört kişi udlarıyla birlikte gelmişlerdi, Kindi, bunlara ne çalacaklarını anlatmış ve durmadan çalmalarını söylemişti. Kindi çocuğun nabzını yoklamaya devam ediyor, onlar da udlarını çalıyorlardı. Hastanın nefesi, canlanıyor ve nabzı kuvvetleniyordu. Çok geçmeden hasta kımıldamış, oturmuş konuşmağa başlamıştı.

Kindi, hastanın babasına dönerek: 'Öğrenmek istediğin her şeyi oğluna sor ve kaydet' demişti.

Tacir, sormağa başladı ve oğlu cevap verdi. Sualler ve cevaplar bittikten sonra, çalgılarını çalanlar da duraklamış, hasta da eski haline dönmüştü. Hastanın babası, çalgının devam etmesini rica etmiş, fakat Kindi şu cevabı vermişti: 'Hasta, en son gayretini sarf etmiştir. Daha fazlasına imkan yok. Çünkü ömrü tamamdır.'"[73]

İslam devletlerinde, özellikle tasavvufla ilgilenenlerden hem doktor hem de müzikololog olan Zekeriya Er Razi (854-932), Farabi (870-950) ve İbni Sina (980-

[73] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 129-130

1037) müziğin tedavi edici etkisi üzerine araştırmalar yapmışlardır. Bu bilginlerin ortaya çıkardığı müzikle tedavi, Selçuklu ve Osmanlı şifahanelerinde devam etmiştir.[74]

"İlk şifahane, 900 yıl önce Selçuklu sultanı Nureddin Zengi tarafından Şam'da yapılan *Nureddin Hastanesi'*dir. İstanbul'da yapılan *Fatih Darüşşifası* ve Edirne'deki *Edirne Darüşşifası (II. Bayezid Külliyesi)* müzikle tedavinin uygulandığı kurumlardır:

2. 2. Türk – İslam Medeniyetinde ve Osmanlılarda Müzikle Tedavi Kurumları

2. 2. 1. Nureddin Hastanesi

Selçuklu hükümdarı Dukak tarafından Şam'da yaptırılmış olan bu hastane kullanılamaz bir durumdayken, hükümdar Nureddin'in Şam'ı ele geçirmesiyle onarılarak yeniden faaliyete geçmiş ve *Nureddin Hastanesi* adını almıştır. İbn Cubeyr bu hastanenin muhteşem olduğunu söyler. Salahattin bu hastaneye kadınlar kısmını eklettirmiştir. Nureddin 1154'te Şam'ı alınca buradan ayrı bir hastane kurdurmuştur. Bu hastanenin günümüze kadar gelen kalıntıları bulunmaktadır. Hastanenin akıl hastaları için de ayrılan bir bölümü vardır.[75]

Türk Atabegi Nureddin Zengi tarafından tesis edilen ve Türklerin en eski tıp fakültesi olan bu hastanede akıl hastalarına müzikle tedavi uygulanmaktaydı. Hastanenin akıl hastalarının ilaçla tedavisi, hastanede çalışan ve aynı zamanda 13. yüzyılın ünlü göz doktoru ve tıp tarihçisi olan İbn Ebu Useybiye tarafından, Tabakatü'l Etibba adlı eserinde şöyle anlatılmıştır:

[74] Dr. Adnan Çoban, *Müzikterapi,* Timaş Yayınları, İstanbul, s. 42
[75] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 166

"Akıl hastalarına ayrılan salonda hekim Muhazzabeddin, mania denilen "al-cünun as-sabi" hastalığına yakalanmış bir deliye, içine opium konmuş arpa suyu içirilmesini kararlaştırdı. Bunu içen adamın hastalığı geçti ve sıhhatine kavuştu."[76]

Hastanenin ilk başhekimi Abul Mecd Afdal ad-Daula Muhammed b, Abdallah al-Bahili, aynı zamanda müzisyen olup müziğin hastalıkların tedavisindeki tesirini incelemişti. Bu sebepten Türk hükümdarı Nureddin Zengi'nin onu hem hususi hekimi hem de Şam'da tesis ettiği bu hastane ve tıbbiyeye ilk reis al-etibba yaptığını *As-Safadi, Kitab al-Vafi bi-l Vafayat* isimli eserinde belirtmektedir.[77]

2. 2. 2. Fatih Darüşşifası

İstanbul'u fethettikten sonra Fatih Sultan Mehmet'in kendi adına yaptırdığı Fatih Darüşşifası 1470 yılında faaliyete geçmiş, zamanla tahribata uğrayarak günümüze hiçbir kalıntısı kalmamıştır. Evliya Çelebi Seyahatname'sinde bu hastane için şunları yazmaktadır:

"Evvela tımarhaneyi Ebulfeth Sultan Mehmed, 70 hücre, 80 adet kubbe ve 200 hüddamı vardır (Müderris) dersiam ve hekimbaşısı vardır. Ayende ve ravendegandan bir adam hasta olsa tımarhaneye götürüp ona hizmet ederler.

Dıba (canfes ve sırmalı kumaştan yatakları vardır.) ve zibü zerbak harir ca'mehabları vardır. Her gün iki defa hastalara güna-gün et'ame-i nefise (çeşit çeşit nefis yemekler) verilir. Evkafı o derece kavidir ki vakıfnamesinde: Eğer matbahta keklik, tarac ve sülün kuşlarının eti bulunmaz ise, bülbül, serçe ve güvercin pişüp hastalara bezl oluna, diye (yazılıdır.) muharrerdir. Hastalara, divanelere def-i cünun için mutriban (çalgıcılar) ve hanendegan (şarkıcılar) tayin edilmiştir. Avretler ve kefereler için dahi başka bir köşede timarhane vardır…"[78]

---

[76] Dr. Arslan Terzioğlu, *Türk-İslam Psikiyatrisinin ve Hastanelerinin Avrupa'ya Tesirleri*, s. 22
[77] Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı, *İBN SİNA Doğumunun Birinci Yılı Armağanı*, Gözen Yayınevi, Ankara-1984, s. 268
[78] Mehmet Aksoy / Server İskit, *Evliya Çelebi Seyahatnamesinden En Güzel Seçmeler*, İskit Yayınevi, İstanbul, 1962, s. 46-47

Fatih Darüşşifası bugünkü Fatih Camii'nin güneydoğusunda kurulmuştur. birçok yangın ve zelzeleyle hasar gören darüşşifa 1824 yılına kadar faaliyetlerini sürdürebilmiş, günümüze hiçbir kalıntısı kalmamıştır.

2. 2. 3. Edirne Darüşşifası (II. Bayezid Külliyesi)

Edirne Darüşşifası, Sultan II. Bayezid tarafından, 1484 yılında, Edirne'de Tunca kenarında temelleri atılan imaretin bir parçası olarak yaptırılmıştır. Sultan II. Beyazid, Kili ve Akkerman fethine giderken ordunun ihtiyaçlarını son bir defa daha gözden geçirmek için bir süre Edirne'de kalmıştır. Bu sırada, Tunca'nın kenarında 23 Mayıs 1484 Cuma günü cami, hastane, medrese, imaret, tabhane, hamam, değirmen ve köprüden ibaret büyük bir külliyenin temellerini atmıştır. **(Res. 13)**

"Bu hastanede akıl hastalarının ilaçla, müzikle tedavi edildiği eski kaynaklarda belirtilmektedir. Bilhassa Osmanlı Sultanı II. Beyazid'in Edirne'de 1484 yılında Saray Mimarı Hayreddin'e inşa ettirdiği bu hastane, gerek akustiği gerekse merkezi bir şekilde planlanması ile müzik tedavisi düşünülerek inşa edilmiş, bilinen ilk hastane olması bakımından Rönesans devrinde ve hatta hastane tarihinde bir eşi daha olmayan Türk psikiyatrisi ve medeniyetinin eşsiz bir abidesidir. Planı da Selçuklu ve diğer Osmanlı hastanelerinden daha başkadır. Hastane 12 küçük, bir de ortada kubbeli, altı köşeli asıl merkezi hastane yapısı, hemen onun yanındaki büyük avlu etrafına gruplanan 6 odadan müteşekkil, saldırgan akıl hastalarının tecrit edildikleri tımarhane bölümü ile mutfak ve çamaşırhaneden ibarettir. Ayrıca yanındaki tıp medresesine bir giriş yeri vardır."[79] **(Res. 14)**

Az personelle yüksek randıman sağlamak gayesiyle yapılan merkezi planlamanın birer ürünü olan Antwerpen'deki "Stuivenberg Hastanesi" (1855), Philedelpia'daki "Presbyterian Hastanesi" (1855), "Bradford Çocuk Hastanesi"nin (1890) ve bilhassa Liverpool'daki "Seaford Askeri Hastanesi"nin (1844) planları,

[79] Dr. Arslan Terzioğlu, "Türk-İslam Psikiyatrisinin ve Hastanelerinin Avrupa'ya Tesirleri"

onlardan 400 yıl kadar önce Edirne'de inşa edilen "II. Bayezid Darülşşifası"na çok benzemektedir."[80] **(Res. 15)**

1653'te Edirne'yi ziyaret eden Evliya Çelebi, darüşşifa hakkında şunları yazmıştır:

"Bimaristan-ı Bayezid Han; Bayezid Han Camii'nin taşra haremi-i kebiri yemininde bağ-ı irem içre bir darrüşşifa vardır. Vasatında eflake ser çekmiş bir kargir kubbe-i baladır ki; güya hamam-ı ruşene camekanı zirve-i ala-ı küşadedir. Bu küşade yerde altı adet rakik mermer sütunlar üzerinde tac-ı keyaniyan misal bir kubbecik var. Amma gayet mevzun. Üstad-ı şirinkar bu kubbe-i sahirin ta zievesinde zeheb-i halis ila mutalla (altın yaldızlı) birgüna demir mil üzere bir bayrak yapmış…"

"… Bazı hüvrelerde evvel baharda, cünun mevsiminde… sevdazade uşşakı emr-i hakim ile bu timaristana getirerek altın ve gümüş yaldızlı zincirler ile… kayd-ü bend idüp her biri arslan yatağında yatar gibi kükreyip yatarlar… bahusus bahar faslında divaneler zincir kıldıkları mahalde Edirne'nin cümle civanlar divaneleri seyre gelip dururlar."[81]

"Merhum ve mağfur Bayezıd-i Veli, Vakıfnamesi'nde hastalara deva, dertlilere şifa, divanelerin ruhuna gıda ve def-i sevda olmak üzere on adet hanende ve sazende gulam tahsıs etmiştir ki, üçü hanende, biri neyzen, biri kemani, biri musikari, biri santuri, biri udi olup, haftada üç kere gelerek hastalara ve delilere musiki faslı verirler. Allah'ın emriyle, nicesi saz sesinden hoşlanır ve rahat ederler. doğrusu musiki ilminde neva, rast, dügah, segah, çargah, suzinak makamları onlara mahsustur. ama zengule makamı ile buselik makamında rast karar kılarsa insana

[80] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 176-177

[81] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 178-179

hayat verir. Bütün saz ve makamlarda ruha gıda vardır."(Evliya Çelebi, *Seyahatname*) [82]

2. 2. 4. Yıldırım Bayezid Hastanesi

Niğbolu savaşında Türkler'e esir düşüp 1402 yılına kadar Yıldırım Bayezid'in hizmetinde bulunan Alman Johanna'in hatıralarında, o devirde Osmanlı başkenti Bursa'da faaliyette olan sekiz hastanede, din ve ırk farkı gözetilmeden bütün hastaların tedavilerinin yapıldığını anlatmıştır.[83] Bugün bu sekiz hastanenin yalnız 1390-1394 yılları arasında Yıldırım Bayezid'in inşa ettirdiği hastanelerden bir metre kadar yükseklikte bazı duvar harabeleri kalmıştır.

2. 2. 5. Hastalar Odası

Bazı kaynaklarda, Edirne'nin başşehir olmasından sonra II. Murad tarafından Kirişhane mahallesinde cüzamlılar için bir cüzzamhane ve Muradiye mahallesinde de "Hastalar Odası" denilen saraya ait bir hastanenin yapıldığı ileri sürülmektedir.[84]

2. 2. 6. Hafsa Sultan Darüşşifası

Manisadaki Hafsa Sultan Darüşşifası 1539 yılında, Yavuz Sultan Selim'in zevcesi olan Hafsa Sultanın vakfı olarak hizmete açılmıştır. Günümüzde tekrar restore edilerek sağlık müzesi olarak kullanılan hastanede; bir baş hekim, bir cerrah, iki göz hekimi, bir akıl hastalıkları uzmanı, iki eczacı, iki eczacı yardımcısı, ikisi gece, ikisi gündüz çalışan dört hastabakıcı, bir idareci, bir katip, iki işçi ve bir çamaşırcıdan oluşan personel kadrosu vardı. Bu hastanede her yıl Nevruz

---

[82] Prof. Dr. Nil Sarı / Dr. Burhan Akgün, İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, "Türkiye'de Sık Karşılaşılan Psikiyatrik Hastalıklar", Sempozyum Dizisi No:62, Mart 2008, s. 9

[83] Johannes Schiltberger, *Türkler ve Tatarlar Arasında* (1394 – 1427), İletişim Yayınları, Çeviren: Turgut Akpınar, İstanbul – 1997, s. 94

[84] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 180

bayramında "Manisa mesiri" denilen bir macun hazırlanılarak hastalara ve artarsa halka dağıtılırdı.

2. 2. 7. Amasya Darüşşifası

Amasya Darüşşifası, dünyada akıl hastalarını müzik ve su sesiyle iyileştiren ilk hastanedir. Hastanede günümüze benzer olarak bir yandan tıp öğrencileri yetiştirilirken, bir yandan da hastalara tedavi uygulanıyordu.

Amasya Darüşşifa'sında, ses titreşimlerinin doğrudan beyin dokularına etki ettiği düşüncesinden hareketle ruh hastaları müzikle tedaviye tabi tutulmuş, darüşşifa dönemin önemli bir eğitim ve tedavi müessesesi haline gelmiştir. Yüzyıllar boyunca burada çok değerli hekimler yetişmiştir.[85]

Tanzimat ile beraber önemini yitiren hastane binası, 1999 yılında Belediye Konservatuarına devredilmiştir. Binada hala Türk Halk Müziği, Türk Sanat Müziği ve Tasavvuf Müziği alanlarında çalışmalar yapılmaktadır.

2. 2. 8. Kayseri Gevher Nesibe Tıp Medresesi

Anadolu Selçukluları'nın ilk sağlık kuruluşu olan bu yapıda darüşşifa ve tıp medresesi bir aradadır. Kitabesinde Kılıçarslan'ın kızı Gevher Nesibe'nin vasiyeti üzerine inşa edildiği yazar.

[85] Dr. Adnan Çoban, *Müzikterapi,* Timaş Yayınları, İstanbul, s. 51

2. 2. 9. Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası

Cami, Mengücekoğulları'ndan hükümdar Süleyman Şah'ın oğlu Ahmed Şah tarafından 1228 yılında, darüşşifa ise aynı yıl, Behram Şah'ın kızı Melike Turan Melek tarafından yaptırılmıştır. 768 metrekarelik bir alanı kaplayan yapıt, 18. yüzyılda medrese haline getirildiği için Şifaiye Medresesi de denilir.

UNESCO'nun koruma çalışmaları kapsamında yürütülen "Dünya Kültür Mirası" listesinde Türkiye'den dokuz doğal ve kültürel varlık bulunmaktadır. 1985 yılında bu listede yer alan ilk üç varlık içinde olan Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası da Anadolu topraklarında müzikle tedavinin uygulandığı merkezlerden biridir.[86]

2. 2. 10. Süleymaniye Tıp Medresesi ve Şifahanesi

Kanuni Sultan Süleyman'ın kendi adına Mimar Sinan'a inşa ettirdiği Süleymaniye Külliyesi'nde bir tıp medresesi ve şifahane vardı. Medrese'de Katipzade Mehmet Refi Efendi, Hekimbaşı Gevrekzade Hafız Hasan Efendi gibi önemli isimler öğretmenlik yaparken: Şifahane'de de Hekimbaşı Hasan Efendi, Şanizade Ataullah Efendi gibi başhekimler çalışmıştır. Bu medreseye öğretmen olabilmek için, saraya hekimbaşı olabilecek kadar bilgi sahibi olunması şart koşulmuştur.

Osmanlı darüşşifalarından farkı, özel bir nöroloji bölümünün bulunmasıdır ve buradaki hastalara da tıpkı Edirne Darüşşifasında olduğu gibi müzikle terapi uygulamalarının yapıldığı bilinmektedir.[87]

Her türlü hastalığın tedavi edildiği Süleymaniye Darüşşifası, 1843'ten sonra sadece akıl hastalarına tesis edilmiş bir kurum olmuştur. Cumhuriyetten sonra medrese farklı amaçlarla kullanılmış, büyük bir kısmı üzerinde de Süleymaniye Doğumevi inşa edilmiştir.

---

[86] Dr. Adnan Çoban, *Müzikterapi,* Timaş Yayınları, İstanbul, s. 54
[87] Bedi N. Şehsuvaroğlu, Ayşegül Demirhan Erdemir, GÖNÜL Cantay Güreşsever, *Türk Tıp Tarihi*, Taş Kitapçılık, Bursa-1984, s. 79

Yukarıda adı geçen hastanelerden başka Tokat'ta Gök Medrese olarak bilinen darüşşifa, Bursa'da sekiz hastane, İstanbul'da Haseki (1538-1550) Hastanesi, Atik Valide Hastanesi (1538-1587).

2. 2. 11. Gevrekzade Hafız Hasan Efendi

Hayatı

Kaynaklarda Gevrekzade'nin doğum tarihiyle ilgili bir bilgiye rastlanamamakla birlikte, Dürre mensuriyye isimli eserini 1794 yılında yazdığında 69 yaşında olduğunu belirtmiştir. Buradan anlaşılacağına göre de, 1727 yılında doğmuş olması gerekmektedir.

Gevrekzade Hafız Hasan Efendi, medrese ve hafızlık eğitimi almıştır. daha sonraları tıp ilmiyle ilgilenmeye başlamış, Tokatlı Mustafa ve damadı İsmail, Müneccimbaşı Mehmed Efendilerden ders alarak bu eğitimini bitirmiştir. Ali Haydar Bayat; adı geçen üç hekimden başka, Gevrekzade'nin bir de Katipzade Mehmed Refi'den de ders aldığını belirtmiştir.[88] Süleymaniye Darüşşifası ve Tıp Medresesi'nde başhekimlik yapmıştır.

3. Mustafa döneminde, 1183-1769 yılları arasında Rusya seferi sırasında ordu hekimbaşılığına atanmış, birkaç sene sonra da İstanbul'a döndüğünde saray hekimleri arasına katılmış, 1200-1786'da hekimbaşılık mertebesine yükselmiştir. ancak 1203-1789'da, 1. Abdilhamid'in beyin kanaması geçirmesi ve buna bir çözüm bulunamaması sonucu ölmesinin ardından, tahta geçen 3. selim tarafından görevinden alınmıştır. aynı yıl Halep kadılığına atanan Gevrekzade, bu görevin ardından 1213-1797 yılında Edirne mollası olmuş, daha sonra da Mekke-i Mükerreme payesine (İstanbul kadısından sonra en yüksek payeli kadılık ünvanı) erişmiştir. 73 yaşında vefat ederek eski adıyla Boyacı Sokak olan şimdiki Sultan Reşat Caddesi üzerindeki Şerifzade Mehmed Molla haziresine defnedilmiştir. Bugün

[88] Ali Haydar Bayat, *Osmanlı Devletinde Hekimbaşılık Kurumu ve Hekimbaşılar,*Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara-1999, s. 126

bu hazire yerine Canan Hanım Türbesi yapılmıştır. Gevrekzade'nin kabri ise hazire duvarı ile Canan Hanım Türbesi arasındaki yerdedir.

Eserleri

- *Neticetü'l-fikriyye fi tedbiri veladet'l-bikriyye*, kadın-doğum ve çocuk hastalıklarıyla ilgilidir ve bu alanda yazılmış ikinci eser olarak kabul edilir.

- *Nikriz Risalesi*, gut hastalığıyla ilgilidir.

- *Düsturu'l-Amel fi Tedbiri's-Sıhha ve'l-İlel*, olarak bilinen eserin ismi, ferağ kaydında "er-Risaletü'd-düsturiyyeti'l-hamsiyye şeklindedir ve kalp, nabız, ateşlenmenin sebepleri ve akciğer iltihabını ele alan konulardan bahseder.

- *Risale-i Tıbbıye*, göz ve beyin hastalıklarıyla gut, aksırık ve nezle gibi hastalıklarla ilgilidir.

- *Risale fi marazu'l-İskorbüt*, C vitamin eksikliğinden meydana gelen iskorbüt hastalığıyla ilgili olup, Osmanlı tarihçisi Ahmed Cavid Bey için yazılmıştır.

- *Risale-i Kıyafetname*, adlı bir eseri daha vardır ki, burada insanın dış görünümünden karakterini tanımayı amaçlayan konular ele alınmıştır.

Arapça ve Farsçayı iyi derecede bilen Gevrekzade, yukarıda adı geçen eserlerinin dışında, Arapçadan Türkçeye tercime ettiği, yine tıp alanında çeşitli hastalıklardan bahseden çeviri eserleri vardır. Bu eserlerin tercümelerinde Gevrekzade metine sadık kalmayarak, kendi bilgi ve deneyimlerini de yaptığı çalışmalara eklemiştir. Bunlar arasında;

- *Dürre mensurüyye fitercemeti'l-Mansuriyye*, adlı eser Ebu Mansur Hasan el-Kumri'nin "Guna ve Müna" isimli kitabının tercümesidir.

- *Gayetü'l-münteha fi tedbiri'l-merda*, Paracleus'un tıbbi kimya ile ilgili eserinin Arapça tercüme ve şerhinin Türkçe çevirisidir.

- *Mücennetü't-taun ve 'l-veba*, adlı eser Musevi asıllı İlyas b. A bram'ın salgın hastalıklardan bahseden eserinin, genişletilmiş tercümesidir.

- *Aslü'l-usül terceme-i faslü'l-fusül*, Gevrekzade'nin bir diğer tercümesidir ve Ebu Abdullah Muhammed b. Yusuf el-İlaki'nin, "el-Fusül fi Külliyati't-tıb" adlı eserinin yine genişletilmiş tercümesidir.

- *Vekayi'name*, adlı eseri, Abdullah b. Hüseyines-Süveydi'nin "Risale fi'l-mübahese ma'a 'ulema'i İran fi başi'l-imame" adlı eserin tercümesidir.

- *Terceme-i Risale-i Ledünniye*, Gazzali'nin aynı adlı risalesinin çevirisidir.

Hekimliği

Gevrekzade geleneksel Osmanlı hekimliğinin son temsilcisi olarak bilinir. Bazı çevreler tarafından bu durum, modern tıbbın memlekete girişini geciktirmesi açısından eleştirilerle karşılanır. Bu eleştirmenlerden Ahmed Adnan Adıvar, bu gecikme durumuyla ilgili olarak direkt Gevrekzade'yi suçlar. yaptığı çevirileri de yeniliğe kapalı, ukalaca ve bilgi yönünden eksik bulur. Hatta Gevrekzade'nin çevirisi olan, İbn Sina'nın *Kanun* adlı eserinin bir bölümü olan ve aynı zamanda Neticeül fikriye alanında yazılmış 2. kitap olma özelliği taşıyan eser Adıvar tarafından oldukça ukalaca bulunmuş, o dönemin büyük buluşlarından çiçek aşısıyla ilgili bir konu geçmemesinden dolayı ağır bir dille eleştirilmiştir. Adıvar'ın eleştirilerinden biri de, Gevrekzade'nin çevirisi olan, Paracelsus'un *Mürşid-ül-etibba* adlı eseriyle ilgili olarak Gevrekzade'nin yeterli bilgiye sahip olmayışıdır. Bu

eleştiriyi yapmasındaki neden de, Paracelsus'un kitaba Almanca demesine karşılık, Gevrekzade'nin Yunanca demesidir.

Bu eleştirilere rağmen kesin bir gerçeklik vardır ki; o da Gevrekzade Hafız Hasan Efendi'nin hekimbaşılık rütbesine yükseldiği ve iki padişah döneminde de sarayda bulunan bir hekim olduğudur. Gevrekzade'nin önemli bir özelliği de, müzikle tedavi tarihine büyük katkısı bulunan, "Risaletü'l-musikiyye mine'd-devai'r-ruhaniye" adlı eseri yazmış olmasıdır.

2. 2. 11. 1. Risaletü'l-Musikiyye mine'd-devai'r-Ruhaniye

1797 yılında yazılmış olan risale tek nüsha olup, ruhi hastalıkların musiki ile tedavisini içerir. Risalenin tam adı *Risaletü'l-musikiyye mine'd-devai'r*'dir. Günümüzde Topkapı Sarayı Kütüphanesi Hazine 571'de kayıtlı olarak koruma altındadır. Bu eser kendi içinde bölümlere ayrılmamış olsa da, İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuarı Müzikoloji Bölümü öğrencisi Duygu Nevşe'nin bitirme çalışması olan, "Hekimbaşı Gevrekzade Hasan Efendi ve Müzikle Tedavi Risalesinin İncelenmesi"nde yirmi beş başlık altında toplanmıştır. Bu başlıkların içeriğine dair kısa bir özet aşağıda bulunmaktadır:

Ruhi hastalıkların tedavisi ve tedbirinde ilaç olarak ruhi ilaçlar kullanılması gerektiğini söyleyen *hükema-i eslaf* (daha önceki bilginler), her bir organda meydana gelen hastalığa karşı ruha iyi gelen makam ve musikiyi saptayarak uygulanması gerektiğini belirtmiştir. Musiki ilminden ortaya çıkan farklı farklı makamların, ilel ve emraz için de uygunlukları tespit edilmiştir.

Haberleri araştıran, inceleyerek gerçeği öğrenmeye çalışan zihni açık kişilere gizli değildir ki, musiki ilminin (edvarı ilmin) ne zaman olduğunun bilinmesi ve esas usulünün kimler tarafından ortaya konulduğu sorusu başta olmak üzere, burada bunların araştırmasıyla, pek çok ihtilaf ve rivayetler arasında en uygun gelen netice, sesin rakamlarla ölçülmesinin doğruluğunun kabul edilmesidir.

Yıldızları izleyen hekimlere ve keşif sahibi şeyhlerin, araştırmaları ve incelemelerine göre; dolaşan gezegenlerin hızla bir günde aldıkları yol boyunca ortaya çıkan ses müziğin seslerinin ve nağmelerinin oluşumunu sağlar.

Bu konuda edvar sahibi üstatlardan Hace Nasır Tursi, Muallim-i Sani Hekim Farabi, Hace Abdülmumin Sufi ve Hace Safiyüddin ve diğer müzik bilimi alimlerince gerçekliğine inanınla kitaplar yazılmış, telif (beste), usul ve müziği ilgilendiren diğer konuların açıklaması yapılmıştır.

Musiki ilminin hikmet ilmi (felsefe ile ilgili konuları inceleyen bilim), heyet fenni (astronomi), nücum ilmi (yıldızlar) ve tıp ilmi ile ilişkisi olduğu konusu büyük bilginlerce bilinmektedir.

İnsan vücudundaki nabzın hareketi, makamların ve usulün hareketleri gibi olduğu, deneyimli hekimler tarafından bilinmektedir. Şöyle karar verilmiştir ki, nabzın her hareketi bir makamla ilişkilidir. Nabzın hareketi usule ters düşerse, hastanın sağlık durumunu iyi olmadığı, işi bilenlerce anlaşılır. Ayrıca nabzın hareketinin düzgün olmadığı zamanlarda bundan önce bahsedilen üç bilimin uzmanlarının, nabzın doğal ritmiyle atmadığı konusunun geçtiği bilinir.

İmam Fahri Razi *Sermektum* adlı bir kitap yazmıştır. Bu bilimlerle uğraşmaktan öyle bir hale ulaşmış ki, orada sefa duygularının en yükseğini hissederek, neredeyse ruhunu kaybedecekmiş. Bu duygular içerisindeyken erdemli (fahr) bir ses duyduğundan dolayı *fahri* diye anılırdı. “Duyduğu seslere uygun olarak insanlar tarafından oluşturulan nağme icra edildiğinde her kesimden insanın bu safayı duyması mümkündür.” diye kitabında buyurur.

Bu ilmin astronomi ile yakınlığı olduğunu, on iki makamın on iki burç, yedi avazenin yedi yıldız, dört şubenin dört unsuru nisbet ve yirmi dört terkibin yirmi dört saate, gece ve gündüz taksim edilmesi ile aşikardır.

Şeyh Safiyuddin son zamanların büyüklerinden ve bu konuda bilgisi çok olan, müzikle uğraşanların ileri geleni, müzisyenlerin en büyüğü, bu konuda yazı

yazanların dayandıkları kişi, kitap yazanların önde gelenidir. Müziğinin sesinin aşkı arttırır ve ilahi aşka yaklaştırır bir yanı vardır. Bu müziğin dinlenilmesi şevki ilahiye ulaştırır. Bu nedenle, müzik bilimiyle uğraşanlar aşıkların ve ariflerin rağbet ettikleri bu ilmin usulünün ve bu ilmi ilgilendiren çeşitli konuları, aşk ve muhabbet kazandırması, çoğaltması için düzenlenmişlerdir.

Safi mezhebinde zikir ile meşgul olan şeyhlerin birçoğu tevhid ve zikir halkasına saz getirdikleri çok kere görüldükleri bilinir. Bunlardan araştırmacıların ve inceleyenlerin önderi Mevlana Celaleddin Rumi, Rumi Şerif'lerinin temiz yaradılışlı yolunun gereği müzik dinleme yoluna meyilli olduklarından dolayı, çeşitli müzik aletlerinin mubah olduklarına inanmaktadır. Hatta gönül alıcı şiirlerinden oluşan Mesnevi-i Şerif, onun bu görüşlerine şahit ve delil niteliğindedir. Kitabın başında, ney çalgısından bahsettikleri kuvvetli bir delil, açık bir ifadedir. Mesnevi'de şöyle geçer:

Bişnevi in ney çun şikayet mikonet
Ezcuda-cüdayı ha hikayet mikonet
Gerneistan tamera biride end
Nefirem mert u zen nalide end
Sine hahem şerha şerha en firak
Ta beyuyem şer ve iştiyak

Anlamı:

Dinle, bu ney nasıl şikayet ediyor; ayrılıkları nasıl anlatıyor
Diyor ki; beni kamıştan kestiklerinden beri feryadımla erkek de ağlayıp inlermiş kadın da
Ayrılıktan şahrem şahrem olmuş bir gönül isterim ki iştiyak derdini anlatayım ona

Eflatun'un musiki ilminin hangi nedenle icat edildiğinin anlatıldığı Arapça kısımda şöyle denmiştir:

“Biliniz ki hekimler müziği eğlence ve heves için, ruhani zevkleri arttırmak, nefse faydalı şeylere meyl ettirmek, nefsi gevşetmek için icat etmemişlerdir. Bu ilim onları, müziği icat edenleri kurallara uymaları için, müzikleri dinlemelerini sağlardı. Bu nedenle müziğin usulüyle ve manasıyla uğraştırlar, müziği icat ettiler.”

Eski zamanlarda şehir ve kasabalarda bulunan hastanelerde sazendeler mevcuttu.Hatta darüşşifaların depoları ve duvarları çeşitli sazlarla doluydu. Burada gönül hastalarına besteler çalınırdı. İcra sırasında ortaya çıkan ses, sırasıyla her bölgeye ilaç ve deva bulunmaya çalışılmış, herkesin haline ve hastalığına uygun olan çeşitli sazları çalmışlar ve hastalar bunları dinleyerek rahatlamışladır. Daha sonraları bazı kimseler hasta olmadıkları halde gönül hastası olarak ortaya çıkmış; müziğin lezzetine kendilerini kaptırıp, başıboş ve akılsızca dolaştıkları için, anılan aletlerle icra edilen makamlar eğlenceye düşkün insanları noksan hazlarla avare ve sefil yapmıştır diyerek, müzikle tedavi yasaklanmıştır. Şunu da eklemek gerekir ki; ruhu büyüleyici avazeler ve gam giderici nağmeler dinlemek suretiyle pek çok gizli hastalık giderilmiş, beden ağrılarını, sıkıntıları giderilmeye çalışılmış, sonuç itibariyle de faydası gözlemlenmiştir.

On iki makamın etki ettiği hastalıklar konusunda araştırma yapmış birçok hekim bu ilmin kıymetini açıklamışlar, saz ve sözün faydalarını ortaya çıkarma amacıyla nağmelerin güzelliğiyle ilgili sözler söylemişlerdir.

Ahmet Şahin Ak, “Avrupa ve Türk-İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi / Tarihi Gelişimi ve Uygulamaları” adlı kitabında, Gevrekzade’nin on iki makamla ilgili bulguları, günün dört kısmı ve tabiatlarının açıklanması, insan cinslerine uygun olan makamların seçilmesi, makamlarım burçlarla ilişkilendirilmesi, avazelerin gezegenlerle ilişkilendirilmesi, makamların zamanlara uygunluğu, insanların ten renklerine ve ırklarına göre çalınması uygun makamları, insanların mesleklerine uygun makamları açıklamıştır.

Aşağıda, “Selçuklu ve Osmanlılar’da Müzikle Tedavi” başlığı altında bahsedilen on iki makamın ayrıntılı olarak hangi hastalıklara iyi geldiği açıklanmıştır.

2. 3. Selçuklu ve Osmanlılarda Müzikle Tedavi

Türklerde ilk ciddi müzik tedavisi Osmanlı Devleti zamanında görülmekle beraber, Orta Asya'da Anadolu öncesi zamanında "Baksı" adı verilen şaman müzisyenler tarafından, çeşitli hastalıklar için tedavi çalışmaları yapılmıştır. Hala bu faaliyetlerini sürdüren baksılar Orta Asya Türkleri arasında yaşamaktadırlar.[89]

Hospital General Valencia ve Londra'da ki Bethlehem Hospital'den çok önce Selçuklu, Memluk'lu ve Osmanlı Türeleri'nin Şam, Kahire ve Bursa'da tesis ettikleri hastanelerde akıl hastalarının insani bir şekilde ilaçla, meşguliyetle ve müzik ile İslam psikiyatrisinin esaslarına göre tedavi edildikleri eski kaynaklarda bilhassa belirtilmektedir.

Şam da 1154'te Türk Atabegi Nureddin Zengi tarafından tesis edilen hastanede akıl hastalarının ilaçla tıbbı olarak tedavisi, bu hastanade 13. yüzyılda yetişen meşhur göz hekimi ve tıp tarihçisi İbn Ebu Useybiye'nin *Tabakatü'l-Etıbba* isimli eserinde şöyle anlatıyor:

"Akıl hastalarına ayrılan salonda Muhazzabeddin, mania denilen 'el-cünun as-sab'i[el-cünun-ı asabi (yayınlayanın notu) hastalığına yakalanmış bir deliye arpa suyu içirilmesini kararlaştırdı. Bunu içen adamın hastalığı geçti ve sıhhatine kavuştu."[90]

İspanyada Murcia'dan Şam'a gelen meşhur İslam hekimi Abdülmecid Efdalü'd-Devle Muhammed bin Abdullah el-Bahilı aynı zamanda müzisyen olup müziğin hastalıkların tedavisindeki tesirini incelemişti. Bu sebepten Nureddin Zengi'nin onu hem hususi hekimi hem de 1154'te tesis ettiği Şam'daki bu hastanesine Reisu'l-Etibba yaptığını Es-Safadi. Kitabu'l-Vafi bi l-Vefayat adlı eserinde belirtmektedir. Bu hastanede akıl hastalarının tedavisinin 17. yüzyılda bile devam ettiği, bu hastaneyi 1648'de ziyaret eden Evliya Çelebi'nin orada hastaların gamını def için günde üç defa güzel sesli hanendeler ve sazendelerin fasıllar

[89] R. Oruç Güvenç, "Türkler de ve Dünya da Müzik İle Ruhi Tedavinin Tarihçesi ve Günümüzdeki Durumu, s. 24
[90] Dr.Arslan Terzioğlu, "Türk-İslam Psikiyatrisinin ve Hastanelerinin Avrupa'ya Tesirleri" s.22

yaptığından ve hastanenin hekimbaşısı Yakubi Hüdaya'nın Deva'yı Ruh adında bir kitap yazdığından bahsetmesinden anlaşılmaktadır.

Gerek Selçuklu gerekse Memluklu ve Osmanlı devirlerindeki hastanelerde de akıl hastalarının müzikle, ilaçla tıbbi olarak tedavisi de bu eski klasik İslam psikiyatrisinin esaslarına dayanır.

Bir Selçuklu Türkünün yaptırdığı Şam'daki Nureddin Hastanesinde, İbn Sina'nın meşhur eseri el-Kanun fı't-Tıbb'a İbnü'n-Nefs ve İbnü'l-Kuft gibi bu hastanede yetişen şöhretli hekimlerce en güzel şerhlerin yazılması ve müzikle akıl hastalarının tedavisinin tatbik edilmesi de gayet tabidir. İbn Sina'nın Osmanlı devrinde de devam etmişti.

İbn Sina'nın tesirinde kalan Osmanlı saray hekimi Musa bin Hamun'un Kanuni Sultan Süleyman'a ithaf ettiği diş tababetine ait Türkçe eserde diş hastalıklarının müzikle tedavisinden bahsederken çocuk psikiyatrisi bakımından müzik tedavisinin önemini bilen hekimlerin bunun için hükümdar çocuklarının beşikte müzikle uyutulmalarını tavsiye ettiklerini kaydetmesi Türk psikiyatrisinin 16. yüzyıldaki parlak devrinin bir kanıtıdır.

Çocuk psikiyatrisi bakımından önemli olan bu müzikle tedavi ile ilgili kısım eserin o zamanki Türkçesi ile şöyledir:

"…Zira kim kendünün yaradılışında konulan ahvale uyaranın gibi sazlar ve avazlar deprenüp işidildikçe mizacın yaradılışında vaki olan huylar ve hulklar deprenür ve uyanır. Saz deprendikçe ve kımıldadıkça ol huylar dahi deprenip kımıldasa gerek ve mizaca herhangi hılt galip olursa o hılta tabi olan huylar ve evsah zuhuru gelip kımıldasa gerek ve mizacı haz edüp lezzet bulsa gerek. Hatta kadim hükema (eski hekimler) zamanlarında merdüm zadeleri (çocukları) hususen şehzadeleri beşikte iken muttasıl muzıka avazeleri ve sazları ile terdüp edip

yanlarında çaldırırlar idi. Büyükçe adl ve istikamet üzerine olurlardı. Alemin nizamına ve islahına sebep olurdu…"[91]

Çocuk psikiyatrisi bakımından diğer önemli Türkçe eser I. Abdülhamit ve III. Selim devirlerinde hekimbaşı olan Gevrekzade Hasan Efendi'nin yazdığı *Neticetü'l-Fikriyye* ve *Tedbir'i Veladeti'l-Bikriye* isimli çocukların hastalıklarından, süt verme ve sütten kesme hallerinden bahseden eserdir.

İbn Sina'nın meşhur tıbbi eseri *el-Kanun fı't-Tıbb*'ı Türkçe'ye tercüme eden Tokatlı Mustafa Efendi'nin talebesi olan Hekimbaşı Gevrekzade Hasan Efendi'nin bu eserini yazarken eski kaynaklardan ve bilhassa İbn Sina'nın el-Kanun'undan istifade ettiği görülmektedir.

Bu eserin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T.Y.7092 numaralı el yazma nüshasında varak I a'daki "Reisü'l-y Etibba'ı Sultanı Gevrekzade Hasan Efendi merhumun kendi kalemleri ile takrir olunmuştur." diye yazılı olmasından bu nüshanın otograf yani müellefin kendi el yazısı olduğunu göstermektedir.

Hekimbaşı Gevrekzade Hasan Efendi'nin bu eserinin çocuk psikiyatrisi bakımından en önemli tarafı varak 94 a ile 104 a arasındaki bölümde hangi musiki makamlarının hangi çocuk hastalıklarına iyi geldiğinden bahsetmesidir. Bu hususta varak 87 a'da şu açıklamayı yapmaktadır:

"…(94 b) **Makam-ı Rast:** Bu makamın nağme ve teranesile illet-i dimağıyeden naşi olan emü-s-sıbyan ve faliç tabir olunan illete tedbir ve tedavi olunur.

Makam-ı Irak: Kezalik işbu makm-ı ırak ile dahi etfalün (çocukların) sersam (menenjit) ve (95 a) ilel-i hafakan (hafakan hastalığına) nef'i kesiri (çok yararlı) olduğu bi'l-ittifak-ı hukemadır. (hekimler birleşmiştir)

[91] Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı, *İbn Sina Doğumunun Birinci Yılı Armağanı*, Gözen Yayınevi, Ankara-1984, s.263

Makam-ı Isfahan: Nagamat-ı İsfahandan dahi iras-ı fatanet (zihin açıklığı) ve etfale ihdas-ı zekavet (zeka veren) tecdid-i hatır (gönül yenileyici) ve temhid-i naşir (düzgünlük verici) idüp emraz-ı baride ve yabiseden (soğuk ve ateşli hastalıklardan) vücut hıfz ve hiraset eder (korur).

Makam-ı Zirefgend: İmdi zirefgend makamının hassası dahi etfalün dimağından naşi arız olan illet-i lakve (ağız çarpılması) ve faliç (felç) ve vec'-i zahr (sırt ağrısı) ve vec'-i mefasıl (mafsal ağrıları) hususile illet-i kulunç (kulunç hastalığına) nef'-i azimi (büyük faydası) ve mezkur olan illetlere dah te'sir-i kavisi (kuvvetli tesiri) vardır.

Makam-ı Rahavi: İşte bu makam etfalün enva'-ı sevda'ına (tüm baş ağrılarına) nafi olup, rüfına (burun kanamasına), lakveye (ağız çarpıklığına), faliç (felç) ve emraz-ı balgamiye (balgamdan ileri gelen hastalıklara) her vechile rafi'(kaldıran) ve daf'idür.(defedicidir).

Makam-ı Büzürk: Bu makamın nagamı (nağmeleri) dahi magz (beyin) ve kulunç ve etfalde bais olan (ortaya çıkan) emraz-ı haddeye (şiddetli hastalıklara) menafi-i azimesi (büyük yararı) olup ve tasfiye-i vehn (kuvvetsizliği ortadan kaldırmak) ve istikamet-i fikre (düşüncenin yönüne) dahl-i umumi (genel etkisi) ve defi-i sevdayi (sevdayı def edici) ve havf-ı bim (tehlikeden korkma) hususunda makam-ı mezbur (adı geçen makam) deva-yı cismi olur.

(95 b) **Makam-ı Zengüle:** Bu makam ise masumun emraz-ı kalbiyyesine (kalp hastalığı) nafi ve illet-i sersam (menenjit hastalığı) ve dimagiyye (beyine ait) vesair ilel-i a'zaiyyeden (ve diğer organların hastalıklarından) naşi hadis olan teferrür-ı kalp (kalbi ferahlatma) ve inti'as-ı ruhi (ruhun hastalıklarından kurtulmasını) cami ve ateş-i mi'de (mide harareti) ve harareti kebedi (karaciğer ateşini) yok eder.

Makam-ı Hicaz: Bu makamın namesi etfale vaki olur usr-ı bevl (idrar zoru) nef-i azimesi (büyük yararı) olup ve rical-i kebirenin (büyük erkeklerin) tahrik-i bağı (şehvetinin tahriki) hususunda dahl-i azimi (büyük etkisi) olup ale'l-husus makamı

mezburı (adı geçen makamı) tarena eyleyen mahbube-i dilaram (gönül alan sevgili) ve sada-yı hoşendam (düzgün bir ses) ola.

Makam-ı Buselik: İşbu makamın te'sir-i bedeniyyesi (bedene etkileri) etfale olan terkiye-i damagiyyesi (beyini boşaltıcılığı) sebebiyle ba'de bu'din (bir zaman sonra) hadis olacak arızalardan illet-i kulunca ve vec'i verek (kalça ağrısı) ve suda'yı baride (soğuk baş ağrısına) ve ilel-i çeşmiyyeden (göz hastalıklarından) enva-ı remede (türlü göz ağrısına) vesaire emraz'ı ayniyyeye (göz hastalıklarına) dahi nef'-i beliği (açık faydası) vardır.

Makam-Uşşaki: İşbu makamın dahi nağme-i dilsuzi tıfl-ı endek (yaşı küçük çocuk) ruz (gündüz) olur ise cem'-i a'zasına (bütün organlarına) seyran iden riyah-ı hare vü yabisi (kuru ve sıcak yeller) ve rical-i kebirelerde (büyük erkeklerde) hadis vecd'i ekdama (ayak ağrılarına) nüfid olup (faydalı olup) terennümü söylemesi etfalün celb-ı nerm ve esna'yı hab-ı nazda (çocukların uykusunu getirmekte ve naz uykusu sırasında) istirahate dahli (etkisi) kemal mertebede aşikardır.

Makam-ı Hüseyni: Bu makamı ferahfeza (ferah arttıran makam) dahi etfalün itfa-i iltihab-ı erver-ı kalbiye ve kebediyye (karaciğer kalp ve ruhların iltihabını söndürme) ve rafi-i hareket (hareketi yok edici) ve ateş-i mi'deye (mide hararetine) ve rical-i kebirede (büyük erkeklerde) humma-yı gıbb rıb'ı (gizli humma ve günde bir gelen humma) nevbet (nöbeti) ve hararetün indifasına (ortadan kalkmasına) gayet müfiddir.

Makam-ı neva: Bu makam-ı dilnüvvaz (gönül okşayan makam) dahi vakt-i büluğa (büluğ çağına) reside olmuş (ulaşmış) ma'suma (çocuğa) arız olan illet-i ırkunnisa ve vev'-i vereke (kalça ağrısına) menafi-i külliyesi (tam faydası) olup efkar-ı fasideyi (kötü fikirleri) nagamat-ı mezkurün (adı geçen nağmelerin) teranesinin idamesile (devamlı söylemekle) zail olup ve sürur-ı hatıra (gönül sevincine) menfaat-i kesiresi (pek çok yararı) şamildür."

Hekimbaşı Gevrekzade Hasan Efendi'nin bu bölümü yazarken kendisinden bir asır önce yaşayan ve 1633'te öldüğü bilinen Osmanlı şair hekimlerinden Şuuri

Hasan Efendi'nin Türk Musikisinin hangi makamlarının hangi hastalıklara şifa verdiğine dair yazdıklarından istifade etmiş olduğu, aradaki benzerlikten anlaşılmaktadır.

Şuuri Hasan Efendi'nin makamların etkileri hakkındaki bulguları da şöyledir:

Rast makamı: Felç illetine devadır.

Irak makamı: Har (Hor, hakir, âdi, Aşağı) mizaçlılara, sersam (Sersem) ve hafakana (Sıkıntı, kalp çarpıntısı, ızdırap).faydalıdır.

Isfahan makamı: Zihni açar. Zekayı artırır. Anıları tazeler.

Barid (Soğuk) ve yabis (Kuru) hastalıklardan vücudı korur.

Zirefgend makamı: Sırt ve mafsal ağrılarına ve kulunç'a yararlıdır.

Rahavi makamı: Baş ağrısına ve hafakana devadır

Büzürk makamı: Ateşli hastalıklara iyi gelir. Zihni temizler, vesvese ve korkuyu uzaklaştırır, fikre istikamet verir.

Neva makamı: Irku'n-ı nisaya (Kadın ırkına) iyi gelir.

Zengule makamı: Kalp hastalıklarına devadır.

Hicaz makamı: İdrar zorluğuna iyi gelir. Şehveti (Seksi) tahrik eder.

Buselik makamı: Kulunç, bel ağrısı içün devadır.

Uşak makamı: Nikris (Halk arasında gut veya damla hastalığı) ağrılarına iyidir. Uyku getiri, rehavet verir.

Hüseyni makamı: Kalp, karaciğer, mide ve sıtma hastalıklarına faydalıdır.

Şair ve hekim Şuuri Hasan Efendi'nin yaşadığı devirde sadece Evliya Çelebi'nin bahsettiği gibi Edirne, İstanbul, Şam ve benzeri şehirlerindeki umumi Türk hastanelerinde değil, 1478'de tesis edilen Topkapı Sarayındaki, Enderun denilen kabiliyetli çocuk ve gençlerin askeri bir disiplin içinde yetiştirildikleri saray üniversitelerine ait Enderun Hastanesinde de çocuk yaştaki talebelerin müzikle tedavi edildiği, İstanbul'u ziyaret eden Baron J.B. Tavernier'in 1675'te Paris'te neşredilen Topkapı Sarayı'nı tarif eden eserinde belirtilmektedir.[92]

[92] Dr.Arslan Terzioğlu, "Türk-İslam Psikiyatrisinin ve Hastanelerinin Avrupa'ya Tesirleri" s.25

Bu sarayın Enderun üniversitesinde "Meşkhane" denilen konservatuar bölümünde eğitim gören Polonya asıllı Ali Ufki Bey'in 1665 yılında yazdığı *Serai Enderun* isimli İtalyanca eserinde bu hastanenin en eski planı mevcuttur. Bu eserde ayrıca, o zamanki Türk müziğinin nota ile bestelenip icra edildiğine, Sultan IV. Murad'ın İtalya'dan bir müzik hocası getirttiğine ve gelen hocanın da sarayda Concertando ve Sonnet besteleri yaptığına dair bilgiler bulunur. [93]

Derviş Hasan Gülşeni tarafından yazılmış ve Safiyüddin Abdülmümin (1224?-1294) in Kitab-ı Edvar'ından özetlenmiş olan Zübde-i Makale-i İlim-i Musiki isimli kitapta (yayınlanmamıştır) musikinin insan bedeni ve ruhu üzerindeki etkilerini açıklayan Eflatun'un fikirleri, Kur'an-ı Kerim'i güzel sesle okumanın bir peygamber emri olduğu vb. hususlarda temel bilgiler vermektedir. Musiki'nin; fizik, astronomi, tıp, astroloji ve hendese gibi ilimlerle yakından ilgisi bulunduğunu, güzel nağmenin insan ruhunda zevk, vecd ve sürura vesile olduğunu, bu kişilerde ruhani sıfatların galebe çaldığını, hoş nağmeden nasibi olmayanların nefsinde kabalık hakim olduğu belirtilmektedir.[94]

İnsan, halet-i ruhiyesi gereği, günün her saatinde aynı formu koruyamaz. Ayrıca bir takım dış tesirlerin de insan ruhu üzerinde müspet ve menfi etkilerinin bulunduğu inkar edilmeyen bir gerçektir. Kısaca belirtmek gerekirse insan, hayatın çalkantıları içinde yuvarlanıp gitmektedir. İşte bu gerçeği çok iyi bilen musiki üstadı Safiyüddin, günün belli vakitlerinde rast gele makamların icra edilmeyeceğini ve bu vakitlerde belli makamların icra edilmesinin insan ruhunu dinlendireceğini, insanı huzura kavuşturacağı nokta-i nazarından hareketle, hangi zamanda hangi makamın icra edilmesinin daha uygun olacağını şu şekilde tespit etmiştir:

1. Subh-i kazib vaktinde: (Fecirden önce) Rehavi
2. Subh-i sadık vaktinde: (Tan yerinin ağırması) Hüseyni
3. Duha-i kübra vaktinde: (Kuşluk) Rast
4. Nısf-ı nehar vaktinde: (Öğle) Zirgüle
5. Beyne's-salat vaktinde: (Namaz arası) Hicaz

[93] Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı, *İBN SİNA Doğumunun Birinci Yılı Armağanı*, Gözen Yayınevi, Ankara-1984, s. 269
[94] M. Salih Ergan, Zübde-i Makale-i İlm-i Musıki, s.12

6. Vakt-ı asır: (İkindi) Irak

7. Vakt-ı gurubda: (Gün batarken) İsfahan

8. Vakt-ı magribde: (Akşam) Neva

9. Vakt-ı işa'da: (Yatsı) Büzürk

10. Uyku vaktinde: Zirefkend

Risalenin en enteresan tespitlerinden biri de insanların renklerine göre musiki zevklerinin de farklılık göstermesidir. Bu tespite göre; siyah tenli insanların tabiatlarının germ-i huşk (kuru sıcak) olduğu ve bunların Irak makamı ve bu makamın yapısına benzeyenlerden hoşlandıkları, esmer çehrelilerin serd-i huşk (kuru soğuk) olduğu ve bunların Rast makamı ve bunlara benzeyenlerden hoşlandıkları, kumral ve sarışın olanların ise serd-ter (daha soğuk) olduğu, bunlara da Kuçek makamı ve bu makamın yapısına benzeyenlerin uygun olacağı belirtilmektedir.

Her ne kadar günün belli vakitlerinde, belli makamlardan bestelenmiş eserlerin okunması ve dinlenilmesi belirtilmişse de ayrıca günün yirmi dört saatinin dörde bölünerek, bu zamanlarda hangi makamlardan eserin okunup dinlenilebileceği şu şekilde açıklanmaktadır:

1. Fecir'den kuşluk vaktine kadar (Fecir: Güneşin doğmaya başlamasından önceki zaman. Tan vakti): Tabiatın serd-ter (daha soğuk) olduğu bu zaman diliminde germ-i huşk (kuru sıcak) makamlar olan; Hüseyni, Uşşak, Nevruz, Nişabur, Büzürk, Hisar, Muhayyer ve Acemaşiran gibi makamlardan olan eserlerin dinlenileceği,

2. Kuşluktan ikindiye kadar tabiatın germ-i huşk (kuru sıcak) olduğu bu zaman diliminde serd-ter (daha soğuk) makamlardan olan; Irak, Zirgüle, Neva, Segah, Hisar, Nihavend, Segah-ı Acem ve Irak-ı Acem gibi makamlardan olan eserlerin dinlenebileceği,

3. İkindiden yatsıya kadar olan vaktin özelliği hakkında bilgi verilmemekle beraber bu zaman diliminde; İsfahan, Revahi, Buselik, Maye, Bestenigar, Gerdaniye ve Vech-i Hüseyni gibi makamlardan olan eserlerin dinlenilebileceği,

4. Yatsıdan sabaha kadar tabiatın serd-i huşk (kuru soğuk) olduğu bu zaman diliminde de germ-ter (daha sıcak) makamlar olan: Rast, Şehnaz, Selmak, Bestenigar, Gerdaniye-aşiran, Pençgah, Uzzal, Hicaz ve Nihavent gibi makamlardan olan eserlerin dinlenebileceğinin uygun olacağı belirtilmiştir.

Hemen her disiplinde müşahede ettiğimiz ekol fikrinin musikide de geçerliliğini koruması kadar tabii bir şey olamaz. Nitekim Irakıyye hükemasınca musikimiz makamlarının insanlar üzerindeki tesirleri belirtilmekte ve şöyle bir sıralama yapılmaktadır.

1. Irak makamı: Lezzet (tatlar, çeşniler)
2. Zirgüle makamı: Nevm (uyku)
3. Rehavi makamı: Büka (ağlama)
4. Hüseyni makamı: Hüsn (güzellik, iyilik)
5. Hicaz makamı: Tevazu (alçak gönüllülük)
6. Buselik makamı: Fevt (elden kaçırma)
7. Neva makamı: Şecaat (yiğitlik)
8. Uşşak makamı: Dıhk (gülme)[95]

Hızır bin Abdullah'ın Kitabü'l Edvar adlı kitabının 28. Fasıl (27 a-35 b) "Der beyan-ı asl-ı ilim-i musiki= Musiki iliminin aslını beyan eder." bölümünde şöyle demektedir:

"Bil ki musiki te'lifdir ve hikmet sahibi bilginlerin ortaya koyduğu ve tesiri cisim üzerine olmayıp kalp üzerinedir. Musiki sanatının cevheri ruhanidir ve tesiri ruh üzerinedir."

Bu kitabın nakledicisi, "Ben musikinin neden ortaya konulduğunu söyleyeceğim." diyerek şöyle anlatıyor:

"Avaze üzerine konulan o nesneye avaze bütünüyle te'sir eder ve nefsi ten üzerine galebe ettirir. Bu ilmi, 'nefs ondan müessir olsun, ten'e lezzet versin ve teni

[95] M. Salih Ergan, Zübde-i Makale-i İlm-i Musıki, s.13, 14, 15

kendi halinden döndürsün.' diye bünyad ettiler ve bu ilmi iyi bilen kişi musikiden bir nev ile her hastayı hilafsız kendi halinden dönderir yani tedavi eder."

Yazar yine bu bölümde musiki sanatının aletlerini sayarak "Çeng, rebab, kopuz, kanun, muğni, şeştay, nay, arganon, surna gibi ve bu musikinin aletleri çok olur saymakla bitmez." diye belirtiyor.

"Bu nesnelere vukufu olan kişi, bütün illetleri ve ilacını bilir ve hiçbir nefsanı illet ilaçsız olmaz. Bu ilm-i musiki, hekimler ve feylesoflar katında çok faideli bir nesne olup musiki'yi bir çok işlerde kullanırlar. Şöyle ki; mihraplarda da isticabeti için okurlar, bimarhanelerde, seherde hastaların uykuları tutuncaya dek çalarlardı, savmalarda çalarlardı." denilmektedir.[96]

2. 4. Orta Asya'da Müzikle Tedavi

Orta Asya Türklerinde müzik, hastalıkları tedavi edici olmanın yanı sıra insanlara coşku verici, birlik duygusunu arttırıcı bir unsur da olmuştur.**(Res. 11/12)**

Orta Asya'da yapılan müzikal yapının temeli, batıda pentatonizm denilen sistemdir. Bu sistem, oktav dediğimiz arka arkaya gelen 7 sesten oluşan dizinin seslerinden 5 tam ses aralığının kullanılmasıyla meydana gelir. Bugün dinlenen jazz ve blues gibi pentatonik sistemli müziklerin çıkış noktasının eski bir Türk yerleşim bölgesi olan Güney Sibirya olduğu, Macar araştırmacı Szisabolsky'nin çizmiş olduğu bir haritadan öğrenmekteyiz.

M. Ö. 3000 ile 2000 yılları arasında Asya'dan Anadolu' ya gelen Oğuz boylarının, Guti, Gutu, Kut, Kas adındaki müzikleri, Şaman müziğinin kaynağı olarak gösterilmektedir.[97]

[96] M. Sedreddin Özçimi, Hızır Bin Abdullah ve Kitabü'l Edvar, s. 45, 46, 47
[97] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 95

M. Ö. 3000 yıllarında Çin dolaylarında yaşayan Türklerin, müzik ve danslarını götürmeleri sonucu, bugünkü Çin müziği müziğimizden etkilenmiştir ve hala o günkü Türk müziğinin pentatonik etkilerini taşımaktadır.

Pentatonik müziğin Türk kökenli olduğunu, Eduart Chasannes adlı bir tarihçi tarafından belirtilmiştir. Bela Bartok da Macar müziğinde de sıklıkla kullanılan bu 5 sesli sistemin, Çinlilerden çok Şimal Türklerinin müziklerinden çıktığını anlatır. Günümüzde Asya Türk illerinde bile; Koray, sıbızgı denilen üflemeli aletlerle, dombra ve dutar gibi telli aletler beş seslilik özelliği taşımaktadır.[98]

Hun imparatoru Attila'nın Burgondia düküne bir ses ve saz heyeti göndermesi Orta Asya tarihinin enteresan olaylarından biridir.

Orta Asya uygarlığı dünyanın dört bir yanına yayılmış ve özellikle 9. ve 11. yüzyıllarda artan göçler nedeniyle bu yayılma sürecinde Eski Dünya kavimleri de Orta Asya kültürü ile tanışmışlardır. O dönemlerden kalan seyahatnamelerde bunun kanıtlarını görmek mümkündür. Bu seyahatnamelerde Batu ve Mengu Han'ın saraylarındaki müzik aletleri anlatılmıştır. Dönem gezginlerinden Plano Carpini, 1246 yılında Batu Han'ın sarayında yapılan toplantılarda, Han'ın sadece müzik dinlerken oturduğunu anlatıyor. Yine Marco Polo'nun seyahatnamesinde de, Moğol ordusunun savaştan önce hücum emri beklerken şarkı söyledikleri belirtiliyor.[99]

11. yüzyılda Anadolu'ya doğru yayılmaya başlayan ve en sonunda Anadolu Selçuklu Devleti'ni kuran Oğuz boyları musikiye her zaman önem vermiş; av partileri ve resmi ve büyük törenleri ile elçi kabullerinde musikiye yer vermişlerdir. Daha sonra Batı ve Rus bilginleri, özellikle ünlü bir Türkolog olan Rus araştırmacı Wilhelm Randolff *Türklük ve Şamanlık* adlı kitabında, Orta Asya ve çevresinde yaşayan Türk boylarında bu geleneklerin hala devam ettiğini belirtmişlerdir.[100]

---

[98] Dr. Adnan Çoban, *Müzikterapi*, Timaş Yayınları, İstanbul-2005, s. 42
[99] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 95-96
[100] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 96

Orta Asya musikisinin yaygın enstrümanlarından kopuz, sadece tedavi ve kötü ruhları kovma amacıyla kullanılan bir enstrüman değildi. Bunların dışında:

- Velilik ve ululuk sembolü idi.
- Gazi erenlerin başına ne geldiğini söyleyen bir sembol idi.
- "Ulularla haberleşme"de medet ve yardım isteme sesiydi.
- "Kopuzla övülen yiğitlere güç veren" ilahi bir sesti.
- Topluluğa haber veren, halkı uyaran kutlu ses de kopuzun kutlu sesidir.
- "İyi ruhları çağıran, kötü ruhları kovan kutlu ses" de kopuzun sesidir.[101]

Kopuzculara *baksı* veya *baksa* adı verilirdi. Zamanımızda *bahşi* diye de söylenir. Kırgız baksalarının törenleri, Radloff tarafından şöyle anlatılmaktadır:

"Baksa çok eski Şamanların zamanımıza kadar gelen örneklerinden biridir. Baksaların, Şamanların davulu yerine iki telli kemençeleri. Kenarları zillerle ses veren maden parçaları ile süslenmiştir. Buna *kobus* derler. Bir de asa taşırlardı. Değnek şeklindeki bu asanın da başında, bir çıngırak ile maden parçaları vardı. Kopuzunu çalmaya başlar ve çevredekileri, tesiri altında tutmak isterdi"[102]

Bir çeşit şifacı olarak da bilinen ve eski Türklerde *Kam* adı verilen şamanların toplumda hastalanan kişilere şifa vermek, ölülerin isteklerini yerine getirerek zarar vermelerini önlemek, insanların dert ve dileklerini arz etmek üzere gökteki ve yeraltındaki tanrıların yanına giderek aracılık yapmak gibi görevleri vardı.

Şamanizm üzerine derin bir araştırma yapmış olan M. Eliade, şamanın *extase* (yüksek haz heyecanı ile inansın kendinden geçmesi hali) hali içinde ruhunun göklere yükselmek veya yer altına inmek, oralarda gezip dolaşmak üzere bedeniden ayrıldığını hisseden bir trans ustası olduğunu söyler.[103]

---

[101] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 97
[102] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 98
[103] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 100

Baksılar seansa oturarak başlar, enerjinin kollara yükseldiği düşüncesiyle ritim ve melodi eşliğinde kollar spiral şeklinde hareketlenir.ritim ve melodi değiştiğinde hareket ve enerji omuzlara gelir, 3. hareket başı çeşitli yönlere döndürme şeklinde olur. Sonra sezgiye açık, içten geldiği gibi dans etme başlar. dans bölümünde amaç "ata ruhu"na ulaşmaktır. Bu bölümde şaman bütün geçici bilgilerinden, maddi bedeninden sıyrılarak o an için gerekli bilgilere varır. Abdülkadir İnan bu durumu "*Tarihte ve Bugün Şamanizm*" adlı kitabında şöyle anlatır:

"Kamların (Baksıların) Tanrı ve ruhlar hakkındaki tasavvurları, dini törenlerde okudukları dua ve ilahilerdeki tavsiflerinden anlaşılabilirdi. Fakat ilahi ve duaları tespit etmek güçtür. Ayinden sonra kam bunları tekrarlayamaz. Çünkü kam dualarını istiğrak halinde irticalen söyler ve unutur."[104]

Özbekistanlı Atabeg Mamazaidov, Özbekistan'da baskı ile ilgili yapılan görüşmede şunları söylemiştir:

" …Bizim bu musiki sadece sanat amacıyla değil, insanlara keyif vermek ve onların yorgunluğunu gidermek için de kullanılmaktadır. Orta Asya'nın birçok bölgelerinde 'Bahşıcılık' denilen çok farklı bir şarkıcılık üslubu vardır. Bahşıcılık, Özbekistan'nın Kaşkaderya, Surhanderya şehirlerinde, Türkmenistan'ın köylerinde, Kazakistan ve Kırgızistan'nın her yerinde çok yaygındır. Bahşı sanatı, musiki içinde en zor ses kullanma sanatıdır. Burada ses gırtlak ve karından çıkarılır. Bahşılık babadan oğla geçerek devam etmektedir. Fakat şimdi bahşıların sayısı azalmıştır.

Bahşı şarkılarında özellikle destanlar söylenir yani geçmişteki efsanevi kahramanlar, birbirine kavuşamayan sevgililer, halka zulüm eden zalim yöneticiler bu destanların konusunu teşkil eder. Bu destanlarla geçmişi hatırlatma amacı güdülür.

Bahşıların destan okumanın yanı sıra hastalara, şarkı ve danslarıyla tedavi hizmeti verdikleri bir gerçektir. Fakat bu tedavici bahşılar çok azdır.

[104] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 101

Yine Özbekistan'da pek meşhur olmasa halkın içinde 'Kinne Yöyücü'ler yani nazar değen insanları tedavi edenler vardır. Onlarında tedavi tarzı yine şarkı söyleyerek veya şarkı gibi ahenkli söz ve danslarla şeytanı ve nazarı kişinin ruhundan kovmaktır. Fakat bahşı bu tedaviyi dans ve müzik aleti kullanmadan yapar.

Hastanın karşısına oturup iki elinin arasına ufacık kağıt parçaları sıkıştırıp ellerini hastanın kafasının etrafında dolandırıp dua gibi bir şeyleri şarkı şeklinde söyleyip tedaviyi tamamlarlar. Nazar değen kişiler bir sefer bu şekilde tedavi edilirse iyileşirler; eğer hastalığı çok fazlaysa birkaç kere tekrarlanır." [105]

2. 4. 1. Orta Asya'da Kullanılan Müzik Aletleri

Orta Asya'daki müzik ve müzik aletleri hakkında Türkiye'de yeterli kaynak bulunmayışı, birtakım kavramların doğru anlaşılamamasına ve Anadolu halk müziğinin Orta Asya ile ilgilendirilmesinde de çeşitli problemlere sebep olmaktadır. Kopuz ve ıklığ gibi bazı çalgıların tanımları yeterince açıklığa kavuşturulamamaktadır.

Türklerin yaşadığı bütün bölgelerin çalgılarını ayrı ayrı tanıtmaya başlamadan önce her yörede çalgı adı olarak karşımıza çıkacak olan kopuz sözcüğünün etimolojisi ve çalgı kültüründeki yeri hakkında kısaca bilgi vermek gerekir. Türkler, bin yıldan fazla bir süredir dünyanın birçok bölgesine yayılmış ve çok farklı kültürlerle etkileşim içerisinde olmuşlardır. Bu sebeplerle kopuz adı başlangıçta belki tek bir çalgıyı ifade ediyorsa da günümüzde farklı çalgılara isim olmakta ve yine farklı şekillerde yazılıp söylenmektedir. Moğolca, Çince gibi Asya'dan komşu dillere de geçmiş olan kopuz sözcüğü yine de imla bakımından büyük oranda korunmuştur. Çin kaynakları, Tukiyu (Türk) erkeklerinin "hyupu" çaldıklarından bahsediyor. Bu sözcük, Meragalı Abdülkadir'in Doğu Türkistan'da XV. Yüzyılda milli çalgı olarak kullanıldığını yazdığı "pi-pa" çalgısını hatırlatıyor. Pi-pa, Çin müziğinde günümüzde

[105] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 105 - 106

de aynı isimle kullanılan dört telli kısa saplı bir çalgıdır. Müslüman kaynakların kopuzu barbat ve ud ile bir tutması bu form benzerliğinden kaynaklanıyor olabilir. Dış tesirlere en fazla kapalı kalabilmiş bölgeler olan Saha-Yakut çevresi, Hakasya ve Altaylar'da kopuz konusunu incelemek gerekir. Bu bölgelerde khomus, khomıs isimleriyle anılan çalgı, metal bir çatalın arasına yine metalden esnek bir dil yerleştirilmesiyle yapılan bir ağız çalgısıdır. Çatal ön dişlere dayanır ve parmaklarla metal dil titreştirilir. Ağız boşluğunun rezonans kutusu gibi kullanılması ile çalınır. Yakut'larda bu çalgının prototipleri demir yerine ağaç veya kamıştan yapılmakta ve günümüzde de kullanılmaktadır. Khomus sözcüğü, Saha-Yakut dilinde, aynı zamanda kamış anlamına da gelmektedir. Müzikolog S. Longinova, kelimenin bu anlamına göre ilk khomusun nefesli bir çalgı olabileceğini ileri sürmektedir. Yakut inanışına göre ilk khomus yıldırım düşmesi sonucu yanmış bir ağaçtan çıkan sesten yola çıkılarak yapılmıştır. Şaman inançlarına göre ağaç kutsaldır. Kamların khomusları özellikle pelit ağacından yapılan kutsal sesli çalgılardı ve ruhlarla konuşurken bu çalgıyı kullanırlardı. Ölen şamanın mezarına ağaçtan yapılmış khomusları konurdu ve yine bir ağaca bu şamanın çalgıları asılırdı. Altay ve Yakutların eski masallarında khomus av çalgısı olarak ta anlatılıyor ve elde edilen av için bu çalgıyla şükür ediliyordu. Yakutça'da khomuhun sözü büyü, sihir anlamına gelir. Khovuz ise eski Türk dilinde kötü ruhları kovma (kovuş) anlamındadır. Khovuz oguz da dua etmek demektir. Khomus çalgısının dua ve kötü ruhları kovmadaki fonksiyonu göz önüne alındığında adını bu gelenekten aldığı düşünülebilir. Bir kısmı Romanya'da bir kısmı Moldavya'da yaşayan Gagauz Türklerinin halk çalgısı olan bir çeşit kemençe de bugün "kovuş" adı ile anılmaktadır. **(Res. 16)**

Prof. Dr. A. N. Samayloviç Çince'de "kovzı" sözcüğünün ağızla çalınan anlamında kullanıldığını bildiriyor ve Yakut, Tonguz ve Çin kovzısını demir kopuz olarak tanımlıyor.

Hakas çevresine ait bir başka çalgıyı, Verkov yayınlamıştır. Komıs adındaki bu çalgı, iki veya üç tellidir. Altay çevresinde tobşur denen çalgı ile Tuva'daki Topşulur adlı çalgılarla aynıdır. Teknesi ve sapı aynı kütükten çıkarılır. Alt kısmı koyun veya geyik boynuzu ile kaplanır. Perdesizdir. Telleri at kılı veya koyun

bağırsağı (kiriş) ile yapılır. Alt teli, üst tele göre beşlidir. 70-80 cm kadar uzunluktadır. Buna benzer çalgılar Orta Asya'nın birçok bölgesinde kullanılmakta fakat farklı isimlerle anılmaktadır.

Kazak ve Kırgız baksılarının kullandıkları çalgıların ismi de kopuz'dur. Ancak bu kopuzlar yayla çalınan bir çeşit kemençelerdir. Saka-Yakut bölgelerinde de sözü kıl khomusla aynı ailedendir. İslamiyetin kabulüne kadar baksılar kıl kobız adındaki bu çalgı ile ayinlerini gerçekleştirirlerdi. Kırgızlar parmakla çaldıkları uzun saplı üç telli çalgılarına da kopuzla aynı sözcükten gelen komuz denilmektedir. Kopuz adı çok çeşitli çalgılara isim olmuşsa da Orta Asya'nın her yerinde kopuz ismiyle anılan tek bir çalgı var ki o da ağız kopuzudur. Saha-Yakut dilinde khomus, Tuva çevresinde demir khomus, kuluzun khomus ve çartı khomus, Kazaklarda, şankobız, Kırgızlarda ooz(ağız) komuz, Başkırt ve Tatarlarda kubuz, Türkmenlerde gopuz, Özbeklerde şang kobuz adıyla bilinen ağız tamburası ya da batılıların jew's harp dedikleri çalgıdır. En eski kopuz bu çalgı mı idi bilinmiyor ancak kopuz adıyla en yaygın olan çalgı olduğunu görüyoruz. Kopuz adı daha sonraları çalgı anlamında kullanılmaya başlamış ve genellikle önüne bir sözcük eklenerek özel bir çalgı adı almıştır. (Kılkopuz, simkopuz, demirkopuz, narkopuz, yıgaşkomuz, kuluzun khomus vs.)

Mahmut Ragıp Gazimihal, kopuzu telli bir çalgı olarak açıkladıktan sonra zamanla okla çalınmaya başlandığını ve muhtemelen bundan sonra oklu kopuz ya da sadece oklu denilmiş olabileceğini belirtiyor. Iklığ adının da buradan geldiğini ileri sürüyor ve şunları yazıyordu: " Eski bir Türkistan seyahatnamesinde iki kıllı olan oklu bir çalgının adı latin harflerince igil imlasıyla alınmıştır. Fransız musiki yazarı Albert Soibes kaynak göstermeksizin şöyle diyor "İkele yaylı bir çalgıdır; uç Sibirya ve Moğol sınırlarında kullanılmıştır." Bozuk imlalarla yazılı kelimenin ıklığ ile olan ilgisini ister istemez hiçbir batılı iktibasçı bilemezdi: Türkolog değillerdi." Gazimihal burada çok önemli bir ipucuna yaklaşmış ancak ikele sözünün ikili, igil sözünün ise iki kıl anlamına gelebileceğini fark edememişti.

Türkler çalgılarını adlandırırken, yaygın olarak tel sayısından yola çıkıyorlar, İki+kıl=igil, ikili, çiftetelli, ikitelli, üçtelli gibi Türkçe adların yanı sıra dutar, setar, şeştar gibi Farsça isimler de kullanıyorlardı. Bu çalgı adlandırma geleneği de ıklığ

sözünün iki kıllı kökünden gelmiş olma ihtimalini güçlendirmektedir. Anadolu'da kemençelerin tel sayıları üçe çıktıktan sonra ıklığ adı da kullanılmaz olmuştur.

2. 5. Türk–İslam Müzikle Tedavi Metotlarının Avrupa Üzerindeki Etkisi

Avrupa'da medeniyet beşiği olarak görülen yerler tek tek etkisini yitirirken, doğu medeniyetin yeni merkezi haline gelmek üzereydi. Doğu medeniyetinin yükselişiyle ilgili olarak, İsviçreli tarihçi ve ekonomist Simone de Sismondi (1773-1842) şunları söyler:

"Abbasi hükümdarlarından Halife Me'mun, (813-888) Bağdat'ı bütün edebiyatın merkezi haline getirdi. İncelemeler, bilginler, kitaplar, yegane uğraştığı şeyleri teşkil ediyordu. Gözdeleri aydın insanlardı. Vezirleri sadece edebiyatın ilerlemesiyle meşgul idiler. Sanki halifelik tahtı sadece ilham perileri için kurulmuştu. Dünyanın her tarafındaki alimleri sarayına çağırıyor, onları karanlıklardan aydınlıklara çıkarıyor, hediyeler, atiyyeler ve her türlü şeref payeleriyle sarayında tutuyordu. Hükmü altında bulundurduğu bütün eyaletlerden, Suriye'den, Mısır'dan ve diğer ülkelerden buldurabildiği en kıymetli kitapları getirtiyordu. Bu hükümdarın istediği, en kıymetli hediyeler idi. Sadece kağıtlar ve kitaplarla yüklü yüzlerce deve Bağdat'a geliyor, halkın bilgisini artıracağı bir şeye tesadüf olununca, bu herkesin okuyabilmesi için hemen Arapça'ya tercüme olunuyordu.

Bu halife *galib* sıfatıyla Yunan İmparatoru (Bizans) Kekeme Michel'e sulh şartlarını dikte ederken harp tazminatı olarak bir kitap koleksiyonu istemişti. Bğdat, halifelerin olduğu gibi kitapların da başkenti idi. Bu sahada, Kufe ve Basra da Bağdat'tan geri kalmıyordu.

Belh, İsfahan ve Semerkant büyük ilim merkezleri idi. Aynı merak, Araplar tarafından Asya hudutlarından çok uzaklara götürülmüştür. Tudelalı Yahudi Benjamin "İtineaire" adlı kitabında İskenderiye'de yirmi tane felsefe okuluna tesadüf ettiğini yazıyor.

Kahire'de de pek büyük okullar vardı. Bu şehrin büyük caddelerinden biri olan Betzulia üzerindeki okul o kadar sağlam bir şekilde yapılmıştı ki isyan zuhurunda bir ordunun kalesi halinde kullanılabilirdi. Fas'da çok güzel mektepler vardı. Fas ve Larace'deki zengin kütüphaneler, dünyanın her tarafından kaybolmuş olan bir çok kıymetli kitapları Avrupa hesabına Zayi olmaktan kurtardılar."[106]

Charles Seignebos, "Şarklılarla temas ile garplılar medenileşiyor. Bu medenileşmenin suret-i vukuu, tamamen malum değilse de, bizim (garplıların) Müslümanlara borçlu olduğumuz şeylerin hesabı çok uzundur." demektedir.

Maurice Beucaille de; "Kitab-ı Mukaddes, Kur'an" (Bucaille, 175) isimli eserinde şu satırlara yer verir:

"Müslümanların yükseliş çağı olan Miladi 8. ve 12. asırlar arasında, bizim Hıristiyan ülkelerde bilimsel gelişmeye kısıtlamalar uygulanırken İslam üniversitelerinde dikkati çekecek kadar bilimsel araştırmalar ve buluşlar gerçekleştiriliyordu. O dönemde kültürün görülmemiş ve yeni imkanlarının bulunduğu yer, İslam dünyasıdır. Kurtuba'da Halife'nin Kütüphanesi 400.000 cilt kitap ihtiva ediyordu."

H. G. Vells (Keskioğlu, 63-64) "Kısa Dünya Tarihi" eserinin 162. sayfasında:

"Müslümanların her fethettikleri ülkede bilim gelişti. 8. yüzyılda, Müslüman olmuş bütün ülkelerde öğretim ve eğitim teşkilatı mevcuttur. 9. yüzyıl İspanya'sında Kurtuba mektebindeki bilginler, Kahire, Bağdat, Buhara ve Semerkant'taki bilginlerle muhabere ediyorlardı. Aristo'nun ve İskenderiye Medresesi'nin saçtığı, fakat pek uzun bir zaman kısır kalmış olan tohumlar şimdi filizleniyor, meyvelerini vermeye başlıyordu. Matematik, tıp ve fizik bilimleri alanlarında büyük ilerlemeler oldu. Biçimsiz Roma rakamlarının yerini bugün hala kullandığımız Arap rakamları aldı. 0 işareti ilk defa icat edilip kullanılmaya başlandı. İslam düşüncesi; Fransa'nın,

[106] Ahmet Gürkan, *İslam Kültürünün Garbı Medenileştirmesi*, Nur Yayınları, Ankara-1989, s. 246-

İtalya'nın ve bütün Hıristiyan aleminin ortaçağ felsefesine yeni bir hayat kazandırmıştır."

İslam medeniyetlerinden etkilenen Batı medeniyetleri, sadece bilim ve teknoloji alanlarında değil, sanatsal ve kültürel alanlarda da Doğu medeniyetlerindeki gelişmeleri takip etmişlerdir.

9. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar, Türk hekimlerinin müzikle tedaviyi etkin bir şekilde kullandıklarını biliyoruz. İlk psikiyatri hastanesinin Türkler tarafından Kahire'de açılmış olduğu da tarihi bir gerçektir. Hal böyleyken, tarih boyunca psikiyatri alanındaki gelişmelerin temelinde Türk imzası olduğunu söylemek abartılı olmasa gerek. Batı'da akıl hastaları ancak 18. yüzyılda zincirlerden kurtulabildiler. Halbuki Türkler dokuz asırdır akıl hastalarını insanca tedavi ediyor, hastanelerde bir dediklerini iki etmiyorlardı.

Avrupa 19. yüzyılda bile, akıl hastalarına gereken önemi verememişti. Esquirol, 1818'de Fransa'da akıl hastalarının hayvanlardan ve canilerden bile kötü muamele gördüklerinden bahseder. Halbuki aynı tarihlerde İstanbul'da yaşanmış olan şu hadise Türklerin akıl hastalarına nasıl baktıklarını gözler önüne serer. 23 ocak 1802 tarihinde, Binbaşı Abdullah Ağa adında bir zat, Ayasofya Camii'nde namaz kıldıktan sonra kılıcını çekmiş ve cemaatten birini yaralamış. Soğukkuyu'ya doğru koşarak kaçarken, bir çocuğu daha yaralamış. Zabıta memurları Abdullah Ağa'yı hemen tutuklamışlar ve Babıali'ye getirmişler. Yapılan muayene sonunda, Abdullah Ağa'nın bilincinin bozulduğu kararına varılmış ve tedavi görmesi için Süleymaniye Darüşşifası'na gönderilmiş. [107]

Türk darüşşifalarında akıl hastalarına uygulanan müzikle tedavi uygulamalarını anlatan Evliya Çelebi'nin, 1664'te ziyaret ettiği Viyana'daki hastanede hastalar ve deliler için bir orkestranın, Mozart'ın Saraydan Kız Kaçırma Operası ve Türk Marşı gibi Türk müziği melodilerinin dahice kullanıldığı eserlerle konserler verdiğini anlatması, Bursa'da Yıldırım Bayezid'in 1396'da yaptırdığı

[107] Dr. Adnan Çoban, *Müzikterapi*, Timaş Yayınları, İstanbul-2005, s. 58

Osmanlı Hastanesi'nin planıyla da benzerliği göz önünde bulundurulduğunda bazı yöntemlerin Türk- İslam tesiriyle Viyana'ya geçtiği söylenebilir.

Kraft Ebing'in 1897'de yayınladığı psikiyatri kitabının Fransızca baskısının 53. sayfasında, "… İlk akıl hastanesinin Türkler tarafından kurulduğu, akıl hastalarının tedavi edilmesi yöntemlerinin Türklerden alınarak, Avrupa'ya yatıldığı…" yazılıdır.

Ünlü Türk bilginlerinden Farabi de müziğin fizik, astronomi ve tıpla olan ilgisini açıklamaya çalışmıştır. Musikideki önemi, Doğu musikisinin nazariyatı ile ilgili, Kindi'den sonra ilk önemli eseri yazmış olmasındandır. Musikinin sanat yönünü iyi bildiği, bazı mûsikî aletlerini çaldığı ve icat ettiği söylenirse de, eserlerin de ve hakkında bilgi veren kitaplarda bu konu ile ilgili geniş bilgi yoktur. Musiki ile astroloji arasındaki ilgiyi reddetmiş ve Kindi'nin kurup geliştirdiği okulun ilerlemesine katkıda bulunmuştur. *Kitabü'I-Mûsikiü'I-Kebir (Büyük Musiki Kitabı)* adındaki eseri biri sekiz, diğeri dört bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde mûsikî teorilerini anlattıktan sonra, ikinci bölümde kendisinden önceki mûsikîşinasların ileri sürmüş oldukları fikirleri eleştirir. Ayrıca İran mûsikîsi ve sazlarından söz ettikten sonra, mûsikî öğrenimi ile ilgili fikirler ileri sürer. Bu ve EI Methal Fi'I-Musiki adındaki kitapları Aristo ile eski Anadolu filozofları, özellikle Pythagoras'ın görüşlerini yansıtır. *İhsanü'I-Ulim* adındaki eserinde ise mûsikînin hangi ilim ve sanat dalına bağlı olduğuna değinmiştir. Farabi'nin mûsiki ile ilgili görüşlerine etken olan şu iki konudan söz etmek gerekecektir:

İ.Ö. VI. yüzyılda Sisam adasında doğan PYTHAGORAS, eski çağın en önemli matematikçisi, fizikçisi ve filozofudur. Seste ahengin(uyum'un) değerinin tellerin boyu ile orantılı olduğunu ortaya koymuş ve ses fiziğini incelemiştir. Bugün "Pyıhagoras Gamı" denen bu sistem, bir oktav aralığına bir "Doğal Beşliler"dizisini meydana getiren sesler yerleştirilerek elde edilir. Pratikte kullanılmaya elverişli değilse de bir çok telli saz buna göre akord edilir; "Kemancılar Gamı" da denir. Bu Gam'ın üstün yanı yapısı itibariyle bütün "Doğal Beşliler"i vermesidir. "Doğal Dörtlü"ler bir oktav i5inde, "Doğal Beşliler"in tamamlayıcısı olduğundan, "Doğal Dörtlüler"i de verir. Bu konuyu inceleyen Farabi, mûsikînin müspet yönünü ele almış

ve tenkitçi bir bakışla, tam bir "Pythagoras"çı olarak görüşlerini açıklamıştır. Arapça olarak yazmış olduğu mûsikî kitabı, bir sanat kitabı olmaktan çok "Akustik" konularla ilgilidir.

Arap Musikisi ile ilgili ilk kaynaklara, Hicret'in II. yüzyılından sonra rastlanır. Şairlerin Rebab'a benze yen tek telli bir saz çalarak şiir okudukları biliniyor. Bu yüzyıldan başlayarak Arap Musikisi'nin geliştiğini, perde sistemlerinin tek oktavdan çıkarak gelişmeğe bağladığını görürüz. Oysa bu yüzyıllarda Doğu'dan gelerek İran ve Suriye'de yaygınlık kazanmış, zamanına göre gelişmiş bir mûsikî vardı. İşte bu musiki Arap Musikisi'ni etkilemiş, özellikle ritim teşekkülüne yardımcı olmuştur. İsa bin Abdullah, İbn Musaccah gibi ustalar, Müslim İbn Muhriz ve bu kişinin çıraklarından yararlanmışlardır. Abbasiler'den himaye gören Ibrahim el Mosili, oğlu İshak gibi sanatkarların etkisi ile musiki merkezi adeta Şam'dan Bağdat'a taşınmıştır. Bu suretle musikiye Horasan'ın etkisi egemen olmuştur. Farabi'nin musiki hakkındaki görüşlerini yazması bu döneme rastlar. Kitabı en eski Arapça musiki eseri olmasına rağmen, işlenen konunun Arap Musikisi ile ilişkisi yoktur.

Farabi hakkında pek çok eser bilgi verir. Bunların bir bölümü, yukarıda da belirttiğimiz gibi, efsanelerle karışık, inanılması güç bilgilerdir. İbn Ebi Usaybia "Tabakatü'I-Etıbba" adındaki eserde "Bir saz icat etmiştir; musikinin ameli ve nazari yönlerini iyi bilirdi" diyor. Tezkeretü'I-Hükum-u Fi-Tabakatü'I-Ümen'de şöyle bir bölüm var : "Emir Seyfüddevle-i hemedani'nin saz sanatkarları bir süre çalıp söylediler. Mecliste bulunan Farabi daha sonra cebinden tahta parçaları çıkartarak birbirine ekledi ve çalmaya başladı. Orada bulunanlar önce güldüler. Sonra sazın yapısını değiştirerek çaldı, herkes ağladı. En sonunda herkesi uyutarak sessizce meclisi terk etti," Buna benzeyen başka hikâyeler de vardır.**(Res. 17)**

Bir eserde Farabi'yle ilgili şu bilgiler veriliyor: Bu bilgilere göre Farabi, Ezan musikisine de yer vermiş ve vakitlere göre okunacak ezanın makamlarını şöyle anlatmıştır:

1- Rehavi makamı: Subh-i kazip (yalancı sabah) da etkili

2- Hüseyni makamı: Subh-i sadık (sabahleyin) etkili

3- Rast makamı: Güneş iki mızrak boyu yükselince etkili

4- Buselik makamı: Vakt-ı duha (kuşlukta) etkili

5- Zirgüle makamı: Nısf-ı nehar (öğleyin) etkili

6- Uşşak makamı: Vakt-ı zuhur (öğleyin) etkili

7- Hicaz makamı: Beyne's-salavetyn (ikindi) etkili

8- Irak makamı: Vakt-ı asır (akşamüstü) etkili

9-İsfahan makamı: Vakt-ı gurub (gün batarken) etkili

10- Neva makamı: Akşam vakti etkili

11- Büzürk makamı: Vakt-ı işa (yatsıdan sonra) etkili

12- Zirefkend makamı: Vakt-ı nevm (uyku zamanı) etkili [108]

Makamların ruha olan etkileri ise Farabi tarafından şöyle açıklanmıştır:

1- Rast makamı: İnsana sefa (neşe, huzur) verir.

2- Rehavi makamı: İnsana beka (sonsuzluk fikri) verir.

3-Kuçek makamı: İnsana hüzün ve elem verir.

4- Büzürk makamı: İnsana havf (korku) verir.

5- İsfahan makamı: İnsana hareket kabiliyeti ve güven hissi verir.

6- Neva makamı: İnsana lezzet ve ferahlık verir.

7- Uşşak makamı: İnsana gülme (dihek) verir.

8- Zirgüle makamı: İnsana uyku (nevm) verir.

9- Saba makamı: İnsana şecaat (cesaret, kuvvet) verir.

10- Buselik makamı: İnsana kuvvet verir.

11- Hüseyni makamı: İnsana sulh (sükunet, rahatlık) verir.

12- Hicaz makamı: İnsana tevazu (alçakgönüllülük) verir. [109]

Ud ve kanunun Farabi tarafından icat edildiği ileri sürülmekle birlikte, doğruluğunu kanıtlayacak bir belge yoktur. Belki de ud üzerinde yeni düzenlemeler yapmıştır; çünkü ud hakkında Kindi Farabi'den önce bilgi vermiştir. Nitekim,

[108] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 133

[109] Bekir Grebene, *Müzikle Tedavi*, Güven Kitabevi Yayınları, Ankara-1978, s. 25-26

Prof.Dr. Ahmed Süheyl Ünver bu konu ile ilgili bir belgeden söz ediyor. Yazar bu belgeyi İsmail Saib Efendi'den aldığını belirterek başka kaynak göstermiyor. XIII. yüzyıldan kalan bu belgede, "İşte Farabi'nin son icadı olan ud; Musullu İbrahim, İbn Muid, Musullu İshak'ın tellerini yerine koyarak Farsça sözlerle ıslah ettikleri ud ül-Müsemmen budur" dendikten sonra şekli, akordu ve perdeleri hakkında bilgi veriliyor. Günümüze Farabi'den musiki eseri gelmemiştir.

Büyük İslam bilgin ve filozofların İbn-i Sina (980-1037) musiki tıp ilişkisini aşağıdaki gibi tanımlamaktadır:

“ …Tedavinin en iyi yollarından, en etkililerinden biri, hastanın akli ve ruhi güçlerini arttırmak, ona hastalıkla daha iyi mücadele için cesaret vermek, hastanın çevresini sevimli ve hoşa gider hale getirmek, ona en iyi musikiyi dinletmek ve onu sevdiği insanlarla bir araya getirmektir…”

İbn Sina, Farabi’nin eserlerinden çok yararlandığını ve hatta musikiyi de ondan öğrenerek, tıp mesleğinde tatbik ettiğini söylemektedir.

2. 5. 1. İbn Sina (980-1037)

Büyük Türk bilginidir. Ailesi Belh'ten gelerek Buhara'ya yerleşmişti. İbn Sina, babası Abdullah, maliyeye ait bir görevle Afşan'dayken orada doğdu. Olağanüstü bir zekâ sahibi olduğu için daha 10 yaşındayken Kur‘an-ı Kerim'i ezberledi. 18 yaşında çağının bütün ilimlerini öğrendi. 57 yaşındayken Hemedan'da öldüğü zaman 150'den fazla eser bıraktı. Eserleri Latince’ye ve Almanca’ya çevrilmiş, tıp, kimya ve felsefe alanında Avrupa’ya ışık vermiştir. Onu Latinler “Avicenna” adıyla anarlar ve eski Yunan bilgi ve felsefesinin aktarıcısı olarak görürler. **(Res. 18)**

İbn Sina, daha çocukluğunda, çevresini hayrete düşüren bir zekâ ve hafıza örneği göstermiştir. Küçük yaşta çağının bütün, ilimlerini öğrenmişti. Gündüz ve gece okumakla vakit geçirir, mum ışığında saatlerce, çoğu zaman sabahlara kadar

çalışırdı. Pek az uyurdu. Kafası öylesine doluydu ki, uyanık iken çözemediği bir takım meseleleri uykusunda çözer ve uyandığı zaman cevaplandırılmış bulurdu..

İbn Sina, çoğu fizik, astronomi ve felsefeyle ilgili olarak 150 civarında eser yazmıştı. Farsça olan birkaçı dışında bunların hepsi Arapça'dır. Çünkü o devirde ilim eserlerini Arap diliyle yazmak âdetti. Arapça'ya bu bakımdan değer verilirdi. Bilhassa tıp ilmine dair araştırmaları son derece orijinal ve doğrudur. Bu yüzden doğu ve batı hekimliğine kelimenin tam anlamıyla, 600 yıl, hükmetmiştir. Kendisinden sonra yetişen Gazâli, Farabi'yi' ondan öğrenmiştir. Düşünce ve anlayış bakımından İbn Sina, Farabi ile İmam Gazâlî arasında bir köprü vazifesi görür. Yunan felsefesini İslâm ilmi olan Kelâm ile, yâni Tanrı bilgisiyle bağdaştırmaya uğraşmıştır. Eğer o gelmeseydi, Farabi'nin kurduğu temel Gazâli'nin yorumuyla gelişemeyecek, arada büyük bir boşluk hasıl olacaktı.

Eserleri Batı dillerine Latince yoluyla çevrilerek Avicenna diye şöhrete ulaşan İbn Sina, yanlış olarak bir süre Avrupa'da İranlı hekim ve filozof olarak tanınmıştır. Bunun da sebebi, eserlerini Türkçe yazmamış olmasındandır... Bununla beraber, batılılar da kendisini Hakim-i Tıb, yani hekimlerin piri ve hükümdarı olarak kabul etmişlerdir. 16 yaşındayken pratik hekimliğe başlayan İbn Sina, resmi saray doktorluğu da yapmıştır. Ama şöhreti her ne kadar tip ilmiyle ilgiliyse de asıl kişiliği, Ortaçağda uzun süre tartışma konusu olan Tanrı varlığının mutlak bir zorunluluk olduğu konusundaki Kelâm meselelerine getirdiği kesin çözüm yolundan ileri gelmektedir.

Matematik, astronomi, geometri alanlarında geniş araştırmaları vardır. İnsan bilgisinin Tanrıyı ve kâinatı mutlak şekilde anlamaya elverişli olmadığını söylerken, aklın varlığını kabul eder. İnsandan bağımsız bir ruhun varoluşu, İbn Sina'ya göre Tanrıdan yansıyan bir delildir. İbn Sina, tıp araştırmaları yaparken bazı hastalıkların bulaşmasında göze görünmeyen birtakım yaratıkların etkisi olduğunu, yani mikropların varlığını sezmiş ve bu bilinmeyen mahluklardan eserlerinde sık sık bahsetmiştir. Mikroskobun henüz bilinmediği bir devirde böyle bir yargıya varmak çok ilginçtir.

Şifa adlı eseri bir felsefe ansiklopedisidir. Diğer eserlerine gelince bunlar arasında en tanınmış olanlarından: el-Kanun fi't-Tıb isimli kitabı tamamen bir tıp ansiklopedisidir. Necat ve İşarat adlı kitapları ve Aristo'nun felsefesini anlatan yirmi ciltlik Kitabü'l-İnsaf'ı başta gelen eserlerindendir. İbn Sina kimya alanında da çalıştı ve önemli keşiflerde bulundu. Bu hususta Berthelet, kimya ilminin bugünkü hale gelmesinde İbn Sina'nın büyük yardımı olduğunu söyler.Bu çalışmaları ve etkileriyle İbn Sina Doğu ve Batı kültürünü geliştiren büyük bilginlerden biri oldu. Bütün bunlardan başka İbn Sina çok güzel şiirler yazdı. Hatta Türkçe olarak yazmış olduğu şiirler de vardır.

İbn Sina, 1037 tarihinde Hemedan'da mide hastalığından öldü. İbn Sina'nın asıl büyüklüğü doktorluğundadır. *Şifa* adındaki 18 ciltlik ansiklopedisi, ismine rağmen tıptan çok matematik, fizik, metafizik, teoloji, ekonomi, siyaset ve musiki konularını içine alır. Onun tıp şaheseri, kısaca *Kanun* diye bilinen *el-Kanun Fi't-Tıb* adlı büyük kitabıdır. Eser, fizyoloji, hıfzısıhha, tedavi ve farmakoloji bahislerine ayrılmıştır. Konular dikkatle incelendiğinde İbn Sina'nın bugünkü tıp için bile geçerli olan pek çok ileri görüşleri bulunduğunu; mesela mikroskop olmadığı halde, hastalıkların 'mikrop' mefhumuna benzer yaratıklarca meydana getirildiğini sezebildiğini görürüz.

İbn Sina'nın Kanûn adlı eseri XII. yüzyılda Latince'ye çevrildi ve Batı tıp aleminde bir patlama tesiri yaptı. Roma'nın Galen'i de, Er Razi'de ilimde eriştikleri tahtlarından indirildiler ve çağın Fransa'sının en meşhur tıp fakülteleri olan Montpellier ve Lauvain Üniversiteleri'nin temel kitabı Kanun oldu. Durum XVII. yüzyılın ortalarına kadar böyle devam etti ve İbn Sina, 700 yıl Avrupa'nın tıp hocası oldu. Altı yüzyıl önce Paris Tıp Fakültesi'nin kütüphanesinde bulunan 9 ana kitabın en başında İbn Sina'nın Kanun'u yer almıştır.

Bugün hala Paris Üniversitesi'nin tıp fakültesi öğrencileri St. Germain Bulvarı yanındaki büyük konferans salonunda toplandıklarında iki Müslüman doktorun duvara asılı büyük boy portresiyle karşılaşırlar. Bu iki portre, İbn Sina ve er-Razi'ye aittir.

İbn Sina'nın Arapça olarak yazdığı, *Kitabu'n-Necati Kitabü'ş-Şifa*'nın 12. Faslı musikiye ayrılmıştır. Kitabın bu bölümü Baron Rodolphe d'Erlanger tarafından *La Musique Arap* adıyla Fransızca'ya çevrilmiştir.

İbn Sina'nın müziğin daha çok, tedavi eden değerleriyle ve çeşitli bestelerin mizaç üzerindeki etkisiyle ilgilenmiştir. Roger Bacon, onu, ezeli hayat hakkında, "özel ve belirgin" bir bilgisi olmayan adam ile "her ne kadar gerçeklik ve o gerçekliğin inceliği hakkında kesin bilgiye sahip ise de muhayyile gücünden yoksun olduğu için, ahengin tadını hiçbir zaman işitememiş olan sağır bir adam" ile mukayese ederek zikretmektedir.

İbn Sina ve birkaç Türk-İslam hekiminin çocuk hastalıkları ve çocuk psikiyatrisi konusundaki tedavi metotları dünya tıp tarihi bakımından oldukça önemlidir. Küçük çocukların bedensel ve ruhsal bakımdan daha sağlıklı bir şekilde büyümesi için, onların vücut hareketlerine ve müzikle uyumaya alıştırılmasını tavsiye etmektedir. Gerek çocuk, gerekse yetişkin akıl hastalarının meşguliyet, şok, telkin, müzik ve ilaçla tedavisini belirterek bugünkü modern psikiyatrinin ve çocuk psikiyatrisinin kurucusu olmuştur.

İbn Sina'ya göre ses varlığımız için zaruridir. Tabii olarak çıkartılan sesler çok çeşitli olan ihtiyaçlarımız karşılayamadığı için ses tonundaki değişikliklerden faydalanılmıştır.

"Ahenkli bir düzen içerisinde, belirli bir şekilde ayarlanmış olan sesler; insan ruhu üzerinde çok derin tesirler yapar. İnsan, kendi ses tonundaki değişiklikleri kullanır. Sesin tabii etkisi, insan sanatı ile zenginleştirilir. Mesela bazı zamanlarda, mırıltı halinde olan ses bir duraklamadan sonra yükselir; o ses zayıflığı güçsüzlüğü ifade eder ve merhamete kavuşur. Aksine, bir ses aniden yükselirse tehlikeli olur. Kuvvet ve sertlik izlenimi verir."[110]

İbn Sina'ya göre ses tonu değişiklikleri insanın ruh halini anlatır. Bazı müzik notaları karakteri bir niteliği çağrıştırma özelliğine sahiptir. Böyle notalar bizde,

[110] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 134

çağrıştırılan karakterin özelliklerine, niteliklerine sahip olduğumuz izlenimi doğurur. Bu sebepten dolayı düzenli sesler bizi etkiler. Yani müzik bestelerini bize güzel gösteren işitme gücümüz değil, o müzikten çeşitli telkinler çıkaran idrak yeteneğimizdir. Sesin duyumu, ses ahenginin cazibesi ruha en büyük hazzı verir. Bunun için seslerin düzenli olarak birbirine ahengi, besteleri, ahenkli vuruşların düzenli ve kaideye uygun oluşları, insanı cezp eder.

2. 6. Günümüzde Müzikle Tedavi

27-30 Eylül 1993 tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleşmiş olan "Uluslar arası İkinci Etnomüzikoloji ve Müzikterapi Sempozyumu"nda şu sonuçlar ortaya çıkmıştır:

1- Müzikterapide kullanılacak olan müzik basit, saf ve otantik olmalıdır.

2- Müzik türü olarak Orta Asya Müziği gibi (Pentatonik) saf, teksesli ve her milletin ilkel müziği denilebilecek otantik müzikler kullanılmalıdır.

3- Özellikle Türk musiki sazları ile (rebab, ud, ney, kudüm gibi) müzikterapide çok başarılı sonuçlar elde edilmiştir.

4- Tasavvuf Müziği'nin müzikterapide büyük faydaları görülmüştür.

5- Hastalar enstrüman çalmaya veya beraber çalmaya teşvik edilmelidir.

6- Müzikterapinin yanı sıra Dans Terapisi de önemlidir (Bu konuda Orta Asya Şaman- Baksı seansları bugün Avusturya'da müzikterapi merkezinde ve daha birçok merkezlerde uygulanmaktadır.).[111]

Yine aynı sempozyumda, Avusturya Klagenfurt Üniversitesi'nden Prof. Dr. Edgar Hattick, *Müzik ve Katatimik Hayal* adlı bildirisinde şöyle demiştir:

"Orta Asya (Türk Müziği) müzik tedavisini birkaç senden beri *Katatif Analitik* tedavi metoduyla kullanıyorum.

[111] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 215

Bu metot gündüz görülen bir rüyaya benziyor. (Katatif = İç resim görmek, imaj, imaj ile duyguların canlandırılması demektir.) Bu tedavi şöyle yapılıyor: Hasta gözleri kapalı duruyor, tedavici rahat ve yumuşak bir şekilde onunla konuşmaya başlıyor. Hasta o zaman değişik bir trans haline geliyor, ne uyku ne uyanıklık hali. Bu duruma *Hipnoit* deniyor. Hipnoit insanın dikkati daha çok iç aleme gidiyor ve dışarı ile ilgisi kesiliyor. Enteresan olan şu ki; hastanın dikkati tamamen içe döndüğü halde tedavicinin sesini dinliyor.Müzik Tedavi ile benzeyen tarafı şuur altında bulunduğu halde tedavicinin sesini duyuyor. Gözleri kapalıyken E. E. G.'de alfa dalgalarının çoğaldığını görüyoruz. İnsan imaj görmeye başladığı zaman E. E. G. 'de delta dalgaları görülür. Hasta bu hipnoit durumu geçtikten sonra çiçekli bir kız, bir ev gibi bir resmi düşünmesi söyleniyor. Sonra bu resme bakarak bundan ne çıkacağının düşünülmesi telkini yapılıyor. Hasta bu resmin hikayesini dinlediği zaman kuvvetli imajlar oluyor.

Bize göre duygular çok kuvvetli oluyor. Bu resimlerin sembolik imajları var. Bu resimlerde geçmişin izleri görülüyor. Bu imajlar görüldüğünde tedavici ile hasta yavaşça konuşuyor. Hasta korktuğunda tedavici ona destek verebilir.

Bu "Hipnotrans" bittiğinde bazen o imaj konuşuluyor veya analize başlıyorlar. İmajlar değerlendiriliyor, bağlantı kuruluyor. Müzik terapinin sufi geleneklerden geldiği görülüyor. Bu yaptığımız tedavi Orta Asya müzik tedavisiyle kullanıldığı zaman daha da etkili oluyor.

Mesela hasta yatığı zaman rebapla ona bir parça çalıyorum. Bu parça bittikten sonra hastaya imaj söyleniyor. Mesela çiçekli bir bahçe düşünmesi söyleniyor veya başlamadan hasta ile özel bir resim üzerinde anlaşıyoruz ve konuşmadan müziğe başlıyorum. Duruma göre ud, rebap veya başka bir çalgı ile improvize (irticalen yapılan müzik, bir nevi taksim) çalıyorum. Bu ikinci metotta hasta konuşmuyor ve kendi gördüğü imajlardan bahsediyor. Üçüncü durumda müzik dinlerken hangi imajı gördüyse onunla ilgili konuşmasını istiyorum. Seans bittiği zaman hasta tedavici ile gördükleri ve durumu hakkında konuşuyor. Bu üçüncü metot daha çok Rahmi Oruç Güvenç'in metoduna benziyor. En büyük fark imaj müzik tedavisinde bizim metodumuzda resimlerden bir hikaye çıkarılıyor, biraz da sinemaya benziyor.

İlk defa bu Orta Asya müzikterapisini 35 yaşında bir kadında denedim; bu hanım uzun müddetten beri benim tedavim altında bulunuyordu. Birden depresyona girdi. Bu kriz başlamada n durumu daha iyiydi, ama daha sonra yaşama duygusunu yitirdi. Ben ne yapacağımı şaşırdım ve rebabımı alıp çalmaya başladım. Bu hanım bu tür müziği daha önce dinlemediği için ne olacağını bilmiyordum. İmprovize olarak Rast ve Segah makamlarını icra ettim. Bu müziği dinlediği zaman iç imajları şu şekildeydi: Sarı büyük bir çiçek, ortası siyah bir nokta. Hanım bu siyah noktaya nasıl gireceğini düşünüyordu. Makamı değiştirdiğim zaman karanlık bir bulut çıkmaya başlıyordu. Hasta bu karanlık bulutlardan hoşlanmadığını fakat dayanabileceğini söylüyordu. Rast makamına geçince güneş çıkıyordu. Hasta her seansta bu enstrümanlar ile bana müzik çalın diyordu. Bazen de ud çalıyordum. Başka bir seansta müzikle beraber bir dağ imajı görüyordu ve burada müzisyen bir prens görüyordu. Prens sadece hasta için müzik çalıyordu. O zaman kendim de çalıp dinleyebilirim diye hissetti. Başka bir seansta o müzisyen prensi dağın arkasında gördü ve müzisyen ile oynamaya başlıyorlardı. O dans ona bir çocuk oyunu gibi geliyordu. Bu müzisyen prens onun sevgilisi olmadığını söylüyordu, ama onda yine de bir umut görüyordu. Bu hanım gelecekteki hayatında bir erkek olacağını umuyordu.

Bu imajda şu düşünce hakimdi: Hayatı boyunca bir erkek arkadaşı olamayacağından korkuyordu. Bu imajlarda yine karalıkta bir ışık görüyordu ve bu ışık büyümeye başlıyordu. Bu parlaklık enerji tarlası gibi görünüyor ve ondan enerji alıyordu.

Ben bu denemeye hayran kaldım ve hastanın krizi böyle geçebiliyordu. Şimdi hasta başkalarıyla temas için güç kazandı.

Altı sene önce Orunç Güvenç'in konserini izlediğim zaman onun dini taraflarına hayran kaldım ve hiç tanımadığım bir müzikle tanışıyordum. Ben Avrupa'da büyüdüğüm için orada gayet iyi bir keman eğitimi görmüştüm. Şimdi Orta Asya müziği ile tanıştığım zaman gördüm ki bu müzik Batı Müziğine ters değil, bilakis daha geniş, kucaklayıcı bir yapıya sahiptir. Keman icramın daha kalitesiz olacağından korkuyordum, rebap çalarsam, keman ve rebap arasındaki farklardan

dolayı şaşıracağımdan korkuyordum. Şimdi şunu anlamaya başladım: Tasavvuf müziğiyle uğraşmak çok büyük ufuklar açıyor ve zenginlik getiriyor. Şu faydası da var; Batılı bir insan tasavvuf müziğine başladığı zaman kendi müziğinde de birçok şeyleri keşfedebilir. Tasavvuf müziğiyle uğraşan bir müzisyen de Batı müziğinde daha derin nüanslar yakalayabilir. Şuna inanıyorum ki; sufi enstrüman ve müzikle daha hassaslaşıyor ve zenginleşiyor. Böyle güzel kazanımlar insanı peşin hükümlerden de arındırıyor.

Başka bir kültürün müziğini sevdiğiniz zaman, o kültürün insanlarını da sevmeye başlıyoruz. Böylece dünya barışı için bir adım atmamız mümkün olabilir."[112]

Susan Munro Almanya'da Kanada Victoria Hospital Palliative Care Servisindeki araştırmalarından derlenen kitabında hastaya uygulanan teknikler anlatılmaktadır. Munro, müziğin uykusuzluğa iyi geldiğini ve iyi bir dinlenme aracı olduğunu; aynı zamanda müziğin dini boyutla işlenmesi, genişlemesi ve anlam kazanmasıyla kendini gösterdiğini savunur.[113]

Kilise topluluklarında korolar ve konuşma terapisi, konser dinletmek, fantezi çalışmaları uygulamak (şarkı ve şiir yazmak, resimler, çizgiler ve kollagen yardımıyla müzik yapmak) hastaya uygulanan tekniklerdir.[114]

Müziğin bu şekillerde uygulanması; bütün psikososyal problemler, psikogen köklü semptom belirtiler (psikolojik etmenlere bağlı olarak), korku, uykusuzluk, içe kapanıklık, kızgınlık, enfeksiyon tehlikesinden izole olmak, konuşma takılmaları, beyin tümörü, konuşamamak gibi problemlerde faydalıdır. Bu uygulamada insanın iç dünyasını düzeltmek için, ilk önce müzik yoluyla onun gizlenmiş ağrılarına dokunup, hatırlatarak, onun acıya sahip çıkmasını sağlamak, ve bununla birlikte bu acıyı yenmesini sağlamak amaçlanır.[115]

---

[112] Ahmet Şahin Ak, *Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi*, Tarihi gelişimi ve uygulamaları, Ötüken Yayıncılık, İstanbul-2006, s. 217-220
[113] Banu Doğan, *Avrupa'da Müzik ile Terapi*, Mep Kitap, s. 113
[114] Banu Doğan, *Avrupa'da Müzik ile Terapi*, Mep Kitap, s. 113
[115] Banu Doğan, *Avrupa'da Müzik ile Terapi*, Mep Kitap, s. 113

20 Şubat 2008 tarihinde *Radikal* gazetesinde yayımlanan bir habere göre, müzik dinletmek felçli hastalar üzerinde de iyileşme sürecini artırıyor. Finlandiya'daki felç hastaları üzerinde yapılan araştırmada, her gün iki saat müzik dinleyen hastaların hafıza ve dikkatleri, hiç müzik dinlemeyen veya sadece hikaye dinleyenlere oranla daha fazla gelişme gösteriyor. Müzik dinleyen hastalarda ayrıca daha az depresyon olduğu görülüyor.

Oxford Üniversitesi Beyin Dergisi'nde yayımlanan araştırma sonuçlarına göre, inme yaşandıktan üç ay sonra müzik dinleyenlerin hafızası yüzde altmış gelişim gösterirken, kasetten hikaye dinleyenlerden yüzde on sekiz, hiçbir şey dinlemeyenlerde ise yüzde yirmi sekiz gelişim görülüyor. Araştırmayı yürüten Teppo Sarkamo'ya göre, müzik dinleyenlerde oluşan dopamin (zevk ve ödüllendirme anlarında beynin salgıladığı bir çeşit hormon ve neroaktarıcı) salgısı, hastalarda farkındalık, bilgi işleme, dikkat ve hafızanın daha iyi çalışmasına neden oluyor.

Müzik ayrıca beyindeki zarar görmüş bölgeleri hareketlendirirken, hücrelerin yenilenmesine de yardımcı oluyor. Araştırmacı Sarkamo'ya göre, bu buluş beyin hastalıkları tedavisinde çok faydalı olabilir ama genel kullanıma alınmadan önce daha büyük boyutta araştırmalar gerekiyor. Ama yöntem tam olarak kullanılmaya başlandığında, zamanlarının büyük çoğunluğunu hiçbir şey yapmadan geçiren felç hastalarının iyileşmesinde para gerektirmeyen etkili bir yol kullanılmış olacak.

Araştırmayla, son zamanlarda müziğin aralarında otizm, şizofreni, bunama gibi hastalıların da bulunduğu beyin temelli rahatsızlıklara iyi geldiğine dair bulgulara bir tane eklenmiş oldu. Sarkamo'ya göre, herhangi bir tedavinin mümkün olmadığı inmenin ilk aşamalarında bile müzik dinletmek çok faydalı olabilir. Altmış yaşındaki deneklerde yapılan araştırmada hastaların anlayabileceği sözler içeren şarkılar seçildi.

Terapistler müzik dinlerken veya yaparken beynin ve bedenin uyarıldığını açıklıyor. Berkle Müzik Terapisi Programı'nın kurucusu ve başkanı Suzanne Hanser, müziğin duyulduğu an, kişileri direkt olarak duygusal ve fiziksel anlamda

etkilediğini belirtiyor. Programın öğrencilerine göre, yöntem hem bir çeşit sanat, hem de tıbbi bir bilim.

Yakın geçmişte Cleveland Klinik Vakfı'nda yapılan bir araştırmada da müzik dinlemenin kronik ağrıları ve depresyonu yüzde yirmi beş oranında azalttığı belirlendi.

Türkiye'de de müzikle terapi konusunda merkezler var. 2003 yılından beri İstanbul'da faaliyet gösteren Tomatis Listening Center, çocuk ve yetişkinlere özel müzik dinleme kürleri hazırlanıyor. Adını antropolog, klinik psikolog ve terapist Alfred Tomatis'ten alan metot, Mozart müziğini kullanarak iletişim yeteneğini geliştirme, enerjisizlik gibi sorunlarda yoğun olarak kullanılıyor.

Merkezin kurucusu pedagog İris Akıncı, yöntemin özellikle okul dönemi başlarında konstrasyon problemi yaşayan öğrencilerde; konuşma zorluğu, kulak uğultusu, düşük enerji, hareket, denge ve koordinasyon bozukluğu, duyma ve dinleme zorluğu, algılama sorunu yaşayan yetişkin ve çocuklarda; engelli ve hamilelerde, ayrıca otizm tedavisinde kullanıldığını anlatıyor. Metodun uygulama süresi ise kişiye yapılan özel teste göre belirleniyor. [116]

Tomatis Metodu

"Tanrı'dan gelenin insanlığa verilmesi gerektiğini söyleyerek bilimsel araştırmalarını gerçek bir misyon duygusuyla sürdürmüş, dünyaca ünlü bir Fransız bilim adamıydı Dr. Alfred Tomatis. Kulağın insan sağlığı ve gelişimi üzerinde ne kadar önemli bir rol oynadığını keşfetmekle kalmamış, geliştirdiği yöntemlerle de sayısız insanın hayatını değiştirmeyi başarmıştı.

2001 yılında, 81 yaşında ölen bu değerli insan; ses ve müziğin, dolayısıyla da dinleme yetisinin varlığımızı bir çok yönden etkilediğini saptayarak, kendi adını taşıyan Tomatis Metodu'yla yepyeni bir çığır açtı. Yorgunluktan depresyona, öğrenme zorluğundan iletişim bozukluğuna, dikkat eksikliği sendromundan otizme

[116]Işık Menderes, Radikal Gazetesi, *Şimdi Notayı Duyan İyileşiyor*, 27 Temmuz 2006

varıncaya kadar bir sürü rahatsızlığa derman olan bu metod aynı zamanda yaratıcılığı arttırmak ve yabancı dilleri kolayca öğrenmek için de kullanılıyor.

Bir kulak-burun-boğaz doktoru olan Tomatis, çalışmalarına II. Dünya Savaşı'nın akabinde, seslerini kaybeden opera sanatçılarını ve işitme zorluğu yaşayan savaş pilotlarını inceleyerek başlamış. Kulakların bazı frekansları algılamadığı zaman, sesin onları ihtiva edemeyeceğini; işitmeye etki edildiğinde sesin hemen değişebileceğini; iç kulakta bulunan bedenin en küçük iki kasına idman yaptırarak işitmenin iyileşebileceğini anlamış.

Bugün Tomatis Yasaları olarak bilinen bu üç prensip, onu, ses ve müziği filtre eden Elektronik Kulak adını verdiği bir cihazı yaratmaya itmiş. Matematiksel mükemmelliğe sahip olan, müzik spektrumundaki ince ve kalın titreşimlerin tümünü bir arada bulunduran, saf ve yalın tınılarıyla insana çabuk etki eden Mozart besteleri ile, insan sesindeki frekansların tamamını içeren, ritmiyle de kalp atışlarını taklit eden Gregoryen ilahileri filtre edildikten sonra kişiye kulaklıklarla dinletiliyor. Hastanın ihtiyacına, travmanın yapısına göre '*sur mesure*' uygulanan müziğe, kişinin kendi sesiyle annesinin sesi de eklenebiliyor.

Nöro-müsküler sistemi etkileyen, kasların hareketlerini kontrol eden, beyne ve bedene enerji veren kulak bir denge organıdır. Kulak, beyin hücrelerini elektriksel olarak şarj edemediği zaman koordinasyon ve konsantrasyon bozukluklarına; yorgunluk ve hafıza kaybına, duyusal anabolik faaliyet aksaklıklarına yol açıyor. Tomatis, 1967 yılında çok enteresan bir olaya şahit olmuş. Bir Benediktin manastırının başına geçen rahip, İkinci Vatikan Konseyi'nin aldığı kararı uygulamaya kalkıp günde altı ila sekiz saat okunan ilahileri rafa kaldırdığında; genelde az uyuyan çok çalışan rahiplerin hemen yorgun düştüklerini, motivasyonlarını tamamen kaybettiklerini fark ederek doktorumuzdan yardım istemiş. Meşhur cihazıyla olaya derhal müdahale eden Tomatis, ilahilerin eskisi gibi okunmaya başlanılmasını önerdikten bir kaç ay sonra rahiplerin enerjisi geri gelmiş.

Yabancı dil konusuna gelince, her dilin farklı frekanslar içerdiğini; bir harfi söyleyebilmek için kulağın onun titreşimini algılayacak seviyede olması gerektiğini

kaydediyor, öğrenmenin dinlemekten geçtiğini vurgulayan Tomatis. Mesela 1000 Hz. ile 2000 Hz. arasındaki frekansları duyan Fransız kulaklar, frekansı 2000 Hz. ile 12000 Hz. arasında değişen İngilizceyi kavramakta zorlanıyorlar. ('H' harfini bir türlü söylemeyen Fransızlarla, Fransızcayı Swahili aksanıyla konuşarak güzelim lisanı katleden İngilizlerin yaşadığı sevgi - nefret karışımı ilişkinin nedenlerinden biri de bu olsa gerek!)

Tomatis'in çok kişiyi şaşırtan bir diğer buluşu ise kulaklardan birinin ötekine nispeten daha kuvvetli oluşu. Sağ kulak hakimliği kişinin hızlı düşünüp, çabuk öğrendiğini ve daha güzel konuşabildiğini gösteriyormuş. Sağ kulak dilin merkezi olan (analitik beyin) sol beyne bağlı olduğu için. Sol kulak hakimliği ise, bilgiyi 'corpus callosum' üzerinden sol beyne yollarken hata ve gecikmeler ortaya çıkıyormuş. Bu nedenle Tomatis, sağ kulağın gelişmesine büyük önem vermiş.

Bir birinden kıymetli 14 yapıta imzasını atan Tomatis'in ülkemizde dahil olmak üzere dünyanın bir çok yerinde Dinleme Merkezleri var. Onun yönteminden faydalananlar sadece bedenlerinin değil, ruhlarının da denge kazandığını söylüyorlar. Kendini evrenin titreşimlerini anlamaya vakfetmiş bu insanın yaşamı Tanrı'nın ihtişamını ademoğluna hissettirmeye yetmiş..."[117]

TÜMATA

Yine Türkiye'de Tümata (Türk Musikisini Araştırma ve Tanıtma Grubu) müzikle terapi çalışmaları yapmaktadır. Kurum 100 sene öncesine kadar şifahanelerde uygulanan tekniklerin çoğuna sadık kalınmıştır. Grubun internet sayfasında yaptıkları terapi seansları ve faydaları şöyle anlatılmaktadır:

"Hasta istirahat pozisyonunu alır, bir seans süresince geniş ve rahatlatıcı bir ritim ve su sesi eşliğinde, Ney, Rebab, Çeng, Ud, Dombra ve Rübab ile emprovize (ritimli taksim) yapılır ve uygun makamlar üzerinde çalışılır. Bu şekilde bir icra sırasında, otizm'den ve psikolojik çocuk hastalıklarından Geriatri'ye kadar çeşitli psikolojik ve fizik hastalıklarda olumlu değişmeler ve iyileşmeler gözlenmektedir. Bu konuda Dr. L. Gutjahr ve Prof. V. Mechleid tarafından EEG ölçümleri yapılmış

[117] Işık Menderes, Radikal Gazetesi, *Tomatis Mucizesi*, 20.11.2004

ve en az 1000 yıllık bu gelenek bugünün laboratuarında doğrulanmıştır. 400'den fazla olduğu bilinen bu makamlardan önemli olan 15 tanesi üzerinde uygulamalardan sonra tedavide kullanılacak kaset ve CD'ler tarafımızdan vücuda getirilmiştir.

Viyana'da Meidling Rehabilitasyon Merkezi'nde komada bulunan hastalara Türk musikisi makamları dinletilerek terapi uygulamaları yapılmakta olup, beyinde alfa ve beta dalgalarının değiştiği tespit edilmiştir ve bir çok hastanın müzik terapi seansları ile komadan çıktıkları gözlenmiştir.

Türk müziği çalgılarıyla icra edilen ve su sesinin rahatlatıcı etkisinden faydalanarak uygulanan müzikle terapi; fizik tedavi ve rehabilitasyondan nörolojiye, kalp-damar cerrahisinden onkolojik bilimlere kadar birçok branşta uygulanabiliyor. Avrupa ve Amerika´nın önde gelen bazı hastanelerinde ameliyat stresine, cerrahi müdahale ve doğum sonrasında ortaya çıkan ağrılara karşı uygulanan müzikle terapi, Yrd. Doç. Dr. Oruç Güvenç´in yönetiminde profesyonel bir ekip tarafından daha yaygın bir kesime ulaşabilecek. Müzikle terapinin hastanelerinde uygulanması için adım attıklarını söyleyen Medical Park Sağlık Grubu Yönetim Kurulu Başkanı Muharrem Usta, hastalara müzikle terapinin ücretsiz uygulanacağını belirtiyor.

Terapinin ilk uygularak uygulanmaya başlanacağı Medical Park Bahçelievler Hastanesi´nde bir basın toplantısı düzenleyen Muharrem Usta ile Yrd. Doç. Dr. Oruç Güvenç, müzikle terapiyi uygulamalı olarak gösterirken nasıl rahatlatıcı etkisi olacağına da açıklık getiriyor. Türk Müziğini Araştırma Grubu (TÜMATA) tarafından yürütülecek iki aşamadan oluşan müzikle terapi seansları yaklaşık iki saat sürüyor. Muharrem Usta, "Müzik ve dansın iç içe olduğu terapilerle ameliyat ve anestezi korkusu duyan hastaları rahatlatmayı, doğum ve ameliyat sonrasında yaşanan ağrıların dindirilmesine katkıda bulunmayı amaçlıyoruz" diyor.

Berlin´de Urban Hastanesi başta olmak üzere dünyanın birçok yerinde hastalara müzikle terapi uygulayan Yrd. Doç. Dr. Oruç Güvenç, her makamın hastalar üzerinde farklı etkisi olduğunu belirtiyor ve ekliyor: "Hazırladığım CD´leri dünyaca ünlü kalp-damar cerrahı Prof. Dr. Mehmet Öz de Columbia Üniversitesi Presbyterian Tıp Merkezi´nde ameliyata hazırladığı hastalarına dinlettiriyor.

TÜMATA ve Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Algoloji Bilim Dalı ile birlikte gerçekleştirdiğimiz ‘Müzikle Terapinin Ağrılı Hastalar Üzerindeki Etkisi´ konulu araştırma ile müzik terapisinin ağrılara karşı olumlu etkisi ortaya kondu.” Otistik çocuklarla ilgili bir projeyi de şöyle açıklıyor: “Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Algoloji Bilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Avni Babacan ile birlikte 2007 yılının başında bir proje başlatıldı. Bel, boyun ve baş ağrısı çeken hastaların müzikle terapi seansı öncesinde ve sonrasında hormon düzeyleri incelendi. Otantik müzik dinletilen hastaların kronik ağrılarında yüzde 40´a varan azalma tespit edildi. Psikiyatri ile yapılan çalışmalarda otistik çocuklara müzikle tedavi uygulanıyor ve sonuçlar hormonal seviyede ölçülüyor. Her iki çalışma da devam ediyor.”

Oruç Güvenç, müzikle terapinin aktif ve pasif olmak üzere iki şekilde uygulandığını anlatıyor: “Orta Asya hekimleri müzik ve dansı, tedavide kullanılıyorlardı. Kazakistan, Kırgızistan ve Sibirya bölgelerinde halen devam eden bu dans terapisinde kol, omuz ve baş hareketleriyle faaliyete geçen ruhi enerjinin vücudu sarmasıyla elde edilen trans hali sonucu hastaların rahatlaması amaçlanıyor. Yaklaşık bin yıl önce Orta Asya´da gelişerek yayılan makam musikisiyle yapılan pasif müzikle terapi Amasya, Sivas, Kayseri, Manisa, Bursa, İstanbul (Fatih Külliyesi) ve Edirne Darüşşifası’nda 100 yıl öncesine kadar uygulanmış. Pasif müzikle terapide hastalar, yere serilen minderlere uzanıyorlar. Sağlık sorununa göre seçilen makam eşliğinde dinleniyorlar. Amaç, duygu durumlarını değiştirerek hastaları rahatlatmak ve kendilerine güvenlerini kazanmalarına yardımcı olmak.”

Rast makamı: Neşe ve huzur verir. Kemik-kas sistemine, başa ve göze karşı etkilidir. Spazm çözücü özelliği nedeniyle spastik ve otistik çocuklara dinlettiriliyor. Gerilim tipi baş ağrısı çekenlere gevşemeleri için öneriliyor.

Hüseyni makamı: Sükunet ve rahatlık hissi, kalp, karaciğer ve mide hastalarının müzikle terapisinde kullanılıyor,
Rehavi makamı: Sonsuzluk hissi,
Küçek makamı: Hassasiyet,
Neva makamı: Ferahlık ve lezzet,

Uşşak makamı: Gülme arzusu ve neşe,
Zirgüle makamı: Rahatlık ve uyku,
Buselik makamı: Kuvvet,
Hicaz makamı: Alçakgönüllülük duygusunun makamıdır.[118]

Müziğin şifa veren gücü binlerce yıl önce keşfedildi. Günümüzde kalp hastalıklarından, ruhsal rahatsızlıklara kadar pek çok alanda kullanılıyor. Müzikle terapinin geçmişi çok eski çağlara dayanıyor. Bin yıl kadar önce Orta Asya Horasan kültürü ile makam müziği terapisi gelişmeye başlamış, İbn-i Sina, Farabi, Ebubekir Razi tasniflerinde makamlar ile duygu-organ ilişkisini belirtmişler. Günümüzde de Berlin Urban Hastane'sinde slov alfa ritimlerinin EEG analizi ile açlık, saldırganlık, mutluluk, hüzün ve sıkıntının kalıpları bulunmuş 25 Alman denek ile yapılan araştırmalar sonucu eski Türk musikisi makamlarının EEG etkileri gözlenmiştir. Medical Park Sağlık Grubu´nun başlattığı, ney, ud, rebab gibi otantik Türk müziği çalgılarıyla icra edilen ve su sesinin rahatlatıcı etkisinden faydalanarak uygulanan ´Müzikle Terapi´ tanıtım ve uygulama toplantısında bilgi veren Türk Müziğini Araştırma ve Tanıtma Grubu´ndan (TÜMATA) Yard. Doç. Dr. Oruç Güvenç "Üç ay önce Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Algoloji Bölümü´nde kronik ağrısı olan hastalarda müziğin etkileri araştırılmıştır. Kan analizlerinin sonucuna göre, müzik terapi sonunda yüzde 40 oranında ağrıların azaldığı görülmüştür" dedi.

Medical Park Sağlık Grubu Yönetim Kurulu Başkanı Muharrem Usta ise "Müzik ve dansın içice olduğu terapiler ile ameliyat ve anestezi korkusu duyan hastaları rahatlatmayı, doğum ve ameliyat sonrasında yaşanan ağrıların dindirilmesine katkıda bulunmayı amaçlıyoruz" açıklamasını yaptı. Müzikle terapi seansları otantik Türk müziği çalgılarıyla icra ediliyor, su sesinden de faydalanılıyor. Aktif ve pasif olmak üzere iki aşamadan oluşan seanslar yaklaşık iki saat sürüyor. Her makamın hastalar üzerinde farklı etkisi var. Müzikle terapide 400´den fazla makamın 15´inden yararlanılıyor. Örneğin, neşe ve huzur veren rast makamı, gerilim tipi baş ağrısı çekenlere gevşemeleri için; Hüseyni makamı, sükunet ve rahatlık hissi, ayrıca kalp, karaciğer ve mide hastalıkları için veriliyor.

[118]Türkan Yılmazer, Akşam Gazetesi (Makale), 22 Ekim 2007

Dans şeklinde yapılan aktif terapide kol, omuz ve baş hareketleriyle faaliyete geçen ruhi enerjinin bütün vücudu sarması ile elde edilen trans hali sonucu hastaların rahatlaması amaçlanıyor. Pasif müzikle terapide ise hastalar minderlere uzanıyorlar. Soruna göre seçilen makam eşliğinde 45 dakika ile bir saat arasında dinleniyorlar.

Tümata ve Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Algoloji Bilim Dalı ile birlikte gerçekleştirilen ´Müzikle Terapinin Ağrılı Hastalar Üzerindeki Etkisi´ konulu araştırma terapinin ağrılara karşı olumlu etkisini ortaya koymuş. Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Algoloji Bilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Avni Babacan ile birlikte 2007 yılının başında başlatılan projede bel, boyun ve baş ağrısı çeken hastaların seans öncesi ve sonrası hormon düzeyleri incelendi. Otantik müzik dinletilen hastaların kronik ağrılarında yüzde 40´a varan oranda azalma tespit edildi. Psikiyatri bilim dalı ile yapılan çalışmalarda otistik çocuklara müzikle tedavi uygulanıyor ve sonuçlar hormonal seviyede ölçülüyor. Her iki çalışma da devam ediyor.[119]

2. 6. 1. W. A. Mozart Bestelerinin Zihne Etkisi

Bazı hastalıkları iyileştirici etkisinin yanı sıra beyni de geliştirme özelliği olan Mozart besteleri, müzikle terapinin en önemli buluşlarından biridir. Mozart'ın müziğinin bu etkisine "Mozart Etkisi" adı verilmektedir. Depresyon, kanser, yüksek tansiyon, kronik ağrılar ile birlikte duygusal ve zihinsel sorunlara iyi gelen bu müziğin Alzheimer hastalığına da iyi geldiği Irvine'deki Kaliforniya Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden bazı bilim adamları tarafından da kanıtlanmıştır. Alzheimer hastaları 10 dakika Mozart dinlemenin ardından girdikleri zeka testlerinde daha iyi sonuçlar vermişlerdir.

Mozart müziğinin beyni geliştiriciliğinin ispatı da 1993 yılında olmuştur. Wisconsin Üniversitesi'nden Doç. Frances Rauscher'in ünlü bilim dergisi Nature'de yayınlanan makalesi büyük tartışmalara yol açtı. Rauscher, araştırmasında kolej öğrencilerine bir test uygular. Bu testte 10 dakika boyunca Mozart'ın "İki Piyano için Re Majör Sonatı" dinletilen öğrenciler uzamsal testlerde daha başarılı olurlar.

[119] Güneş Gazetesi (Makale), 24 Ekim 2007

Rauscher aynı testi sıçanlar üstünde de uygulayarak sıçanlara anne karnında ve doğduktan iki ay sonra süresince aynı sonatı dinletir. Sonra bir labirentin içine konan sıçanlar başka bir müzik dinleyen sıçanlara göre yollarını daha kolay bulmuşlardır.

Illinois Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden nörolog John Hughes da, Mozart'ı komada hastalarına dinletince büyük bir çoğunluğunun kriz sıklığının azaldığını gözlemlemiştir.

2. 6. 2. Barok Müziğin Zihne Etkisi

Sofya Telkinbilim Enstitüsü'nde yönetici olarak görev yapan Prof. Dr. Georgi Lozanov, müziğin öğrenimi kolaylaştırmasıyla ilgili araştırmalar yapmış bir psikiyatr ve eğitimcidir. Bulgularına göre kolay ve kalıcı öğrenim beyin beta dalgalarındayken gerçekleşmektedir.[120] Lozanov bazı klasik müzik parçalarının, özellikle de 60 metronomlu largo ritminde veya 4/4'lük ile ¾'lük ritimde barok parçalarının beyin dalgalarını 8 ile 12 Hz. aralığına düşürerek beynin alfa dalgaları yaymaya başladığını tespit etmiştir.

[120]http://www.megahafiza.com.tr/urunler/set-bio.htm#top

3. MÜZİKLE TEDAVİNİN UYGULANDIĞI BAZI HASTALIKLAR VE KULLANIM ALANLARI

3. 1. Uygulandığı Hastalıklar

3. 1. 1. Zihinsel Engellilerde Müzikle Tedavi

Bilindiği gibi zeka geriliği, davranış bozuklukları (hiperaktivite vb) ve öğrenme bozukluklarında müzikterapi birçok açıdan kullanılabilmektedir. Müzik bu çocuklarda ruhsal, duygusal, toplumsal gelişime katkıda bulunur. Ayrıca hareket ve duyu sistemleri ile ilgili yetersizliklerin giderilmesine, dikkat-konsantrasyon gibi zihinsel becerilerin kuvvetlendirilmesine ve iletişim yeteneğinin gelişmesine yardımcı olur. Müzikterapi esnasında çocuk, bozulmuş olan fiziksel yeteneklerini yeniden şekillendirebilir.Birtakım davranış kusurları varsa bunları değiştirebilir. Müzikterapi bu değişim ve gelişimleri sağlarken çocuğa iki türlü haz duygusu yaşatır. Bunlardan birincisi sıkıntı verici ortamın dışına çıkabilme hazzıdır. Bu evrensel bir hazdır. Dünyanın neresinde olursanız olun, duyduğunuz müzik sizi önce rahatlatır sonra da içinizde bir güven duygusu uyandırır. Çocuk için bu haz hayata ve öğrenmeye yönlendiren bir ödül etkisi yaratmaktadır. İkincisi ise müziğin farklı dünyalara, farklı duygulara açtığı kapıdan girme hazzıdır. Bu haz sayesinde ise çocuk kendi iç dünyasındaki keşfedilmemiş yerlere ulaşabilme ve bunları çevreye sunabilme imkanını yakalar.

Zekanın tanımı tam olarak yapılamamış olsa da biliyoruz ki zeka kişinin plan ve program yapma, muhakeme etme, problem çözme, iletişime girme gibi yüksek entelektüel yeteneklerinin seviyesini belirleyen en önemli unsurdur. Günümüzde zeka gerilikleri birtakım testlerle ve klinik gözlemlerle tespit edilebilmektedir. Zekanın kantitatif (sayılabilen) değerini beyindeki yapısal durum etkilemektedir. Ancak zekanın niteliğini daha çok psikososyal durum belirlemektedir. Yani bu çocuklarda öğrenme güçlüğünün veya öğrenememenin sebebi organik bozukluklara bağlı olduğu kadar psikososyal sebeplere de bağlıdır. Organik durumun tamamen düzeltilmesi henüz mümkün değildir. Ancak organik durumun

elverdiği en üst performansı yakalamak mümkündür. îşte bu noktada müzikterapi çok büyük önem arz etmektedir.

Zeka gerilikleri ileri derecede geri, şiddetli, orta ve hafif derecede olmak üzere dört gruba ayrılır. Her kademede değişik derecelerde öğrenme güçlükleri yaşanır. Müzikterapi direkt olarak öğrenmeyi artırıcı etki göstermektedir. Bunun yanında diğer eğitim yöntemlerinin uygulanmasında da katkılar sağlamaktadır.

Öğrenme zorluğu yaşayan çocuklar, klasik öğrenme yöntemleriyle bir şeyleri öğrenme isterken yoğun bunaltı yaşayabilmektedirler. Öğrenme ortamı bir zaman sonra kendileri için sıkıntı verici ve zorlayıcı bir ortam haline gelebilmektedir. Bu durum çocuğun öğrenmeye olan ilgisini ve isteğini olumsuz yönde etkileyebilmekte ve çoğu zaman onu öğrenme ortamından tamamen uzaklaştırabilmektedir. Bu yüzden öğrenmeyi zevkli hale getirmek bir zorunluluk haline gelmiştir. İşte müzikterapi en büyük etkisini burada göstermektedir. Çocuklar için öğrenme ortamını eğlenceli bir hale getirmektedir. Öğrenmeye olan ilgi ve isteklerini artırmaktadır.

Müzikterapi çocuğun duygusal ve zihinsel gelişimini hesaba katarak çok karmaşık yöntemlerden uzak durur. Çocuk müzikle uğraşırken çoğu zaman başka bir öğrenme performansına ihtiyaç duymaz. Bu da çocuğun öğrenme esnasındaki bunalma duygusunu en aza indirir. Mesela bir şarkı öğrenirken veya bir müziğe el çırparak katılırken eşzamanlı olarak göz kontağında artma, dikkat süresinde uzama, söylenenleri takip etmede kolaylaşma, sözel taklit yeteneğinde gelişme, bellekte kuvvetlenme, ince el becerilerinde ve duyulan sesleri ayırt etme yeteneğinde ilerleme görülür. Görüldüğü gibi en basit bir müzikal aktivite sırasında bile birçok alanla ilgili gelişim elde edilebilmektedir. Halbuki bu gelişimlerin klasik yoldan elde edilmeye çalışılması yıllar alacak bir süreci gerektirir. Müzik bu süreyi de azaltmaktadır. Müzik ortamında, zeka geriliği olan çocuklar, sosyal ve davranışsal ilerlemeler de kaydederler. Bireysel müzikterapi seanslarıyla çocuk kendisini hissetmeye başlar. Kendi kapasitesinin, neler yapabileceğinin farkına varır. Grup müzikterapileri ile ise otomatik olarak bir sosyal etkileşimin içine girmiş olur.

Müzikal deneyim ve müzikal uyarı, ileri derece zeka geriliği olan çocuklarda bile çevreyle iletişimi ve çevreye cevap verme yeteneğini artırır. Müzik çok basit bir uygulamayla çocuğu yormadan, sıkmadan, korkutmadan birçok şeyleri kazanmasını sağlamaktadır. Bu yöntemin klasik eğitim ve öğrenim metotlarıyla kombine edilmesi kanaatimce bu alanda çok daha ileri seviyelere gelmeyi sağlayacaktır. Şunu unutmamak gerekir ki iyi bir eğitim iyi bir rehabilitasyonla mümkün olabilmektedir.

Zeka geriliği olan çocuklarda çevreye cevap verme yeteneğini geliştirmek için çok basit yöntemlerle terapiye başlanır. Bu çocuklarda sosyal yönelim çoğu zaman az gelişmiş olduğundan en küçük bir yönelim bile bir seviye olarak kabul edilir ve bu başlangıç seviyesi ilerletilmeye çalışılır. Mesela bir zil veya çan sesine, bir ritim aletine çocuğun yönelimi çevreye cevabının bir kriteri olarak alınır. İlk etapta çocuk buna bir baş çevirme şeklinde cevap verebilir veya sadece bir irkilme cevabı verebilir. Verilen bu uyarı devam ettirildikçe çocuğun dikkatinin gitgide müziğe yöneldiği gözlenir. Bu ilk dikkat çekme aşamasında çocuk çevresindeki nesnelerin farkına varma deneyimini edinmiş olur.

Daha sonra çocuk enstrümanı uzun bir zaman gözlemler. Bazen enstrümanın sesinden korkmalar bile yaşanabilir. Ancak terapistin güven telkin etmesi ve uyarı devam ettiği halde bir korkulacak durumun yaşanmamış olması çocuğun müzikal ortama güvenip bu ortamı benimsemesine yardımcı olur. Böylece çocuğun güven duygusu kuvvetlendirilmiş olur. Bu kuvvetlenme gerçek çevreyle bir zaman sonra yakınlaşmasına katkıda bulunur.

Daha ileri müzikterapi seansları enstrümanı çalmayı, ondan doğaçlama yoluyla bir şeyler üretebilmeyi hedefler. Bu seviyede çocuk bir şeyler yapabilme ve üretebilme duygusunu kazanır. Bu kendine güven duygusunu da olumlu etkiler

Grup etkinlikleri içinde bu çalışmanın yapılmasıyla toplum içinde bir şeyler yapabilme, kendi dışındaki insanlarla birlikte bir şeyler paylaşabilme duygusunu kazanır. Bu duygunun gelişmesiyle çocuk psikososyal yaşantı bağlamında iyi bir

aşama kaydetmiş olur. Çocukların bu seviyeden sonra sosyal işlevselliklerinin çok arttığı, duygularını ifade etme yeteneklerinin geliştiği, duygulanımlarının canlandığı görülür.[121]

3. 1. 1. 2. Otistik Çocuklarda Müzikle Tedavi

Otistik çocuklar sosyal ilişkilerde, özellikle göz kontağı kurmada, girişkenlikte ve tecrübeleri paylaşmada; aynı zamanda vücut dili ve konuşma dilinde bozulma gösterirler. Aynı zamanda geçici algılarını ele almakta spesifik zorluklara sahip görünürler, bu da onların konuşma etkileşimindeki erken zorluklar ile ilişkilenir. Buna rağmen otistik çocuklar müziğe ve geleneksel müzik terapisine özellikle duyarlı oldukları sıklıkla rapor edilmiştir. Müziğin kullanımı otistik çocukları motive etmek ve sosyal zamanlarındaki temel boşluğu doldurmak açısından uygundur.

Otistik çocuklarda müzikle etkileşim terapisi etkileşimsel oyunlar çerçevesinde düşünülür. Bu aynı zamanda normal çocukların dil gelişimleri ile de paralellik gösterir. Otistik çocukların aileleri onlarla iletişim kurmaya çalışsalar da sözlü diyalog kuramazlar. Müzikal etkileşim terapisi bilişsel ve motor becerilerin gelişmesinde etkilidir.

Normal çocuklar oyunlarla gelişme gösterirler. Müzikal etkileşim terapisinin amacı, davranışları ve çocukların algısını geliştirmektir, müzikal diyaloglar yaratarak çocuğun aile ve çevre ile olan etkileşimini artırmaktır. Müzik genellikle otistik çocukların sosyal durumları anlamasına yardım eder. Müzisyenin amacı çocuğa iletişim tecrübesi vermektir ve çocuğun hareketlerini dengelemektir. Müzisyen, çocukla iletişim kurmak için bir yapı iskelesi oluşturur.

Bilinen çocuk şarkıları söylemek ve şarkının sözlerine göre hareketlerle eşlik etmek çocukların sosyal zamanlarının gelişmesine yardım eder. Küçük çocuklar kelimeleri kavramak için kesinlikle diyaloglara sahip olmalıdırlar. Zaman faktörü; iletişim hareketleri ve duygulu davranışları düzenlemek için kritik bir elementtir.

---

[121] Çocuk ve Aile Dergisi, *Zihinsel Engelli Çocuklarda Mzikterapi*, Şubat 2004

Tanıdık birçok uyumlu şarkılar çocukların hareketlerini düzenliyor, (yürümek, zıplamak vb.) çocuklara işbirlikli hareketler sunuyor. Vokalizasyon eğlenceli bir tecrübe sunar, birlikte söyleme hissi verir. Çocuğun müzisyene karşı motivasyonu gelişir, böylece terapi yerine getirilmiş olur.

Taklit, kişisel duyuları sağlamaya yardım eder, müzikal etkileşim terapisinde ilişkilerin gelişmesi açısından önemlidir.

Müzik bu terapide gerekli bir kısım olarak tanımlanamasa da otizmde gelişmeleri kolaylaştırması olasıdır. Sosyal programlar, taklit ve tekrar (dudak oyunları, müzik ve pürüzlü ani düşüş oyunları) müzikal etkileşim terapisinin amacıdır. Canlı müzik haricinde kullanıldığında otistik çocukların sosyalleşmelerini kolaylaştırır. (Winpory, 1995) Müzik, stratejileri daha etkili hale getirir ve zamanlamaya dayanır. Karşılıklı etkileşimin zamanlanmasında önemli gücü ve desteği vardır. Otistik çocuklar duyularındaki kopukluk yüzünden iyi bir zamanlamaya sahip değillerdir. Müzik ile iyi bir zamanlama içinde olunabilir. Bakıcının çocukla uygun bir şekilde oynamayı zamanlaması ve müzisyenin zamanlamayı yönlendirmesi çocuğun daha becerikli olmasına katkıda bulunur. Müziğin ana fonksiyonu yetişkinle çocuğun etkileşiminde bir yapıtaşı olmasıdır. Müzikal eşlik çocuğun, bakıcısının davranışlarını algılamasına katkıda bulunur. Mesela çocuğun belirli bir tempoda toparlanması zordur, kendiliğinden yapılan aktivitelerde ruh hali yapılan işi olumsuz etkileyebilir. Müzik eşliği yapılan işi daha iyi hale getirir. Robarts, müzikal etkileşimin otistik çocuklara ‘kendinin bilincinde olma ve günlük hayatta sosyal etkileşimlere kolayca cevap verme’ davranışları kazandırdığını savunur.

Terapist, bakıcı ve çocuğun etkileşimini desteklemede müziği ya da kelimeleri kullanarak seans boyunca bakıcının çocukla nasıl oynaması gerektiğine yönelik tavsiyelerde bulunur. Bakıcı ve müzisyen arasındaki güçlü destek ilişkisi önemlidir. Bu da bakıcının içgüdüsündeki neşeli stratejileri denemeyi mümkün kılar. Böylece çocukla her zamanki repertuarının dışına çıkmış olur. Mesela çocuk tepki veriyorsa kulak memesine üflenebilir. Müzik, aile ile çocuğun gevşemesine yardım edebilir.

Sosyal dil ve bilişsel beceriler, dikkati paylaşmaya ve aktif sosyal randevularda gelişmeye dayanır. Heather üzerinde yapılan vaka çalışması bunu gözler önüne serer.

Heater üzerinde yapılan ve iki yılda tamamlanan vaka çalışmasında müzikal etkileşim terapisinin etkileri uygulama alanı olarak belirlendi. Küçük çocuk Heater sadece şişe ile beslenmeyi seviyor ve bunu sadece annesinden uzaklaştığı zamanlarda yapıyordu. Heater oyuncaklarını paylaşmıyor, kolaylıkla taklit edemiyor ve küçük kız kardeşi ile sosyallik gösteremiyordu. Üç yaşındaydı ve yarım yıldır müzikle terapi ile tanışmıştı. Heater'de jest ve sözlü iletişim yoktu, öğrenme fonksiyonları özürlü seviyesindeydi.

Heater annesiyle birlikte oyuncaklarıyla oynarken ve oyuncakları olmadan oynarken dört ay boyunca kameraya çekildi. Yedi ayın üzerinde ek olarak evinde haftada iki defa müzikle terapi seansı uygulandı. Müzikal etkileşim terapisi beş ay izlenmedi. Heater aynı zamanda Bölgesel Çocuk Gelişim Merkezi'nde (Child Development Centre) iki kez oyun esaslı değerlendirilerek kameraya alındı. Terapinin başlangıcında ve yirmi ay sonra müzikal etkileşim terapisinde içine kapanıktı. Terapinin devamına ek olarak ev içinde yapılan kayıtlarla oyun esaslı değerlendirilerek desteklendi. Bütün kasetler sosyallik, iletişim ve oyun becerileri için kodlandı. Müzikal etkileşim terapisinde birinci yazar Heater'in annesiyle tanıştı. Heater'in annesi müzikal etkileşim terapisini rapor olarak sundu, çünkü Heater'in yaşamının ilk zamanı için sorumluydu. Annesi kendisini kontrol durumunda bir terapist olarak rapor etti. Müzikal etkileşim terapisi Heater ile yeni tecrübeler kazanmasını sağladı. Heater önceleri duyularının farkına varmıyordu. Müzikal etkileşim terapisi sayesinde Heater artık terapi seanslarının dışında da oynamaya devam ediyordu ve uygun iletişim seviyesinde karşılık veriyordu.

Terapiden önce kayıtlar Heater'in, annesinin varlığını onaylamak için en az altı dakika geçtiğini gösterdi. Müzikal etkileşim terapisinde Heater her zaman sosyal onay verdi ve her zaman bir dakika içinde yaptı; devamını yapması sadece dokuz dakika sürdü. Heater terapi öncesinde dakikada en fazla iki kere göz kontağı kurabiliyordu. Terapi evresi baştan sona ölçüldüğünde Heater'in dakikada altı kez göz kontağı kurduğu gözlendi.

Etkileşimli ilgiye başlayış dengesi Heater ve yetişkin oyun partneriyle aynı zamanda analiz edildi. Heater %20 sınır çizgisiyle başladı ve gelişme evresi %75'e kadar yükseldi. Bu ölçüm otistik çocuklarda gözle görünür etkileşime bir örnek olarak temellendirildi. Devamında Heater neşeli bir etkileşim sunan bu örnekle gelişim gösterdi, bu da etkileşim boyunca girişkenliğini olumlu etkiledi. Heater sesini, vücudunu ve sonunda kelimeleri kullanabiliyordu.

Diğer olumlu bir gelişme ilgisizlik sınır çizgisi üzerineydi. Müzikal etkileşim terapisi ile ilerleme sağlandı. Heater'in terapisinde pozitif yaratıcı değişimler saptandı. (örneğin elleriyle alkışlamayı tahmin ettiği zaman, göz kontağıyla gülerken karnını alkışlıyordu.) Helen'den bir örnek de diğer insanları beklemeye neşeyle karşı olmasıydı; her kayıtın B evresi boyunca bu bir kez olmuştu ve üç kez devam etti.

Otistik çocuklar nadiren kendiliğinden taklit etme oyunları üretirler. Aksine Heater'in video kayıtlarının sonucu olarak oyun merkezli değerlendirme gözlendi. Gözlem de uygun teorik durumlar da araştırıldı.

Müzikal etkileşim terapisi seanslarının kopyası, incelenen durumun nasıl kolayca ortaya çıkarıldığını bu bağlamda gösterir ve birleştirilen benzetmelerin nasıl geliştirileceğini anlatır. Terapi başladıktan altı ay sonra Heater'in oyun düzenini ayarlaması kayıtlarda görülmüştür. Heater'in annesi onun yumuşak tüy saplantısını yenmek için müzikten faydalanmıştır. Heater yatak örtüsündeki yumuşak tüy parçalarını içine çekiyordu, netice olarak ağzına koyuyordu. Müzikal etkileşim seansları boyunca annesi ellerini zorla tuttu ve çığlık atarak Heater'i gıdıkladı. Heater güldü, annesi tekrar yaptı ve gülerek Heater'e katıldı. Heater tüyleri topluyordu ve uzaktan yatak örtüsüne bakıyordu, sonra tekrar gelip ellerini yatak örtüsüne koyuyordu. (muhtemelen annesini kışkırtıp ellerini tutması için) Bunun olumlu etkisi Heater'in gülüş zamanını beklemesidir. Heater pozitif sosyal oryantasyon kayıtlarının ölçümlerinde ilk kelimelerini söylüyordu. Örneğin kendiliğinden ve uygun bir şekilde "hiya, up, again" kelimelerini söylüyordu. Müzikal etkileşim terapisi dışında da bu kelimeleri kullanıyordu.

Müzikal etkileşim terapisi uygulamaları her zaman sosyalliği gerektirir. Kişisel tesir ve gerçek dünyanın sıkıntılarını anlamayı önemli kılar. Müzikal

etkileşim terapisinde her zaman kullanılabilir bir ilerleme vardır ve çocukta değişimi kolaylaştırır. Müzikal etkileşim terapisinin başarıyla uygulandığı etkileşimli örnekler ödüllendirilmeli ve seansın dışında da sürdürülebilir olmalıdır.

Erken taslaklar müzikal etkileşim terapisinin gerekli bakış açısını ortaya çıkarır. Bakıcı, terapistin canlı müziğinin çocuğun etkileşimsel tecrübesi üzerinde bir yapı iskelesi oluşturduğunu ve onun iletişim kontrolünü meydana getirdiğini savunur. Frith, otizmde rol oynayan faktörlerin başlangıçtan itibaren denenmiş sebep olayları (causal events) ile başarılı bir ilaç haline geldiğini savunur. Onun sebep olaylarındaki teorisi çocuklarda sosyal zamanlama zorluklarının içselliğidir. Sakatlarda sosyal etkileşim zordur, sosyal becerilerinin gelişmesinden kendilerini çekerler.

Hobson, Newson, Wimpory ve Fein'e göre müzikal etkileşim terapisinin araştırma ve pratiklerinin bulguları etkileşim temelli teorik perspektifle uyumludur. Minimum düzeyde karşılıklılık gereklidir çünkü temelde paylaşılan anlamlar, iletişim ve sosyal tarafsızlık otistik çocuklarda önemlidir; gecikmelerin ve dildeki hataların düzelmesine, oyunları taklit etmesine katkıda bulunur.

Müzikal etkileşim terapisi neşeli bir formatta uygulanıp tedaviyi kolay hale getirmek için başlangıçta kanıt gösterilir. Ayrıca sosyal ve sembolik gelişmeler de kolaylaşabilir. Sosyal zamanlama hipotezinin önceliği otistik çocuklarda çarpık olarak görülmesiyle önem kazanır. Karşılıklı sosyal etkileşim oluşturmak da önemlidir. Yapılmış çalışmalar bu hipotezin sosyal zamanlamada eksik olduğunu ispatlamıştır.

Bruner ve Feldman otistik çocuklar üzerinde çalışmalar yapmışlardır. Etkileşim formatları boyunca normal çocukların sosyal davranışın doğal örneklerini öğrenmelerini araştırmakla işe başlamışlardır. Müzikal etkileşimin oyun düzeni biçimlenmiştir.

Stern ve Newson partnerler arasında zamanlamanın devredilebilir davranışlarda önemli bir faktör olduğunu söylüyor. Çocuklar bu bağlamda farklı tavırlar sergiliyor. Birleşmiş hareket formatları çifte anlam uygulanmış sembolik oyunlarla değerlendiriliyor.

Wetherby ve Prizant, gelişen sistemi koruyarak doğal çevreyi dizayn ediyorlar, etkileşimi dengeleyerek iletişimi kolaylaştırıyorlar. Aile ve çocuğun etkileşimi temel anlatı formudur ve çocuğun gelişimini temsil eder. Kültürel ve kararlı sistemin içinde insanlar birbirini etkiler. Bu standart formlar karşılıklı ve dengeli müzikal etkileşim terapisinin pratiklerini içerir.[122]

3. 1. 2. Madde Bağımlılığında Müzikle Tedavi

Müzikal etkinlikler kişilerin maddeyi bırakamayacakları, bırakırlarsa mutlu olamayacakları şeklinde saplantılarına çok etkili olmaktadır. Madde bağımlısı kadınlar üzerinde yapılan bir çalışmada dans terapisinin tedavi ve rehabilitasyon açısından faydalı olduğu kanıtlanmıştır. Dansın kendine güveni artırıcı etkisinin olduğu tespit edilmiş, bunun da, kişilerin maddeyle mücadelelerinde daha güçlü olmalarına fırsat verdiği düşünülmüştür. 1983 yılında yapılan bir diğer çalışmayla, müzikle tedavinin bağımlılıkla yüzleşme, tahammül etme, içe çekilme ve yetersizlik korkusunda azalma, uyumlulukta artma için bir çözüm yolu sunduğu ortaya koyulmuştur.

Madde bağımlılarında en önemli sorunlardan biri, tedavi sürecinin uzun olması nedeniyle hastalığı atlatmanın riske girmesidir. Bu süreç içerisine bireysel ve grup terapiler, ilaç tedavisi gibi yöntemler uygulanan hastalarda müzikle tedavi de etkili bir tedavi şekli olabilmektedir. 1992 yılında Heany adlı bir araştırmacının yaptığı çalışmalar, müzik ve sanat terapisinin, diğer terapi yöntemlerinden daha zevkli ve dolayısı ile daha etkili olduğunu göstermiştir. Motivasyonu arttırıcı etkisinden de dolayı, müzikle tedavinin alkol tüketimini %30 azalttığı gözlemlenmiştir.

Madde bağımlılığında diğer bir önemli konu da, tekrarlama riskinin yüksek olmasıdır. Bu tekrarlamaların nedenleri; kişinin maddeyle tekrar karşılaşma ihtimaline yönelik bir hazırlık yapılmamış olması, böyle bir durumda neler yapması

---

[122] Wimpory, D.C, Nash, S., "*Musical interaction therapy – therapeutic play for children with autism*" from "*Child Language Teaching & Therapy*", *University of Wales, Bangor,* Arnold Publishers, s. 17-28, 1999, Çev.:Orçun Berrakçay,

gerektiği konusunda yeterli bilgiye sahip olmaması gibi durumlardır. Müzikle tedavi sırasında, bu tür konulara yoğunlaşılıp kişinin kendine güvenini sağlamak birincil amaçtır. Uygulanan birçok terapi yönteminin ardından müzikle tedavi, kişinin günlük hayata dengeli, uyumlu ve sakin bir şekilde geçişini sağlamaktadır. Madde bağımlıları genellikle toplumda dışlanan, ilişki kurmaktan kaçınılan kişilerdir. Bu yalnız kalma sonucu iletişim kurmaktan kaçınmaya başlayan kişiler; müzik aracılığı ile gerekli sosyal desteği almakta, normalde aktaramadıkları iletişim ve paylaşım duygusu dışarı çıkmaktadır. Nitekim bir müzik aleti eşliğinde şarkı söyleme uygulamasında, içe kapanmış alkoliklerin de etkinliğe katılımının arttığı gözlemlenmiştir.

Madde bağımlıları için büyük bir tehlike olan yalnızlık hissi, toplumun dışlaması nedeniyle oluşmasının dışında, tedavinin bitimiyle oluşan boşluk hissi şeklinde de kendini gösterebilir. Bu durumda yine müzik sayesinde stresi azaltma yoluna gidilmeli, aynı zamanda hastanın sıkıntı yaşamasını engellemek için bir sosyal çevre oluşturulmalıdır.

1970 yılındaki yapılan bir çalışmada, LSD tedavisinde müziğin etkisi incelenmiş ve özellikle dinî müzik, aşk türküleri, romantik şarkılar gibi bilinen ve kişinin kültürüne yakın müziklerin dinletilmesi çok etkili bulunmuştur.[123]

Müzikle tedavinin bu kadar etkili olmasındaki neden; kişinin müzik yoluyla var oluşsal ve duygusal açıdan kendini ifade etme, kendine güven ve iletişim gücünü arttırmasıdır. Bu sayede hasta madde olmanda da duygularıyla başa çıkabileceğini fark etmektedir. Yapılan bir araştırmaya göre bağımlıların %75'inde müzikle tedavi işe yaramış; hastaların mutluluk, sevinç ve zevk alma duyguları artarken, suçluluk, üzüntü ve güvensizlik duyguları azalmıştır.

[123] http://www.mcaturk.com/mca_icerik_detay.php?icerikid=225

3. 2. Kullanım Alanları

3. 2. 1. Müzikle Terapinin Hastanelerde Kullanımı

Tedavi ve rehabilitasyonlarda hastayı rahatlatmak, ağrıyı azaltmak, kasları gevşetmek ve sinir sistemini rahatlatmak için kullanılır. Ayrıca anestezi anında ve hastaların motivasyonunu yükseltmek için de kullanılır.

3. 2. 2.Müzikle Terapinin Bakıcı Tarafından Kullanımı

Bakıcıların genel olarak yaşlı insanlarla ilgilenmelerinden yola çıkarak müziğin bu yaş grubundaki insanlar üzerindeki etkisini ele alırsak; yine bu yaşta giderek azalan fiziksel, sosyal ve akli faaliyet becerilerinin azalmasını engellemek ve de bunun artışını sağlanmak amacıyla kullanılır.

3. 2. 3. Müzikle Terapinin Okullarda Kullanımı

Müziğin iletişimi kuvvetlendiren ve fiziksel uyumu geliştirme yönü okul çağındaki çocukların normal hayatlarında da bu yönlerini daha rahat ve verimli kullanmalarını sağlar. Bu amaçla istenen durumlarda okulların terapi servislerine müzikle terapi uzmanları da çağırılmaktadır.

3. 2. 4. Müzikle Terapinin Psikolojik Tedaviyi Kolaylaştırmada Kullanımı

Müzik dinlerkenki hislerini analiz etmeye çalışan bir hastanın diğer hislerinin analizini yapmaya da yönelme ihtimali çok güçlüdür. Bu gibi ruhi eğilimler doğal olarak hastanın iyileşme sürecini çabuklaştıracaktır.

SONUÇ

Müzikle Tedavi; ilaçla tedavinin yetmediği durumlarda, yardımcı bir tedavi unsuru olarak kullanılmaktadır. Bugün bu önemi birçok kurum tarafından kabul edilen müzikle tedavi, psikolojik ve bedensel rahatsızlıkların giderilmesinde önemli bir rol oynar. Kökeni Orta Asya olan müzikle tedavi, özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra Batı'nın etkisini keşfetmesiyle beraber araştırılmış ve kullanımı yaygınlaşmıştır. Günümüz Türkiye'sinde de tekrar önemi anlaşılan yöntem, kurumsallaşmış yapılarda teorik ve uygulamalı olarak tatbik edilmektedir. Uygulamanın temelinde Orta Asya müziği enstrümanları ve müzikleri yattığı için, bu durum uluslar arası çeşitli platformlarda da kesinlik kazanmıştır.

1993 yılında İstanbul'da gerçekleşmiş olan "Uluslararası İkinci Etnomüzikoloji ve Müzikterapi Sempozyumu"nda bunu kanıtlayan sonuçlar ortaya konulmuştur. Bu sonuçlara göre; müzik türü olarak Orta Asya Müziği gibi (Pentatonik) saf, teksesli ve her milletin ilkel müziği denilebilecek otantik müzikler kullanılmalıdır. Özellikle Türk musiki sazları ile (rebab, ud, ney, kudüm, vb. gibi) müzikterapide çok başarılı sonuçlar elde edilmiştir.

Türk müziği makamlarının zaman, hastalık ve astronomi gibi konularla ilgisi, eski Türk bilginleri tarafından keşfedilmiştir. Son dönemlerde yapılan müzikle tedavi uygulamalarında, makamların bu özelliklerinden yararlanılmaktadır.

Tezimde birçok farklı kaynaktan faydalanarak, müzikle tedavinin geçmişten günümüze kadarki tarihçesiyle birlikte belli başlı uygulama alanlarını da yazılı literatür açısından inceledim. Çıkış noktası Orta Asya olmasına rağmen ülkemizde konuyla ilgili akademik araştırmalar Batı ülkelerine nazaran daha geç ve yetersiz kalmıştır. Günümüzde bazı kurumlarda uygulanmakta ve başarılı sonuçlar alınmaktadır. Özellikle zihinsel rahatsızlıklarda kullanılan bu yardımcı tedavi metodu, kişilerin duygusal dünyalarında da bir düzenlemeye yardımcı olmaktadır.

Müzikle tedavinin bu kadar etkili olmasının sebeplerinden biri, müziğin beyin dalgalarının frekanslarını düzenleyebilme özelliğine sahip olmasıdır. İnsan beyninde 4 ana dalga vardır. Kişilerin durum ve hislerine göre değişiklik gösteren bu dalgalar, müzik sayesinde düzenlenebilmekte, bu da yine kişinin beyninde istenilen olumlu durumu yaratabilmektedir. Örneğin, giriş konularında da yazıldığı gibi bazı barok müzik parçaları beynin dalgalarını 8 – 12 aralığına düşürerek, alfa dalgalarının yayılmasını sağlar. Düşük frekansa sahip bu dalgaların oluşmasıyla da, kişinin daha sakin bir hale gelmesi ve uzun vadede duygusal veya zihinsel problemlerde iyileşme sağlanması mümkün olur.

Ayrıca müzik dinleyen insanlarda dikkat ve hafızanın daha gelişmiş olduğu, yine müziğin beyne olan olumlu etkilerinin bir sonucudur.

Müzikle tedavinin etkili olmasının başka bir sebebi de, motivasyonu arttırıcı gücüdür. Müzik, "Madde Bağımlılığında Müzikle Tedavi" başlıklı konuda da belirtildiği gibi, kişinin sosyalleşmesini sağlayarak kendine güven duygusunun geliştirilmesini sağlar.

Müzikle tedavinin fiziksel rahatsızlıkları da azaltıcı yönü vardır. Kontrolsüz kasları harekete geçirmesiyle birlikte, felçli hastalara da iyi geldiği görülmüştür. Müziğin hastayı rahatlatarak ağrıyı azaltması, kasları gevşetmesi ve sinir sistemini rahatlatması gibi özellikleri; müzikle terapinin hastalar üzerindeki kullanım alanlarının genişlemesi sonucunu doğurur. Hastaya ameliyatlardan önce müzik dinletilmesi ve nekahat döneminde de yine müzikten faydalanılması, müzikle terapinin gerekliliğini ortaya koyar.

Müzikle terapi hastanelerde kullanımının artabilmesi ve ileride ortaya çıkabilecek başka faydalarının da anlaşılabilmesi açısından, üniversitelerde bir ders programı haline de getirilmesi gereken bir tedavi metodudur.

RESİMLER

Resim 01-a

Antik Dönem Mousa Heykeli

Resim 01-b
Zeus'un Kızı (Mousa) Ve Annesi Mnemosyne'u Gösteren Klasik Dönem Yağlıboya Tablo

Resim 02
İlkel Kabilelerde Müziğin Kullanımına Dair Baskı Resim

Resim 03

Şaman İnanışına Göre Ayinleri Düzenleyen Din Adamı (Kam)

Resim 04

Antik Bir Vazo Üzerindeki Mousa, Marsyas, Apollon Figürleri

Resim 05

Lawrence Alma-Tadema (1836–1912), "Amphissa Kadınları", 1887

Resim 06

Tarsus Mozaiği, M. S. 3. Yüzyılda Yapılan Mozaikte

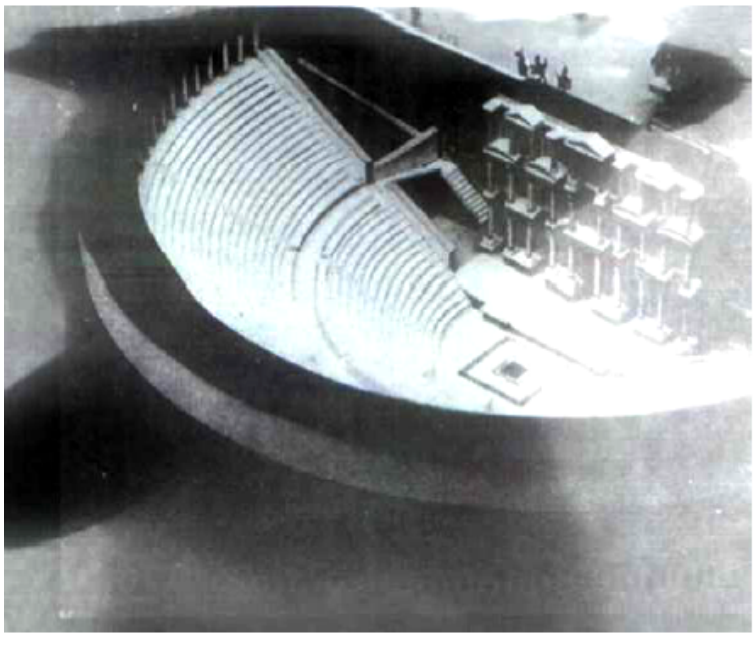
Orfeus'un Müziği İle Vahşi Hayvanları Uslandırmasına Ait

Tasvir – Antakya Müzesi

Resim 07

Asklepios Kutsal Alanı'nın Bugünkü Görünüşü

Resim 08

Asklepios Kutsal Alanı'nın Görünüşü (H. Schleif'in Modeli İle)

Resim 09

William Hogarth, "Seçkin Bir Eğlence" (1730-35)

Resim 10

Hildegard Von Bingen (1098-1178), “Müzik ve Evren”

Resim 11

William Hogarth, “Hovarda” (Beldem Akıl Hastanesi)

Resim 12

William Hogarth, İsimsiz

Resim 13

Edirne Darüşşifası'nda Müziksel Etkinlik Canlandırması

Resim 14

Mimar Hayrettin, “Edirne Darüşşifası”, 1484-1488

Resim 15

Mimar Hayrettin, “Edirne Darüşşifası”, 1484-1488

Resim 16

Orta Asya'da Kullanılan Çeşitli Müzik Aletleri

Resim 17

Farabi (Bir Duvar Süslemesinden Ayrıntı)

Resim 18

İbn Sina (Tuval Üstüne Yağlıboya Portresi)

KAYNAKÇA

- **AK, Ahmet Şahin.** ***Avrupa ve Türk İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi, Tarihi Gelişimi ve Uygulamaları*****. İstanbul: Ötüken Yayıncılık, 2006**
- **AKSOY ,Mehmet. - İSKİT, Server.** ***Evliya Çelebi Seyahatnamesinden En Güzel Seçmeler*****. İstanbul: İskit Yayınevi, , 1962**
- **ALTINÖLÇEK, Dr. Haşmet.** ***Eski Yunan Medeniyetinde ve Bergama Asklepieion'unda Müzikle Tedavi Uygulaması*****, Musikionline, 2002**

www.musikionline.com /makaleler/altinolcek.html

- **BAYAT, Ali Haydar.** ***Osmanlı Devletinde Hekimbaşılık Kurumu ve Hekimbaşılar.*** **Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1999**
- **COLOMBE, Casimire.** ***Müziğin İnsanlar ve Hayvanlara Etkisi*****. İstanbul: Ötüken Yayıncılık, 2006**
- **ÇOBAN, Dr. Adnan.** ***Müzikterapi*****. İstanbul: Timaş Yayınları, 2006.**
- **ÇOBAN, Dr. Adnan. -Makale,** ***Türk Müziğinin 12000 Yıllık Tarihi.*** **Popüler Bilim, Mart 2008**
- **DOĞAN, Banu .** ***Avrupa'da Müzik ile Terapi*****. İstanbul: Mep Kitap, 2006**
- **ERGAN, Prof. Dr. M. Salih.** ***Zübde-i Makale-i İlm-i Musıki,*** **İstanbul: Kaf Müzik, 1998**
- **FİNK , Gerhard.** ***Antik Mitolojide Kim Kimdir?*****. İzmir: İlya Yayınları, 2005**
- ***Felçli Hastaya Müzik Dopingi*** **. Radikal Gazetesi, (Makale), 20 Şubat 2008**
- **GREBENE , Bekir.** ***Müzikle Tedavi.*** **Ankara: Güven Kitabevi Yayınları. 1978**
- **GÜVENÇ, R. Oruç.** ***Türklerde ve Dünyada Müzik İle Ruhi Tedavinin Tarihçesi ve Günümüzdeki Durumu,*** **İstanbul Üniversitesi basılmamış doktora tezi, İstanbul 1985**
- **KARAHAN, Suat.** ***Tarihsel Süreç İçerisinde Türklerde Müzikle Terapi*****, İstanbul: Yüksek Lisans Tezi, 2006.**
- **MENDERES , Işık. İstanbul: Radikal Gazetesi. 20/11/2004.**

- **Ovidius, *Metamorfoz I***
- **ÖZÇEVİK, Arzu. *Müzikle Tedavi ve Öğrenciler Üzerindeki Terapik Etkileri.* İstanbul: Yüksek Lisans Tezi, 2007**
- **ÖZÇİMİ, M. Sadreddin . *Hızır Bin Abdullah ve Kitabü'l Edvar,* İstanbul: Musiki Mecmuası, 1999**
- **SAYILI, Ord. Prof. Dr. Aydın. *İBN SİNA Doğumunun Birinci Yılı Armağanı*. Ankara: Gözen Yayınevi, 1984**
- **SAMUEL , I. *Kitab-ı Mukaddes*. Eski ve YENİ Ahit,**
- **SARI, Prof. Dr. Nil / AKGÜN, Dr. Burhan. *Türkiye'de Sık Karşılaşılan Psikiyatrik Hastalıklar.* İstanbul: İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, Sempozyum Dizisi No:62, Mart 2008**
- **SCHİLTBERGER, Johannes. *Türkler ve Tatarlar Arasında. Çev.* Turgut Akpınar. İstanbul : İletişim Yayınları, 1997.**
- **ŞEHSUVAROĞLU, Bedi N. - ERDEMİR, Ayşegül Demirhan - GÖNÜL Cantay Güreşsever, *Türk Tıp Tarihi*, Bursa: Taş Kitapçılık, 1984**
- **TERZİOĞLU, Dr. Arslan. *Türk-İslam Psikiyatrisinin ve Hastanelerinin Avrupa'ya Tesirleri,* İstanbul: Bifaskop Yayınevi, 1972**
- **www.kanatsesleri.com/content/view/483/106/, 2008.**
- **www.pozitifbeden.com/tech/muzikle_tedavinin_tarihcesi-1593.html, 2008**
- **www.nefesteknik.azbuz.com , 2008**
- **www.ogretmenkorosu.com , 2008**

ÖZGEÇMİŞ

Serenay Giray

1980 yılında İstanbul'da doğdu. İlkokulu Pendik Merkez İlkokulu'nda, ortaokulu ise Orhan Sinan Hamzaoğlu İlköğretim okulu'nda okudu.1994 yılında İstanbul Güzel Sanatlar Lisesi'ne girdi. Burada Esna Mutlu ile İbrahim Acer'den piyano ve Süheyl Petekoğlu'ndan keman eğitimi aldı. 1998 yılında Marmara Üniversitesi Müzik Öğretmenliği bölümünü kazandı. Burada piyanoya Doç. Dr. Mari Barsamyan ve kemana da Yrd. Doç. Dr. Sibel Akıncı ile devam etti. Üniversitenin ilk yıllarından itibaren çeşitli enstrüman kurslarında eğitmenlik yaptı ve birçok konserde solo, koro ve eşlik çalışmalarında bulundu. 2005 yılında Kocaeli Üniversitesi Müzikoloji Bölümü Yüksek Lisans sınavlarını kazandı. Halen enstrüman kurslarında öğretmenlik yapmaktadır.